

UNIVERSÆ PHILOSOPHIÆ STUDIA

BEATISSIMO, SANCTISSIMOQUE PATRI,
AC DOMINO, DOMINO NOSTRO

CLEMENTI XI.
PONTIFICI MAXIMO

C O N S E C R A T A

A' DOMINICO PASSIONEO FOROSEMPRONIEN.

Collegii Clementini de Urbe PP. Congregationis
Somaschæ Convictore, atque Academico,

Et publicæ Disputationis ergo, in eodem Collegio
communiter DD. critério exhibita

I N E P I T O M E N,

PRÆSIDE P. D. FRANCISCO MARIA PASTORI C. R. S.
Ibidem Philosophiæ Lectore, & Sacræ Theologiæ Professore,

ad cuius facultate arguendi contra quolibet

Ex Theibus propositis,

Die xv. Septembris

Mane ab hora xv. usque ad xvj.

Vespere à xxj. ad xxij.

ANNO A' NATIVITATE DOMINI MDCCI.

ROMÆ, MDCCI.

Typis Lucæ Antonij Chracas, propè Magnam Curiam INNOCENTIANAM.

SUPERIORUM LICENTIA.

232
68

Arnoldus van Westerhout. Androp. Ferd. Mag. Princ. Etruriae Sculptor fecit Romae Sup. perit. An. 1701.

Clemente XI

UNIVERSÆ PHILOSOPHIÆ STUDIA

BEATISSIMO, SANCTISSIMOQUE PATRI,
AC DOMINO, DOMINO NOSTRO

CLEMENTI XI.
PONTIFICI MAXIMO

C O N S E C R A T A

A' DOMINICO PASSIONEO FOROSEMPRONIEN.

Collegii Clementini de Urbe PP. Congregationis
Somaschæ Convictore, atque Academico,

Et publicæ Disputationis ergo, in eodem Collegio
communi DD. criterio exhibita

I N E P I T O M E N,

PRÆSIDE P. D. FRANCISCO MARIA PASTORI C. R. S.
Ibidem Philosophiæ Lectore, & Sacræ Theologiæ Professore,

Data cuilibet facultate arguendi contra quamlibet

Ex Thesibus propositis,

Die xv. Septembris

Mane ab hora xv. usque ad xvij.

Vespere à xxj. ad xxij.

ANNO A' NATIVITATE DOMINI MDCCl.

ROMÆ, MDCCl.

Typis Lucæ Antonij Chracas, propè Magnam Curiam INNOCENTIANAM.

SUPERIORUM LICENTIA.

BEATISSIMO, SANCTISSIMOQUE PATRI,
AC DOMINO, DOMINO NOSTRO
CLEMENTI XI.
PONTIFICI MAXIMO

DOMINICUS PASSIONEUS.

MAJESTATIS æternæ,
parilisque Potentię par-
ticipem Sedem, qui ma-
gnitudine virtutis im-
ples BEATISSIME PATER, obsequii

a 2

mei

mei minus quantumcumque sit,
exipere, ne dedigneris, dum deli-
bai Philosophica ex arena census
Tuo inscribuntur Nomini, ut aequè
constet Te Maximum, ac supra
fidem Clementissimum Principem
nobis contigisse. Te Maximum
quidem, atque Clementissimum
Principem nobis contigisse novi-
mus, cujus Providentiam, & Cu-
ram jure meritò laudaturi praeo-
nes discretissimi, licet verba sint fa-
ctis faciliora, illi tamen prius defi-
ciunt in dicendo, quàm Tu facien-
do, quae splendore suo ab omni
cultu sollicitos eximunt. Verum
quia in laudibus Tuis, ut in pretio
est vires fatigari, non ita desideria
nostra expleri, equabili Modestiae
Tuae injucundum non sit, quid ego
viderim, quidve audierim, refe-
ram,

ram, dum nuper ad Solium Tuum
supplex univ[er]sa studia mea dica-
turus accesseram. Te sublimi Tro-
no sedentem prospexi, & ponè vir-
tutum circumstantium Chorum
majestatem sedentis implere.
Exultantes è regione Urbinates
parii Lares adorabant caelestes
aligeros ORIENS EX ALTO verice
Montium Sydus lucenissimum,
cumbrevi, sed multiplici praenonio
plena epigraphae, deferentes. Hinc
eminus in praelium congressuri
exercitus sua fata ex Virtutum
Tuarum Oraculo, Consilioque ex-
pectabant. Virtutum autem Tibi
ancillantium vota una Pax visa est
intercipere, Teque expectatione
sua majorem hisce sermonibus af-
fari. Univ[er]sa Virtutum munera,
quae Tibi in consuetudinem, vel in-
tent-

tenera etate, venerunt, & quibus
omnia deinceps officia vitæ conde-
corasti, nihil unquam plus æquo,
aut metui, aut gratiæ concedens,
sive cum in studiorum recessu pera-
genda optime scriberes, sive cum
publicis curis, & dignitatibus ad-
dictus scribenda egregie parares;
modò jure suo à Te ad supremam
Terrarum Orbis Dignitatem as-
sumpto exigunt, ut majori auto-
ritate, & potentia fulvus velis co-
rumpamur, illa undique non
solum exemplo, sed & imperio pro-
pagando. Hac de causa è viris
crepto felicissime recordationis
INNOCENTIO XII. polcebaris ore
omnium in Summum Pontificem,
ut Principis Optimi jactura succes-
sione peropportuna compensare-
tur,

tur, atque Divino Numine palam
docente, Te unum ad hunc apicem
evehendum, exemplo facta est in-
ingenti Reipublice Catholice per-
turbatione firma illa totius Collegii
Purpuratorum Parvum in decer-
nenda Tibi summa potestate consen-
sio, ex qua cum certa, & explorata
meritorum Tuorum opinione, atti-
gisse videbamur, quod hominum
sortes versanti Deo jam referre pos-
semus in acceptis, nosse felicitatis
summam, totiusque Orbis coronata
gaudia. Sed vidimus tunc Te unum
merentem, atque tuis in lacrimis
cunctorum lætitiarum naufragio pro-
pè perituram; nisi ORIENS EX ALTO
Decretum inito à proposito recusam-
tem dimovisset, sicut in votis offe-
rentium voluntates firmaverat.
Omnibus à seculis inauditam lu-
am

Etam mirabamur, exitumque di-
versum Probitas Tua, & sollicitudo
nostra precabantur: Quum tandem
invidiâ Tua Virius, quod fortiter
molebatur amanter discedens, Pie-
tate sola superata est. Laudabilis
valde pugna fuit, in qua mutuis
certavit amor; at honorabilior Vi-
ctoria cessit, in qua mutua Pietas
triumphos ingeminavit. Eximium
fuerat diu Te perseverasse Orbis
Imperium recusando, & Purpura-
tos Patres offerendo; plus tamen
fuit, non timuisse accepiendo, ne
vota nostra unquam minueres, dum
deficeret in Tuis. Ut staret incon-
cussa Ecclesie tranquillitas, gemen-
tem Sponsum debuit primis ulnis
amplecti de subsequenteribus melio-
ribus gaudiis, ubi Regnantem
non Supremi Verticis fastigium le-
tum,

tum, & prosperum, sed aspera, &
ardua negotia ad regimen capef-
sendum impulerunt, in laborum,
& curarum immensitatem. Iustus
quippe Principatus, qui laboribus,
curis, & vigiliis, gravis, & inque-
tus esse solet, dulcis fit animo illum
cum lacrimis ita meruisse, & su-
scipisse, ut nequeat amplius ulla
perturbatione Principis concuti,
aut subditorum anxietate turbari.
Hinc nunquam intermissa cura-
rum serie, asperimas illarum Tibi
libet comparare, ut ceteri quietis
rebus perfruantur, solaque Virtu-
tum exercitia in deliciis consti-
tuens, sive Templâ ad cultum Di-
vinum augendum invisis, sive Xe-
nodoxia discurrens, ubi mirando,
memorandoque pietatis officio ad
infirmorum salutem utramque re-
ficien-

*ficiendam, reparandamque, non
Tibi reputas indecorum, quod pul-
chrum, & pretiosum est Deo.
Gaudent profecto celsæstia corpo-
ra motu perpetuo agitari, & quid-
quid homines laborem vocant, ite-
lorum natura est, indefessa verti-
gine rotari, atque in ipsa statione
quietem nescire. Sic Tu continua-
tis laboribus, & in se quodam orbe
reducentibus curis ita exercitus es,
ut omnibus omnia factus, adeove-
lox Providentia Tua sit, tamque in-
omnia pariter intenta Bonitas, &
parata Clementia, ut tristius ali-
quid sub ditione Tua passis ad re-
medium, salutemque sufficiat, ma-
lum illud Te novisse, & jam malo-
rum incurfus, bonorum cæsti in-
occasionem. Sunt quidem præcla-
ra hæc, quæ in publicum profers*

gsto-

*gestorum Tuorum merita, sed non
minora ea, quæ fulgent privato in-
limine. Statuisti Supremæ Digni-
tatis fundamentum Tuam primum
Integritatem, ac Temperantiam;
deinde omnium, qui Tecum agna-
tione devincti sunt: Unde Tibi Fra-
ter, & Nepotes herent in decus, &
ad gloriam tuam accedunt, tali Pa-
truo, tali Fratre dignissimi. Quæ
illorum modestia, quæ continen-
tia, quæ morum integritas? Probi
quantum muneribus, & bonoribus
Principatus digni sunt, qui Prin-
cipis eisdem cumagnato Sanguine
Virtutes hauserunt? Sed illi nihil
ex fortuna Tua sibi vendicant, nisi
bonorum operum incitamentum.
Verum tanto sub Duce, & Auspice
viam Virtutis incutes, volunt sibi
superioris Fortune rotas meritis*

famæ-

b 2

famularitres: etsi aliquando avitum Principem sese tunc amississe senserunt, quum solum ascendit; Nunc in solio Regnantem Pontificem precipuo Iustitie pondere coactum volet ex alto Deus, amori festinanti negata premia, meritis mature petentibus majori cum fenore largiri. Augetur inde serio gloria Tua, atque adeo quotidie crescit, ut vel ab ipsis Romanae Fidei hostibus in admirationem adactis, & obsequium extorqueat, & preconis extollatur. Non enim conigit illi, quod ventis solet, initio vehementissimos esse, & postmodum fractos, ac debilitatos evanescere, sed quod ingentibus fluminibus ab exortu magna esse, perpetuoque progressu, & suarum, aliarumque aquarum veluti agnatione

tione coeuntium incremento, capiores in alveos effundi, ac dilatari. In decorem, & amplitudinem nominis immortalis, quod solum prestare mortalitas potest, excellentes Imperantium Virtutes in communi felicitate procuranda, communem modum supergressas praclarissimis notis veteres olim designabant, & illos Magnos, Augustos, & Felices nuncupando, ambitiosae Majestati quidquid poterant titulorum, vel amore, vel ingenio congeriebant. Sed inter omnes enituit semper celebre illud nomen PATRIS PATRIAE ideo inditum, ut cum subditis, quasi Parens cum liberis, Principes versarentur imperii habenas amabili regimine perpetuo moderaturi. Quo quidem titulo sum-

*nam Providentiam, Pietatem, &
Iustitiam Tuam non modo licet
exornare, sed & ex illis maiorem,
dignoremque titulum oportet eruerē.
Te PATREM URBIS, & ORBIS vocando.
Loquatur enim verò Orbis, loqua-
tur Urbs, quam apte, & apposite
hoc Tibi cognomen conveniat,
quibus propter affluentes incredi-
bilium bonorum copias ex Tuo re-
gimine graissimum est. Innume-
ris quidem procellis agitatam Chri-
stianæ Reipublicæ Navem regen-
dam suscepisti; Sed illicò Te illam
gubernante, ORIENS EX ALTO Sydus
proximam serenitatem securo omi-
ne induxit; & si ingruant adhuc
bellorum turbines, hic adsum ego
illos Te iubente sedatura, ut una
mecum Virtutes omnes per Orbem
floreant, & in Principe Urbe coro-*

nentur.

*CLEMENTISSIMO enim-
verò sub SYDERE stillantibus MON-
TIBUS pacis dulcedinem, in Te, &
per Te, Urbi, & Orbi iis bonis est
datum potiri, quæ, & habere su-
perior optavit ætas, & diu servari,
ac extendi in posterum, præsens, &
futura desiderat. Ad hæc in sere-
nitate, illaritateque cultu pri-
dem lacrimanti composito, an-
nuebas BEATISSIME PATER,
quique circumstabat Virtutum ce-
terarum chorus pacis faustissima
vota inaugurando, quidquid ius-
seris in communem salutem, feli-
citatemque, quantocius exequi ge-
stiebat. Sed quò nimis audax
excurrit epistola? Parce precor
PRINCEPS CLEMENTISSIME, si
semel in Tuas laudes ingreßa, dum
illarum terminos continere non po-
tuit*

*tuit, egressa est suos. Illud unum
propositum fuerat, me studia mea
SANTISSIMO, MUNIFICENTISSIMOQUE
MOECENATI dicaturum, ante Sacra-
rissimos Pedes Tuos in obsequium
effundi, ibique Tuorum in omnes,
atque omnium in Te, meorumque
precipue votorum eternum monu-
mentum perhibere.*

EX

EX LOGICA.

I.

IVINARUM, & humanarum
rerum Philosophia ad bene
sentendum de rebus, apè-
que agendum in vita, sui stu-
diosum disponit, veritatem
sectando, & honestatem dili-
gendo. Conspicit inde perfecta Sapiencia in
summa animi virtute consistens, qua intel-
lectus rerum veritatem nactus, & voluntas
morum honestate imbuta, neque hæc ullis
perturbationibus commovetur, nec ille erro-
neis opinionibus distrahitur in vera felicitatis
affecutione, à multis fortasse desperata,
quia pauci ex optimo Philosophia studio
certissimam hanc mercedem noverunt.

II.

A' Deo itaque, ad quem conducit, ori-
ginem habet Philosophia primo nostro Pa-
renti infusa, & ab ipso posteris per doctri-
nam communicata, non re, sed nomine à

Py-

² Pythagora inventa, ceterisque Sapientiae cultoribus ex rerum admiratione, & accurata causarum, atque effectuum inquisitione mirum in modum adaucta, non solum apud Graecos, sed etiam apud reliquas Nationes Philosophiae studio celebres, & Graecis antiquiores, ut indicat Plato in Timaeo, & Cratylo, atque Aristoteles primo Metaph., nempe Aegyptios, Persas, Caldeos, & omnium primos Hebraeos.

III.

Licet una sit Philosophia, circa illam tamen, ut ex Apennino fluminum, sic ex Sapientum iugo plurima facta sunt doctrinarum divortia, unde à variis Philosophis variae Sectae Graecicae ortae, quaeque primae omnium fuerunt aliarum quasi matricēs, Poetica relicta fabularum involucri praecipua moralia, & arcana naturae contigente, duae sunt, Ionica, & Italica: Eleaticam enim sacius videtur Italicae partem, cuius principis innititur, quam tertiam principalem constituere.

IV.

3

IV.

Ioniae in urbe Milero Ionica Secta circa Olympiadem quinquagesimam à Thalete sumptis exordium, quique illi successerunt Philosophi Anaximenes, Anaxagoras, Socrates, Plato, Aristoteles, Antisthenes, Aristippus, & alii, finita, & determinata principia rerum admittentes, vel ex proprio nomine, vel patria, sive loco, aut docendi consuetudine cognomentum variis Sectis dedere, inter quas primatum modò tenet Peripatetica, quinquē scholis celeberrimis Thomistarum, Scotistarum, Realium, Nominalium, & Neoteri-
corum ulterius facunda, totumque fere per Orbem diffusa.

V.

Italicam Sectam circa Olympiadem sexagesimam primus instituit Pythagoras Crotonae urbe in ea Regione Italiae, quae olim magna Graecia, modò Calabria, nuncupatur, quique illi successerunt Philosophi, Epicharmus, Parmenides, Zeno, Leucippus, Democritus, Pirro, Epicurus, & alii, vel infinita,
A 2 vel

⁴ vel indeterminata rerum principia ponentes in varias pariter divisi sunt sectas, ex quibus fere antiquis, Democriti, & Epicuri sententiam aliqui Atomistae saeculo post Christum natum decimo sexto ad ingenium potius ostendendum, quam veritatem ostendendam renovare ceperunt.

VI.

Philosophiae autem partes quatuor communitur recententur, nempe Rationalis, Moralis, Naturalis, & Transnaturalis, quarum primae dicitur natura sua in actionibus ut plurimum versantur; posteriores vero in mera veritatis contemplatione sistant, per accidens tantum in aliquod opus quandoque sese extendendo, indeque recte Rationalis, seu Logica inter artes activas recentetur, Moralis, seu Ethica habitus Prudentiae dicitur, Naturalis, seu Physica inter Scientias reputatur, Transnaturalis vero, seu Metaphysica sapientiae dignitate decoratur.

VII.

Circa primam Philosophiae partem, quae
Lo-

⁵ Logica nuncupatur, relictis fabulis de Prometheus, quod illam ex caelo detulerit, & de Minerva hominibus assistente ad ritum sermocinandum, videtur satis probabile idem de ipsius origine dicere, ac de Rhetorica, quae illi affinis est, quod nempe observatum fuerit aliquos efficacius loqui ad convincendum, & docendum, unde potuerunt notari ea, quae meliora videbantur ad sermocinandum huius artis praecepta efficienda, tam quoad doctrinam, quam quoad usum in qualibet sua parte Demonstrativa, Topica, & Sophistica.

VIII.

Non à Zenone itaque simpliciter, neque ab Aristotele fuit primò adinventum Logica, sed solum ab illis, & ab aliis instaurata, & novis observationibus adaucta praeceptis quidem ab ipso Aristotele, cuius praecepta, & methodus, ceteris quibuscumque Dialecticis longè preferenda sunt. Licet enim alii Logicae, sive veterum ex Zenone, Euclide, Socrate, Platone, & Epicuro, sive Recentiorum ex Raymundo Lullo, Petro Ramo, Carthesio, Bacono à Verulamio, Gassendo, &

⁶ & aliis boni aliquid in se continent, cunctis tamen longe melior, & omnium quasi medulla est Aristotelica quoad doctrinæ claritatem, rationum firmitatem, atque mentis optimam directionem.

IX.

Neque hanc Aristotelis Logicam veteres Patres Ecclesiæ damnasse putandi sunt, sed tantum sophismata, & fallacias ab Hereticis usurpatas longè alio instituto, & fine, quam ab ipso Aristotele proponantur. Philosophus enim omnia proposuit ad tuendam veritatem, ipsamque à sophismatibus vindicandam, illi autem eis abutebantur ad eam tembris offundendam, & diruendam. Unde nota non est Aristotelice arti inuenda, sed malo artifice, ex cuius vitio potuit exorsa videri disciplina, quæ in se ceteroquin ad omnes operationes intellectus ritè dirigendas utilissima erat.

X.

Sermonem itaque intus conditum, extrinsecusque prolatum ita dirigit Logica, ut à vulgi

⁷ vulgi imperfecta loquutione dignoscantur Sapientis effata, dum rerum naturam, partes, proprietatesque exponit definiendo, dividendo, & ratiocinando; unde tres mentis operationes, ut directæ, benè pro objecto illius adæquato constituuntur, cum per se ab ipsa considerentur, tamquam proprium opus perfectum, de quo universa sua præcepta verificantur, & quia nulla scientia perfecte haberi nequit, nisi per discursum perfectum, ipsa Logica verè est aliarum omnium disciplinarum canon, sicuti Policletus hoc nomine vocavit volumen illud, à quo huc artis lineamenta universa petebantur.

XI.

In omnibus rebus benè cogitare, ac proponere, optime iudicare, & concludere docet Logica per ordinatas ideas, seu rerum imagines, quæ prout à sensibus prodeunt sunt singulares, & prout à mente ex objectiva præcissione singularium universales fiunt. Has autem ut prædicabiles de pluribus, cum impossibile sit simul unitatem, & unitatis negationem, seu multiplicitatem possidere, idcirco nullam realem positivam, aut negativam,

vam, vel formalem ex natura rei independenter ab intellectu unitatem habere, asserimus.

XII.

A' Philosophis autem communiter universale in quinque classes appositè distribuitur, quia quinque solum modis diversis inexistit, & predicatur. Unum etenim vel est predicabile tamquam tota essentia, & sic formatur Species, vel tamquam pars essentiae potentialis, & determinabilis, & confurgit Genus, vel tamquam pars actualis, & determinativa, & sic fit Differentia, vel tamquam proprietate essentiae inseparabilis, & ita dicitur Proprium, vel tamquam aliqua perfectio, quae potest adesse, vel abesse sine essentiae destructione, & haec Accidens nuncupatur.

XIII.

Supposita praecisione objectiva nulla ratio communis potest esse Analoga, & è contra. supposita praecisione formali nulla ratio communis potest esse univoca ex ipsa praecisionum natura. Hinc ex praecisione objectiva bene deducitur in conceptu Generis nullo pacto

9
pacto differentias importari, licet differentiae illius propriae nequeant non involuere ipsum genus, in cuius definitione sola praedicata essentialia naturae abstrahere definitur, quia de pluribus differentibus specie, vel numero ipsa tantum predicari valent, & non cognitio, tamquam praecisionis causa solum praesupponenda.

XIV.

Non requirit autem genus actu plures species existentes, cum sufficiat illas esse possibiles, eo quod adhuc sit de iisdem praedicabile. Hoc idem dicendum est de individuis, de quibus mediante specie predicabile constituitur. An autem possint dari individua, quae nulla sub specie sint, sed generi immediate subiciantur, negativè respondendum, est, quia dum existit, aut concipitur individuum, semper designatur aliquod singulare, quod quidem nominis per aliquam speciem determinari potest ad existendum.

XV.

Differentia dividens ea, quae sub eodem
B genere

genere sunt, quatenus in quale predicatur, a gradu generico distinguitur. Non est autem talis distinctio, aut realis, aut formalis ex natura rei, sed solum per intellectum formaliter præcedentem gradus inferiores à superioribus, assignando per differentiam id, quo species excedit suum genus, ipsumque determinat, & simul cum illo, tamquam actus cum potentia, unum per se constituit. Non sunt autem duo prædicabilia diversa duo gradus differentiales genericus, & specificus, quia uterque semper habet eandem rationem partis perfectivæ, quod proportionaliter dicendum est quoque de Genere summo, & subalterno semper perfectibili, atque aliis prædicabilibus, prout subalternis, aut infimis.

XVI.

Species ex genere, & differentia componitur, ut rerum natura secundum suos gradus essentielles ordinatos exprimitur. Talis autem ordo in eo consistit, quod una pars alteram comparem perficiat, tamquam actus potentiam suam, aliter unum per se specificum non resultaret, sed unum chymericum, si

si unaqueque pars supponeretur habere perfectionem ad alteram comparem non ordinatam, dum eidem per identificationem communicaretur. In hoc fundatur celeberrimum illud axioma philosophicum, ea, quæ unum per se faciunt, se habent ut actus, & potentia; ac proinde patet impossibilitas chymicæ, quæ esset unum per se ex partibus absolutis invicem non ordinatis, dum identitarentur.

XVII.

Rerum naturam specificam bene per genus, & differentiam explicat definitio. Et quidem in rebus spiritualibus definiendis genus desumitur à tota rei entitate, secundum id, quod in ea est cum aliis commune, differentia vero ab eo, quod est speciale. In rebus materialibus genus denotans potentialitatem radicaliter sumitur à materia, quæ est prima potentia, & differentia actualitatem importans à forma substantiali, quæ primus est actus, vel à propriis tribus, quando forma principalis est latens. In accidentalibus vero genus desumitur à modo afficiendi subiectum, differentia vel ab ipso subiecto, vel ab accidentium effectu.

B 2

XVIII.

Proprium inter ea, quæ non prædicantur essentialiter, primum locum obtinet, quia maxime accedit ad essentiam, à qua fluit, & ad quam cognoscendam inducit. Dicitur autem de rebus pluribus modis, sed prout quantum prædicabile constituit, uni convenit, semper, & convertibiliter, & sic ab accidenti distinguitur, quod minime pertinet ad essentiam, cui solum contingenter unitur, unde potest adesse, vel abesse à subiecto præter ipsius corruptionem, saltem Metaphysicam. Physicè enim ablatis quibusdam accidentibus plurima corrumpi est necesse.

Collectio aliquorum accidentium, quæ simul omnia nulli alteri conveniant, non est ratio individui, ut hic supponere videtur Porphyrius: nam esse individuum, est esse individuum à se, & divinum à quolibet alio per propriam essentiam, non per accidentia. Individuum autem vagum, quod ab aliquibus pro sexto prædicabili assignatur, tale non est, quia plura inferiora non habet, de quibus

bus possit æqualiter, & univocè prædicari; neque enim si aliquis currit, currit propterea & unus, & alter, cum tamen universale superius debeat æqualiter de sibi subiectis omnibus verificari.

Licet natura abstracta per precisionem, objectivam ab individuo evadat universalis, quia nullum amplius ordinem specialem dicit ad illud, sed genericè solum prædicata essentia totius speciei repræsentat; atamen ratio ipsa individualis nullo pacto universalis fieri potest, quia semper singularis, & incommunicabilis apparet, ac proinde numquam de pluribus est prædicabilis, prout ad universalis essentiam requiritur.

Nullum datur Ens rationis sive Logicum, sive Metaphysicum, quod habeat tantum esse objectivè in intellectu, quamvis ab intellectu fingente concipi possit chymera, & quodvis impossibile, & ipsa Potentia sensitivæ decipi queant aliquando circa sua objecta, & voluntas amare ut bonum, quod in se realliter

liter tale non est; in his enim omnibus objectorum perceptionibus, præter actionem realem potentie, & realem expressionem objecti subjectivè in ipsa potentia receptam, nihil importatur, quod tantum objective possit inesse.

XXII.

Illud ergo tantum Ens rationis verè nuncupari potest, quod extra animam nullum habet esse, & cujus entitas omnino à ratione fingitur. Ex hac autem fictione, si per cognitionem positivè falsam fiat, consurgit triplex rationis ens metaphysicum, nempe Negativum, Privativum, & Relativum. Si verò per cognitionem falsam solum præcise efformetur, quadruplex rationis ens logicum exoritur, Unitas nempe rationis, & Distinctio, rationis Compositio, & Relatio.

XXIII.

Antepredicamenta sunt universalia in significando, vel secundum eandem, vel secundum diversam substantiam, à Philosopho benè divisa in Univoca, Aquivoca, Analoga, & Denominativa. Ad univocationem

nem

nem constituendam duo requiruntur, & unitas nominis, & perfecta similitudo in essentia, seu ratione univocata; quod si addit nominis unitas, & essentia dissimilitudo, consurgit aquivocatio. Possunt autem, quæ sub uno nomine sunt aquivoca, sub alio univocari fieri, & è contra ut astrum, & animal sub canis nomine aquivoca, sub nomine substantiæ univoca evadunt.

XXIV.

Ubi autem cum nominis unitate adest quædam imperfecta similitudo in essentia partim eadem, partim diversa, fit Analogia, cujus ulus frequentissimus est in omnibus scientiis, eo quod ex illa oriatur in rebus omnibus proportio, siue geometrica in rationum similitudine consistens, siue arithmetica eundem excessum, aut defectum inter plura considerans. Denominativa verò dicuntur, quæ ab aliqua forma denominationem accipiunt, intrinsecam quidem, quando forma intrinsecè inest, & extrinsecam, quando extrinsecè.

XXV.

Predicamenta sunt series quædam supremi generis, omniumque inferiorum usque ad individua, & differunt à predicabilibus, quatenus illa desumuntur in ordine ad existendum in pluribus, hæc verò in sola substantia. Communiter cum Aristotele predicamenta dividuntur in decem, quorum tamen diversitas non desumitur quoad reales essentias, sed quoad modos diversos predicandi de subiectis; unde una, & eadem res bene poni potest in diversis prædicamentis.

XXVI.

Ens per se subsistens est substantia, vel nulli alteri adveniens, vel enti incompleto adveniens ad illud complendum ratione alicujus compositionis per se, ad accidentis differentiam, quod in alio tamquam in subiecto per se jam completo existit. Aptè dividitur substantia in incorpoream, & corpoream, simplicem, & mixtam. Inde valde probabile est in eius categoria posse poni Deum, sicuti est certum debere poni Angelos, Cælos, & cætera corpora naturalia, de quibus conditio-

17
tiones ad categoriam substantiæ per Philosophum requisitæ verificantur.

XXVII.

Quantitas in partium pluralitate, & extensione consistens duplex est, alia virtutis, & alia molis, quæ ulterius subdividitur in continuam, cujus partes unico termino copulantur, & discretam, cujus partes separatæ sunt, siquæ per numeros, in quorum singulis decibus, incipiendo à prima simplici, & progrediendo ad alias omnes compositas, & unico caractere ultro crescentes, hoc observatio-ne dignum est, in tali vel amplissima serie decadis unicuique tantum dari numerum per se unicum argui potest in quolibet genere unicum pariter esse cæteris præstantius, & similiter in universali genere entium dari unicum Deum ens primum, & omnium perfectissimum.

XXVIII.

Qualitas accidentaliter determinativa substantiæ in quatuor species dividitur, nempe habitum, & dispositionem, potentiam, & im-

impotentiam, pullionem, & passibilem qualitatem, formam, & figuram. Relatio autem cuius totum esse est ad aliud se habere, dividitur in relationem rationis secundum dici, & realem secundum esse, quæ ulterius subdividitur in transcendentalem, cuius ratio fundandi est fundamento essentialis, & predicamentalem, cuius ratio fundandi est fundamento accidentalis. Relativorum autem speciales proprietates sunt, esse simul natura, & cognitione, atque ad convertentiam dici.

XXIX.

Actio, per quam agens operatur, definitur actus huius in hoc, & passio patientis minus, actus huius ab hoc; unde realiter inter se non differunt, nisi penes diversa connotata, & ritè Philosophus assimilat illas eidem viæ inter Thebas, & Athenas, acclivi quoad unum terminum, & declivi quoad aliud. Locus est forma determinativa rei ad esse ibi, & non alibi. Situs dicit partium dispositionem. Tempus est rei mensura secundum durationem, & Habitus connotat adiacentia circa corpus.

XXX.

XXX.

Postpredicamenta à Philosopho in quinque species aptè dividuntur, nempe contrarietatem, prioritatem, simultaneitatem, motum, & modos habendi. Contrarietatis quatuor sunt species, vel enim oppositio est inter terminos positivos, & conlurgunt contraria, ac relativa, vel est inter terminos, quorum unus negat simpliciter aliud, aut solum alterius actualitatem, non possibilitatem tollit, & sunt contradictoria, & privativa.

XXXI.

Priora, & posteriora illa dicuntur, quæ inter se sunt ordinata, sive natura, sive ratione, aut origine, vel tempore, eodemque modo aliqua simul esse dicuntur. Motus autem sunt sex species, nempe Generatio, Corruptio, Augmentatio, Diminutio, Alteratio, & Latio. Modi habendi sunt quinque, nempe per Inherentiam prout informationem dicit, per Continentiam, per Possessionem, per Relationem, & per Juxtapositionem.

XXXII.

C 2

XXXII.

Licet modus sciendi formaliter non sit idem, ac instrumentum sciendi; non repugnat tamen eundem actum esse utrumque respectu diversorum. Si modus sciendi sumatur in toto rigore, prout scientiam parit, sola demonstratio est modus sciendi; si vero in latiori significatione intelligatur, prout rem clare manifestat, definitio, & divisio quoque modi sciendi naturam participant, nunquam tamen enunciatio, & methodus, eo quod modus sciendi non debeat esse indifferens ad errandum.

XXXIII.

In sensibus non omnis, sed aliqua tantum sita est veritatis nota, quia objectum limitatum percipiunt. In ipsa autem cognitione rerum distincta, & evidenti veritatis criterium maxime consistit. Fallitas vero in apprehensione simpliciter simpliciter subesse nequit, secus autem in complexa, & in iudicio, atque discursu, cum procudubio queat in his adesse ab objecto difformitas: sed Propositionis,

sitio, quæ semel fuit vera, neque de potentia Dei absoluta eadem invariata prout tem-
pus importat, vel à tempore præcindit, potest mutari in falsam, quæque est de futuro contingenti in seipsa determinatè est vera, vel falsa, licet non quoad nos.

XXXIV.

Inter Propositiones habentes idem subiectum, ac prædicatum datur triplex æquipollentia, & pariter triplex conversio; oppositio vero quadruplex assignatur. Æquipollentia fit ad illustrandam alicuius suboblicuræ propositionis veritatem per negationem additam, vel detractam signo in absolutis, vel modo in modalibus. Conversio species quædam syllogistice illationis extrema semper, & quantitatem aliquando commutat eandem qualitatem servando. Oppositio verò repugnantiam indicat, quæ vel secundum qualitatem, vel quantitatem intercedit.

XXXV.

Syllogismus totius Logice objectum attributionis essentialiter importat plures cogni-
tio-

tionem, quarum una necessario sequitur ex alia. Tunc dicitur rectus, & perfectus, quando est in bona figura, quae solum triplex est secundum variam, & utilem medii dispositionem; quarta enim Galeni figura non differt essentialiter à prima Aristotelis, quia vim suam habet ab eisdem principiis, & naturaliter in mente non dantur tres primi modi indirecti primae figurae Aristotelis, contrarius enim non est illorum conclusio.

XXXVI.

Actus conclusionis intrinsecè attingit obiectum praemissarum, quia causatur ab illis non solum in genere causae efficientis, sed etiam formalis, unde ab eisdem dependet ratione formali ex qua, & in qua. Hinc praemissae natura sua conclusionem praecedunt, & licet eadem possint esse certiores, & evidentiores, nunquam tamen sunt superiores, cum veritas in indivisibili consistat. Ad assensum autem conclusionis non requiritur cognitio reflexa de bonitate illationis, quia supposito assensu praemissarum, intellectus necessitatur ad assensum conclusionis tamquam causa applicata ad agendum cum omni-

omnibus praerequisitis, & non indiga voluntatis imperio, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, circa quod tamen non repugnat voluntatis imperium sequi.

XXXVII.

Demonstratio syllogismus faciens scire ad sui perfectionem quatuor praecipue conditiones exigit, nempe quod ex primis, & immediatis, ex necessario veris, ex prioribus, & notioribus conclusione, & quod ex illis necessario sequatur conclusio. Duplex autem est demonstrationis genus, aliud à priori dictum, quod effectum per causam, & aliud à posteriori, quod causam per effectum, vel aliquid aliud cum ipsa connexum demonstrat.

XXXVIII.

Ex hoc duplici genere demonstrationis duplex oritur methodus rem dignoscendi, nempe Analytica, quae dicitur inventionis ordo resolutivus ex effectu ad causas, & ex toto ad partes, & Syntetica, quae ordo doctrinae nuncupatur, & modus compositivus

ex

ex causa ad effectum, & ex partibus ad totum progreditur. Hinc superflua videtur tertia methodus, seu species demonstrationis ab Averroe assignata ad simul cognoscendam causam, & effectum vicissim quoad existentiam, cum à prædictis diversa non sit, sed ambarum argumentosa congeries.

XXXIX.

Effectus demonstrationis est scientia natura sua semper speculativa, eo quod finis ipsius non sit opus aliquod, sed veritatis cognitio, quam quidem veritatem fuisse olim intellectui notam in priori mundo intelligibili, est merum veterum Platoniorum somnium, cum intellectus ad intelligibilia, tamquam tabula rasa, & veluti oculus ad visibilia, applicetur; unde specierum, non reminiscentiam, sed impressionem de novo recipit, & Scientia totalis non per simplicem qualitatem infunditur, sed per habitum ex pluribus actibus compositum acquiritur.

XL.

XL.

Ab opinione per certitudinem, & à fide per evidentiam contradistinguitur scientia. Non implicat tamen, quod naturaliter hæc tria simul queant de eodem objecto, in eodem intellectu consistere, quia licet motiva diversa proponant, ad unicum tamen assensum, vel dissensum inducunt, unde fortius maliter inter se oppositionem non habent eorum habitus, & actus, sed potius composibilitatem, quemadmodum plura media disparata ad eundem finem rite cooperantur, & ad eandem operationem plura motiva, diversa efficacissime concurrunt.

XLI.

Datur itaque scientia demonstrativa, quam male negabant Academici cum Heraclito, Cratylo, Pirro, & aliis putantibus quod ens omne in suo conceptu motum involvens nullam certam, & invariabilem ideam posset præbere, prout ad objectum scientiæ certum, & invariabile requiritur; nam licet mutantur singularia in existendo, non tamen variantur universalia in essendo, de quibus

pro-

D

proprie est scientia, & licet verum sit contra Dogmaticos, non de omnibus haberi posse demonstrationem, inde tamen non fit perfecta scientia: acquisitio impossibilis, ut Sceptici timebant; nam in demonstrando non procedunt in infinitum scientia, sed perveniunt ad sua principia indemonstrabilia, ex quibus postea certissimae conclusiones eliciuntur.

XLII.

Ad exactam autem veritatis inquisitionem, perfectamque adeptionem scientia, sicuti in principio oportet credere, ita praedubitare valde est conveniens; ut enim monet Philosophus, quærentes veritatem, & scientiam sine dubitatione, sunt similes iis, qui in itinere ignorantes non explorant viam, per quam oportet ire, & sicuti in iudiciis, melius aliquis iudicat, quando cognoscit rationes utriusque partis adversantium: ita praedubitando in scientiis, rationes examinaui meliores, ex quibus latentem veritatem dignoscerimus, indeque homines ex admiratione primum philosophati dicuntur, quatenus dubitando rerum omnium causas, & effectus investigare ceperunt.

EX

EX MORALI.

XLIII.

IOST methodum inquirendi verum rite sequitur ad cognoscendum bonum moralis disciplina, vitæ ars circa eligenda, & fugienda ex honestate, & iustitia, ut inde vitam moraliter beatam homines consequantur. Hanc autem disciplinam exordium cum humano genere habuisse, & in actionibus floruisse apud primos Patres, & Prophetas Hebraeos, aliosque extraneos Sapientes est fatendum, tum ex sacra, tum ex prophana historia. Unde à Socrate solum habuit initium moralis, quatenus scriptis, & quaestionibus omnia plenius ad ipsam spectantia fuerunt expolita.

XLIV.

Incipit itaque Moralis à natura, quatenus primos ad Virtutem stimulos ipsa præbet ex synderesi, seu lege mentis, qua principia

D 2

gene-

generalia, morum hominibus innotescunt, ut, quod tibi non vis, alteri ne feceris. Sed quia talis lex malis moribus, depravatique opinionibus ferè aboletur, & extinguitur, ut præceptis, & monitis possit error emendari, præter naturalem, alia acquisita, quæ pro objecto, & fine suo intendit actiones humanas ad iustitiam, & honestatem dirigere, hominibus ad vitam benè instituendam maxime est necessaria.

X L V.

Hinc benè concluditur juvenem non esse erendum à Morali, sed cura præcipua ejusdem præceptis instituendum, & quod virtuti militare debeat omnis ætas, & quod illa solet magis debeat virtutibus informari, quæ enim defectus est in tempore, sed in eo, quod animi perturbationibus indulget. Unde secundum Philosophum juvenis non est idoneus auditor Moralis, quoad eam partem solum Politicæ, quæ multa indiget experientia, quam nondum habet juvenis actionum vitæ imperitus.

X L V I.

X L V I.

Ex triplici bono, quod possunt homines procurare, vel sibi, vel Familia, vel Communitati, ac triplici officio, quo tenentur, vel erga seipsos, vel Domesticos, vel Patriam; Item ex triplici imperio, & regimine, vel statu, in quo possunt vitam degere, vel solitarie, vel in Familia, vel in Curia, seu Republica, oritur adæquata divisio Moralium in Monasticam, seu Personalem, Ottonicam, & Politicam, quarum prima ceteris præferenda quoad bonum intrinsecum, tertia vero aliis nobilior est quoad bona extrinseca, in quibus publica privatis anteferranda bonis.

X L V I I.

Est autem Bonum id, quod omnia appetunt, quatenus cuncta in id, quod sibi conveniens est, feruntur: unde boni ratio formalis, & essentia est esse perfectivum, & appetibile, & quia hoc tribus modis contingit, oritur inde celebris illa divisio boni in utile, jucundum, & honestum: Si enim propter aliud appetitur, est bonum utile, si propter se,

se, & prout conforme naturæ, vel appetitui sensitivo, est bonum iucundum, si verò prout conforme appetitui rationali, est bonum honestum, quæ tamen munera separata esse non semper oportet, cum non raro in uno, eodemque bono simul unita reperiuntur.

XLVIII.

Secundum naturam ad virtutes magis, quam ad vitia homo proclivis est, quia natura, ut patens optima, cuncta in finem congruentem dirigit, quod munus circa hominem negligisse non est dicendum, cum præcipue juxta cordatores Platonicos ita dispositum fuerit animus ad virtutes, sicuti intellectus ad scientias, unde omnis homo natura duce, & scire, & probus videri cupit, & vitium naturali synderesi semper in odio est, virtus autem amabilis.

XLIX.

Morum humanorum finem ultimum esse felicitatem, quæ hominem undequaque beatum efficit, nemo dubitat, sed male opinatur

tur quicumque censet illam in statu præsentis vite perfectè se posse possidere, vel quia temporalia bona cuncta simul cum bonis animi, & corporis obtinere, sit ferè impossibile: vel quia etiam si omnia affluant, optata adhuc stabilitate, & diuturnitate carent, abundant verò innumeris sollicitudinibus non abique metu, ut optime monuerat Cæcilius Solonis effatum, & egregiè indicavit Democritus Dionysius ex convivio, atque sæpe sapius experientia ipsa lachrymabili eventu comprobavit.

L.

Non proinde tamen cum Stoicis naturæ, fortunæque munera absolute despicienda sunt, sed tamquam bona retinenda, iisdemque utendum, quatenus ad summum bonum, à quo proveniunt, conducunt. Enimvero cum non sit homo sola mens, aut corpus absque mente, sed mens cum corpore iuncta, ipsi non competunt solum bona spiritalia, sed etiam corporea, maxime prout sunt instrumenta virtutum. Quod si è contra virtutibus obnoxia fiant, non Gratis exemplum, neque Diogenis vestigia sequenda sunt, sed à

Christi-

32
Christianæ Religionis præclarissimis heroi-
bus melius exemplar desumendum.

L I.

Sola autem virtus licet pretium sibi, ipsa-
que virtutis operatio rebus omnibus tempo-
ralibus præstantissima sit, hac tamen non
summa hominis felicitas reputari debent, ut
veteres Peripatetici asseriebant, adhuc enim
mens nostra præmium ritè querendo, per so-
lam virtutem felicitatem plenam se nondum
possidere, facit, ac prouide res nulla crea-
ta propter defectibilitatem aliquam sibi pro-
priam satis unquam replere in bonis huma-
num valet desiderium.

L II.

Vera itaque hominis felicitas in sola Dei
possessione consistit, quæ statum omnium
bonorum aggregatione perfectum consi-
tuendo, appetitum omnem penitus implet,
& satiat; Rationalis enimvero creatura ul-
timum finem oportebat esse solam con-
iunctionem ad suum primum principium, ut
inde omnis prosecutionis motus irrequietus
quie-

33
quiesceret. Talis autem beatitudo, & plena
felicitas formaliter, & adquatè ex visione,
& amore completur, sic enim ut summum
bonum, & summum verum Deus perfecte
possidetur, dum unitur per cognitionem.
Beato Deus, & per amorem Deo Beatus
adhaeret.

L III.

Miseria malum, quod fugiunt omnia tam-
quam odibile, & disconueniens, prædictæ
felicitati prout opponitur, non in aduer-
saria fortuna, consimilique calamitatè consistit,
quia si æquo animo ferantur aduersa, heroi-
cum animus non miserum denotant, sed
ex privatione summi boni exoritur miseria
summa, & infelicitas: unde causa mali per
se non est entis effectio, sed defectio, quam
deinde positiva damna innumera comitan-
tur iuxta feritatem vitiorum, quibus impro-
ba mens virtute neglecta, sibi que insensu
vacavit.

L IV.

Promeretur autem homo beatitudinem
moralibus operationibus, quæ non ex quo-
cum-

cumque motu absque imperio, & electione, cum ignorantia, & cecitate, seu quiete mentis impiè nuncupata in effrenem morum licentiam excurrente proveniunt; sed ex prævia mentis illuminatione, qua mens ipsa cernit ritè agenda, eaque decernit cum voluntatis imperio, & libera electione, bonum morale prosequendo, & à malo morali fugiendo, ita enim morum honestas, & congruentia cum optimo fine salvatur.

L V.

Hoc voluntatis imperium directè, & politicè exercetur in ordine ad intellectum, sensus internos, & appetitum sensitivum, quia hæ potentie non raro in obsequium voluntatis captivantur, ejusque arbitrio subduntur, licet aliquando reluctentur, prout à propriis objectis efficacius moventur. Sibi autem voluntas, & virtuti partium corporis motrici, ita dispositive imperat, ut vix à servitio discarnatur imperium, cò quod nulla ratio in contrarium tale jus perturbet, aliis verò potentis vegetativis indirectè solum potest imperare, quia ejus arbitrio immediate non subduntur, sed tantum remotè ipsa

ipsa valeat earum operationes adjuvare, vel impedire, auxilia præbendo, vel subrahendo.

L VI.

Motus præterea in ipsa voluntate fieri potest ab appetitu sensitivo, quando mediante passione in ipsam agit, non quidem directè, quia sic incorpoream potentiam, corporeum quod est, nequit afficere, sed solum indirectè, & distractive ex vehementi expressione, & impressione objecti sub aliqua determinata, & efficaci ratione, quæ tamen nunquam ex quavis efficacia habet voluntatem necessitare ad opus, cò quod semper ipsa sit compos insulubris passionum resistenti, & licet acriter sæpe impugnetur, nunquam, nisi voluntarie, & libere consentiat expugnatur.

L VII.

Voluntarium ergo proprietatis est moralis operationis, quatenus ab intrinseco cum finis cognitione procedit, quod hominis præcipue inter animalia proprium est, unde si finis cognitio, vel motus ab intrinseco tollatur, & ratio voluntarii deficit, indeque bene

benè inferur, quod violentia, quæ est ab extrinseco, & ignorantia invincibiliter privans cognitione, voluntarium tollunt, meritis autem minuit, quia finis motiva non avertit, sed solum suspendit, concupiscentia verò, & delectatio potius adaugent, eo quod majori cum inclinatione in finem ferantur.

LVIII.

Altera moralis operationis proprietas est libertas, cujus usus, ut fides docet, & ratio demonstrat, etiam post Adæ peccatum in statu naturæ corruptæ homini competit, eo quod verè sit indifferens ex pluribus motivis diversis propositis ad opus morale faciendum, vel non faciendum, atque adeo talis libertas non solum à coactione immunis est, sed etiam indifferencia pollet actui voluntario superaddendo electionem, per quam, non brutali more ex solo naturæ ductu, sed propria dispositione, atque determinatione fit operatio capax meriti, vel demeriti, prout cum regula sua conformitatem, vel difformitatem habet.

LIX.

LIX.

Est autem Regula rerum agendarum rectus ordo juxta legem, vel primam, & æternam à Deo provententem, vel participatam, quæ à prima dependet, & dividitur hæc generaliter in Jus naturale, quod natura docuit omnia animalia, & Jus gentium, quod solis hominibus competit, specialiter verò prout moralitatis norma partitur in legem positivam Divinam, quæ vetus, ac novum Testamentum comprehendit, & legem positivam humanam continentem Jus canonicum, quod ab ecclesiastica, & Jus civile, quod à seculari potestate sancitur.

LX.

Cujuslibet legis effectus est dirigere, bonum præcipiendo, & malum prohibendo. Quæ præcipiendo affirmativa est, obligat solum, quando oportet, quæ verò prohibendo negativa dicitur, semper infat, & pro omni tempore urget. Utraque autem ut valeat obligare, debet esse de possibilibus, & sufficienter promulgata, quia ad incognitum, & ad impossibile nemo tenetur, non proinde

tamen dari queunt actiones humane in indiviso indifferentes, eo quod illis, ut sic rectus rationis ordo semper competat, & illarum quamlibet in Deum referre oporteat, cum tanta rite sit universalitas ultimi finis in reposcendo, quanta fuit universalitas primi principii in largiendo.

LXI.

Rectitudinis præterea forma inducitur in humanis operationibus à virtute morali, quæ bonum facit habentem ipsam, ejusdemque opus perfectum reddit; unde ipsa tamquam principio, nunquam male uti contingit, & licet possit esse in summo, vel interminata quoad objectum, limitatur tamen quoad officium, seu exercitium actus vitando excessum, aut defectum, cum sit opus mediocritatem virtutis, non extrema vitiorum participare, sed ab illis penitus excludi.

LXII.

Virtutum moralium proprietates triplices sunt, Status, Connexio, & Inæqualitas. Per statum dignoscitur virtutis mensura, prout

ma-

magis, minusve animum, cui inest, afficit, esseque talis mensura, seu status triplex, nempe status continentie, qui dicitur incipientium, temperantie, qui proficientium nuncupatur, & heroicus, quo nonnisi vir perfectus, & in virtute consummatus fruatur. Statibus virtutum adversantur tres alii vitiorum status, nempe incontinentie, cuius defectus est ab infirmitate, & perturbatione passionum, intemperantie, cuius error à malitia provenit, & feritatis, cuius vitium ultra hominis conditionem in belluinum morem degenerat, diciturque status exicitatis, inductionis, & Pharaonicus.

LXIII.

Connexio virtutum in earum mutuo consensu consistit, quatenus in uno, eodemque subiecto simul omnes uniuntur, quod quidem perfecte fieri, vel executione, vel intentione, nonnisi in heroico statu contingit, in quo nulla est amplius in officio, & mere virtutum difficultas. Inæqualitas verò consideratur in virtutibus, prout majorem, vel minorem perfectionem participant, tum quoad eandem, tum quoad diversam speciem

ciem actus, cuius moralis rectitudo semper capax est suscipiendi magis, & minus.

LXIV.

Virtutes autem morales omnes tamquam à fontibus oriuntur à Cardinalibus, quibus tota moralis vita nititur, & volvitur tamquam ostium in cardinibus. Dirigit enim Prudentia rationem, Iustitia voluntatem, Temperantia, & Fortitudo utrumque appetitum, cuius operationes virtutis naturam solum participant, quando recte rationi conformantur, unde bruta, latrones, duelliste, & sicarii, licet fortia exercent, fortitudinis virtute nullatenus adornantur.

LXV.

Omnium virtutum norma est Prudentia, agibilibus recta ratio, quæ, sine proposito virtutis, media ad illum assequendum idonea per consultationem inquirunt, per iudicium determinat, per intimationem executioni mandat, unde oritur divisio partium potentialium in Eubouliam, Synesism, & Gnomem; itemque aliarum partium integralium, &

&

& subiectivarum ad illius perfectionem, & complementum spectantium; priores enim quinque integrales, nempe Intelligentia, Memoria, Docilitas, Solertia, & Ratio, pertinent ad ipsam prudentiam, prout est cognoscitiva, & tres posteriores, quæ sunt Providentia, Circumspectio, & Cautio ad eandem spectant, prout præceptiva est, partes vero subiectivæ eadem sunt, ac totius Moralis.

LXVI.

Iustitia bonorum præsidium, & malorum domitrix voluntatem constanter inclinat ad unicuique tribuendum, quod suum est, habetque, quibus constituitur, & perficitur, partes potentiales decem, & sunt Religio, Pietas, Oblervantia, Veracitas, Vindicatio, Gratiudo, Liberalitas, Affabilitas, & Amicitia, integrales autem duas, nempe declinare à malo, & facere bonum: quoad subiectivas vero dividitur in commutativam, distributivam, & legalem, solaque inter virtutes Iustitia non reputatur inter duo vitia, eo quod nemo contra Iustitiam alterius Ius violando per excelsum peccare queat, sed solum

f

42
solum per defectum, excepta parte Justitiæ vindicativæ.

LXVII.

Fortitudo Heroum propria dos, ac decus præcipuum, est considerata periculorum. suscepio, laborumque perpassio. Partes subjectivas non habet, quia ipsa est species atomia, easdem verò partes possidet, & potentiales, ut circa levia, & integrantes, ut circa gravia versatur, & sunt Magnanimitas, Magnificencia, Patientia, & Perseverantia; Præter has autem partes illi duo actus præcipui assignantur, aggredi, & sustinere, quorum primus licet sit valde admirabilis, secundus tamen præstantior est, eo quod in illo virtutis opera diuturnior, & intensior adhibetur, & contra Stoicos seipsum dirigere interficere ex motivo fortitudinis nunquam licitum est, quia seipsum occidens vere hominem occidit, cujus vita solum in potestate ejus est, qui vivere facit.

LXVIII.

Temperantia aliarum virtutum servatrix, sc

43
se moderatè gerit in usu delectabilium, habetque partes plurimas potentiales, subjectivas, & integrales, quibus moderantur tum interni animi, tum externi corporis motus, ne per excessum, aut defectum, quæ sunt ad naturæ conservationem ordinata negligantur, sed iis probè utamur. Sunt autem partes subjectivæ Temperantiæ quatuor, nempe Abstinencia, Sobrietas, Castitas, & Pudicitia, integrales duæ, Honestas, & Verecundia; Potentiales verò septem, nempe Continentia, Humilitas, Mansuetudo, Studiolas, Modestia, Eutrapelia, & Parcitas.

LXIX.

Virtutis, aut vitii formam, prout bonè, vel malè secundum morès diriguntur, passionibus induunt; sunt enim passionibus appetitus inferioris commotiones quædam cum aliqua corporis transmutatione, prout bonum, aut malum repræsentantur, unde quæ simpliciter, nec ordinatæ, nec deordinatæ sunt, neque moraliter bonæ, neque malæ sunt, licet aliquando videantur laudabiles, & non incongruè semivirtutes dicantur, ut in pueris nondum ratione utentibus, & ipsis

bris assuetudine aliqua industriè exercitis.

L X X.

Primum movens, & passivum omnium princeps est amor in objectum amatum tendens ex appretiatione bonitatis, quæ, si prout seipsum diligitur, amorem amicitiae, si prout bona amanti, amorem concupiscentiae constituit. Inter improbos dari nequit vera amicitia, quæ solius virtutis usus, & fructus esse potest, atque dicitur à Platoniciis virtutum omnium vinculum, spiritus, & perfectio; indeque sunt boni, vel mali mores, prout sunt boni, vel mali amores.

L X X I.

In amicitia etiam perfecta non est necessaria equalitas rationum bonitatis, sed sufficit studium similitudinis, quo rectè componitur amor, unicum virtutis bonum proponit amantibus, & celebre illud problema, an amare, vel amari sit præstantius, bene resolvitur ex duplici fonte, unde oritur amor, nempe copia, vel inopia, illud enim, cui copia

inest,

inest, præstantius est, & hæc quandoque reperitur in uno, quandoque in altero, & adest aliquando copia in utroque equalis.

L X X I I I.

Prout bonum in variis circumstantiis proponitur, variæ quoque oriuntur passionēs, tam in parte concupiscibili, quam irascibili; vel enim concupiscibilis movetur simpliciter à suo objecto, quod est bonum, & oritur amor, vel est malum, & odium confluit: Si verò illud ulterius consideretur ut præsens, circa bonum fit gaudium, & circa malum tristitia; at è contra si tanquam absens objectum proponatur, & bonum existat, desiderium movet, si malum, fugam. Pars item irascibilis objectum suum sub ratione boni ardui propositum, vel apprehendit esse possibile illud obtinere, & exurgit spes, vel esse impossibile, & desperatio urget. Si denique malum arduum proponatur ut absens, sed superabile, excitatur audacia, ut insuperabile, timor serpit, ut præsens, ira confluit.

L X X I I I.

LXXIII.

Oeconomica in re privata regenda, & administranda versatur, aequitatem, & decorum servans in societatibus Gamica, Paterna, & Herili, ut bene morata familia constituitur. Oeconomice subordinata est Kretica, cujus est bona propria augere, & conservare, prout jure potest secundum culturam gentium optimas leges, inconveniens enim foret bonorum communio, & aequalitas, optima forsâc inter amicos, non inter concives, quorum inaequalitate civilis harmonia componitur.

LXXIV.

Politica in Republica constituenda, & bene administranda consistens longè plus praxi, quam studio comparatur. Dividitur autem in Civilem, & Togatam. Prima societatem inter homines inducit, ut iustitiam colant, scientias addiscant, & commercia ineant, unde civitates ortæ, & alia collectiones hominum sub aliqua lege honestè, & iustè vigentium propter commune bonum, et publicam securitatem. Talis civium collectio non

non est homogenea, alii enim sunt Principes, alii Nobiles, & alii Populares.

LXXV.

Principes legum tutores, & rerum omnium publicarum arbitri, ac moderatores, civium felicitatem promovent imperio suo, quando optimi, infelicitatem, & contra inducunt, quando mali; proinde praestat cives regi à bono Principe, quam bonas leges habere, quamvis enim subditi leges obtemperare teneantur, & non Principis exemplum sequi, nihilominus experientia teste magis exempla, quam sola verba movent, & Regis ad exemplum totus componitur orbis.

LXXVI.

Nobiles dicuntur, qui supra reliquos populares cives excellunt, & quia excellentia spectatur præcipue ratione alicujus perfectionis, & virtutis, ideo prima, & radicalis nobilitas in virtute consistit, deinde in claritate majorum, & divitiarum splendore. Nobilis tamen nemo censetur, nisi talis à Principe declaratur, cujus est propriam, &

& hereditariam familiæ virtutem auctoritate sua commendare, & privilegiis, atque titulis adornare, unde fit nobilitas civilis ad instar præmii virtutum publicarum, sive patris, sive belli.

LXXVII.

Juxta hanc triplicem civium divisionem oritur etiam partitio Togarum Politicæ ratione regiminis in Monarchicum, Aristocraticum, & Democraticum, quorum primum certis, sive simplicibus, sive mixtis præstantius est, eo quod melius, & citius Republicæ consulat, ejusque bonum privatum a publico non differat. An autem electivus Princeps hereditario sit præferendus, problematice sustineri valet, eo quod utrinque multa commoda, & incommoda aliqua suboriantur, indeque æquali fere discrimine sumitur Princeps, ac quaritur.

LXXVIII.

Polemica Politicæ pars propter bonum publicum, & pacem tuto acquirendam, bellum instituit, et duellum. Ex iusta solum causa

causa bellum geri debet, & postquam adversario congrue satisfacere renuenti intimatum est, licet in ipso omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, ut destruere ædificia, occidere hostes &c. directè autem non licet lædere innocentes, neque loca sacra oppugnare, nisi illis hostes utantur ad repugnandum, neque aliter evinci.

LXXIX.

In bello contra hostes nullatenus licet uti stragemmatis, aut insidiis humana prudentia inevitabilibus, ut esset venenosa aquarum infectio. Infidelibus absque dolo à promissis, & data fide recedentibus fidem servare adhuc virtuti consentaneum, & heroicum est, cum magis solliciti esse debeamus de non inferenda, quam de non recipienda injuria. Duellum autem privata auctoritate initum semper tamquam illicitum, & infame reprobamus, eo quod sit medium inconveniens, & omnino inutile, vel ad vindictam sumendam, vel ad crimen purgandum, repandamque innocentiam, ideoque prohibitum ab omnibus legibus, Divina, Naturali, Canonica, & Civili.

G

Ad

Ad optimam præterea totius Politicæ constitutionem, & conservationem Religio aliqua est necessaria, quæ tam subditos, quam Principem in officio suo contineat, unde penitus barbaræ sunt nationes Religione carentes. Multum autem interest immo necessarium est Religionem veram colere, quæ diu consistere nequit Respublica, quæ verum Deum Protectorem non habet, qui solus homines valet ab omnibus malis eripere, & plenam felicitatem largiri retribuentibus illi, quod ei debent per Fidem, Spem, & Charitatem aureo hoc ordine in unica Religione Catholica Romana apprime servato, ut virtutes naturales inserviant Civilibus, & Moralibus, hæc autem omnes subordinantur Divinis, seu Theologicis, quarum certa merces est ad æternam gloriam futuræ vitæ deducere.

EX

EX OCTO LIBRIS PHYSICORUM.

CIENTIA naturalium rerum omnium contemplatrix est Physica, cujus origo specialiter ad Taletem Mileesium referri solet, eò quod primus cabala, enigmata, & fabulis relictis, sub quibus, ne omnibus esset obvia, tegebatur, uberius, ac apertius quam ceteri antea naturales causas, & effectus propriis, usitatique vocabulis explanaverit, ipsumque imitati auditores ejus primi omnium physici nuncupati sunt.

Supposita rerum naturalium compositione, quam dari evidentissimè constat ratione, & experientia, principia intrinseca primò componentia duo indispensabiliter statuere oportet, nec ab illis ulla unquam sententia

re-

G 2

recessit, aut philosophando recedere poterit, nempe partem potentialem, seu indeterminatam, & partem actualement, seu determinatam, unde dicuntur partes, aut principia contraria, neque ab aliis, neque ab aliis rebus intrinsecè principia, sed ex quibus omnia sunt, licet postea in his partibus, seu principijs, & determinandis, & explicandis variae sectae, & opiniones ortae sint.

LXXXIII.

Malè autem pro parte, seu principio primo potenti statuerunt aliqui veteres cum Parmenide, & Melisso infinitam corpus unitiforme, ex quo omnia finita prodirent per primarum qualitarum mixtionem, seu combinationem variam determinatam, inde enim nulla resularet inter corpora diversas substantialis, solaque fieret alteratio, non totius in totum mutatio. Nec minus errarunt alij cum Democrito, & Epicuro varia corpuscula infinita, seu atomos diversimodè figuratas, & infecabiles admittentes, ex quibus addita varietate motus, atque singulari partium dispositione diversae corporum naturae determinarentur, sic enim omnia essent unum,

unum, & variato motu, partiumque dispositione, compositum fieret aliud, quod esse fallum, vel ceruam experimentum demonstrat.

LXXXIV.

Finita esse principia, qui asserbant ponentes pro parte potenti cum Pherecidè terram, cum Thalere aquam, cum Anaximene aerem, cum Heraclito ignem, partem potest actuantem per variam rarefactionem, & condensationem explicando, aut nullam posuisse, aut substantialem compositionem praterite videntur: sicut etiam qui omnia cum Empedocle ex quatuor elementis similia fieri dicebant, non omnium corporum naturam, sed solam mixtionem subliuinarum contemplati sunt.

LXXXV.

Quinarius numerus principiorum Sinensium Philosophorum, qui ab elementis distracto aere ipsius regione habita inani, residuis aëre, igni, terrae addunt lignum, & metallum, artificialia composita potius, quam natu-

naturalia exponit : eodemque modo se habet Chymicorum opinio de quinque substantiis Salis, Sulphuris, Mercurii, Terræ, & Aquæ, composita enim sunt jam ex aliis hujusmodi corpora non principia componentia.

LXXXVI.

Charleſii ſententia circa rerum principia de quantitate immenſa ex motu divinitus impreſſo tripartita in globolaſam, ſtriſſam, & ſubtilem ſubſtantiam: Item Roberti Fluiſi de tenebris, & luce, triplici ſtatu, & quintuplici natura, ac mixtione creaturam cum Creatore, aliorumque recentiorum placita, quæ ad ſola principia mechanica, cauſas omnes, & effectus reduciunt, malè concordant cum veritatibus Catholica Fidei, & quod explicare clariùs contendunt, inanibus, & ſophiſticis inventis revera confundunt.

LXXXVII.

Omnibus itaque melior ſententia eſt Ariſtotelica, quæ in rerum principiis decernendis partem potentialem, & indeterminatam, per

per ſubjectum primum, in ſe nulla formali actualitate præditum, explicat, ipſumque, ut commune genito, & corrupto, aptum eſſe ad ineſſe in quolibet corpore naturali ſatis oſtendit, dum dicit eſſe, neque quid, neque quantum, neque quale, neque aliquid eorum, per quæ ens determinatur, ſed materiam, ex qua omnia.

LXXXVIII.

Partem verò actualem, & determinativam optime quoque exponit Philoſophus per formam ſubſtantialem ſimplicem ſimplicitate oppoſita compoſitioni ex principis tranſmutationis, quæ rudi, & informi materie, in qua recipitur, tribuens decorem, & complementum, ſimul cum illa corpora naturalia conſtituit, & horum dicitur quidditas, ratio, pulchritudo, character, & terminus, prout varias habet dotes, diverſaque munera.

LXXXIX.

In duabus hiſce partibus primis ſimul ponendis totum conſiſtit natura opificium, dum

dum naturalia efformat corpora, quorum ratio specialis essendi est à prædicta forma substantiali, ex qua sola tota diversitas unius ab alio resultat, & ab illius mutatione totius mutatio provenit; indeque dicitur subiectum fieri aliud, quatenus aliud totum per se de novo gignitur, ad accidentalis mutationis, seu simplicis alterationis differentiam, in qua, eodem corpore naturali specificè permanente, aliquæ solùm affectiones in ipso, vel circa ipsum variantur.

X C.

Perperam itaque recentiores aliqui à doctrina Peripatetica circa rerum principia recedentes, nullam in rebus mutationem admittunt, nisi penes motum localem, & partium transpositionem, materiam primam, & formas substantiales, atque accidentales negando, quia de quibuscumque aliis principis rerum de novo adinventis, & admixtis, atque mutationibus explicatis, debent verificari semper ea omnia, quæ Philosophus tradit de sua materia, & suis formis, & per consequens, vel nulla poterunt aptè principia assignari, vel sola Aristotelis, à quibus alia,

alia, aut nomine tantum differunt, aut re primorum principiorum munere non funguntur.

X C I.

Corpus autem naturale, in facto esse si consideretur, duo tantum habet principia intrinseca, nempe dictam materiam, & formam, ex quibus primò componitur, & in quas ultimo resolvitur, iidemque permanentibus in suo statu essentiali, perseverat; privatio verò præsupponitur, non intrinsecè componitur, & cum in fieri formaliter importetur ipsa productio corporis naturalis, in recto dicit solam actionem, qua forma ponitur in materia, unde tria principia à multis Peripateticis assignata revera talia non sunt, sed solùm connotata, & requisita.

X C I I.

Datur ergo in rerum natura materia prima, quæ corporis naturalis, pars quidem substantialis est, sed in nulla specie entis completa, & determinata, exigens tamen compleri, & determinari ab actu, seu forma sub-

H

substantiali, indeque dicitur subjectum primum uniuersusque mutationis, eo quod nature, que ex nihilo nihil facere valet, in rebus gignendis deserviat tamquam subjectum veritabile, ingenerabile, & incorruptibile, atque in ordine excludendi nullum habens contrarium.

XCIII.

Quamvis autem materia hæc per se ordinetur ad formas substantiales, tamen realiter existit per propriam existentiam, cum independenter ab illis extra suam causam ponatur: unde licet non naturaliter, potest nihilominus supernaturaliter omni forme substantiali spoliari, & adhuc existere per suam entitatem à nihilo contradistinctam, & in esse priori ad formam in actu entitativo, non formali iam constitutam, & sic adhuc puræ potentie subiectivæ titulo, & re gaudet, aliter neque esset ens positivum, neque primum principium intrinsecum.

XCIV.

Non est igitur potentia materie mera non repu-

repugnantia, vel pura relatio ad formas, quia neutra faceret cum illis unum per se, sed est verum subjectum positivum in ordine ad eandem recipiendas iuxta suam exigentiam, & capacitatem, seu appetitum non-elicium, & activum, sed innatum, & passivum in propria entitate præcisè fundatum, & omnes æqualiter formas disjunctivè respicientem, semper ad modum complacentiæ, etiam si illas actu non possideat. Eapropter dicitur materia malefica, & radix corruptionis, quatenus sub una forma existens, alterius forme qualitates contrarias, quibus possessa expellitur, admittit.

XCV.

Agus primus materie, propter quem res primò dicitur esse, est forma substantialis realiter existens in quolibet composito naturali, quod esse substantiale intelligitur habere; cum hac tamen differentia, quod forma materialis à materia educitur, & ab illa conservatur, influentibus aliis dispositionibus accidentalibus; Spiritualis verò à solo Deo creatur independentè à materia, cui unitur sufficienter tamquam actus potentie

H 2

sue

lux per unicam unionem ad compositum
constituendum.

XCVL

Formas autem materiales educi à materia,
non significat actu illas præexistere in ma-
teria, vel secundum totum, aut partem es-
sentiæ, vel existentie; sed solum importat
illas produci dependenter à subiecto, qua-
tenus ex nihilo nihil naturali virtute gigni
potest, indeque formæ materiales nulla in-
digent unionem superaddita ad materiam in-
formandam, cum satis per suam dependen-
tiam ab illa, eidem intelligantur, & sint
unitæ.

XCVII.

Sicuti supernaturaliter forma materialis
conservari potest absque ulla materia, ita
etiam potest unica forma poni in pluribus
materiis diversis, & etiam plures formæ to-
tales eandem materiam informare, sive sint
similes, sive disparatæ, sive oppositæ, uni-
cam etenim rem per aggregationem, non
per identificationem, constituent, atque
adeo nulla implicantia. Hæc autem fieri na-
tura-

turaliter repugnat, tum ex parte agentium,
tum subiectorum, & compositorum, unicam
formam, & materiam exigentium.

XCVIII.

Præter partes componentes simul sumptas,
quibus fit, compositum nullam tertiam en-
tiam dicit ab illis distinctam. Est autem
compositum omne ex actu, & potentia, sicuti
suppositum ex natura, & subsistentia, nec
inter se hæc duo materialiter differunt, licet
formaliter sint duæ compositiones diversæ.
Reliquæ autem rerum diversarum conjun-
ctiones propriæ compositum aliquod non
constituunt, sed solum aggregatum per ac-
cidens.

XCIX.

Natura est principium intrinsicum mo-
vendi, & quietendi ejus, in quo primo est
per se, & non secundum accidens, unde à
violentia distinguitur, cujus principium fo-
ris est, & per accidens. Si Deus velit, po-
test ut Motor universalis in creatura conset-
vare repugnantiam in iis, quæ sunt contra
sue naturæ exigentiam, & postea adhuc ut
par-

particulare agens ei violentiam inferre, in contrarium illam movendo, ut fortasse in damnatis contingit: Secus autem nulla creatura Creatori resistit, sed sponte omnia illi obediunt, ut Superiori inferiora naturali inclinatione subordinata.

C.

Tam materia, quam forma qualibet substantialis etiam rationalis est natura, si tamen utraque prout in composito accipitur, quia sic utrique convenit naturæ definitio, sive principium passivum in materia præcipue consideretur, sive activum in forma, quæ merito magis esse natura, quam ipsa materia dicitur, eo quod non per aliud, sed per se sit principium motus ejus, in quo est: compositum vero propriè non natura, sed à natura est, cum ipsum non in alio, sed alia in ipso sint. Deus item, & Angelus à ratione naturæ, prout hic sumitur à Physico excluduntur, eo quod quod substantiæ spiritualis completæ operatio supra naturam hanc ex-
cellat.

Imi-

CI.

Imitatur naturam in suis operibus ars, tum ex modo agendi, & procedendi, tum ex parte subjecti, & effectus, cum hac tamen differentia, quod opus artis accidentale est, naturæ vero substantiale, indeque naturam ars nunquam simpliciter adæquare, & multo minus superare valet, licet certum sit illam adjuvando valde perficere. Artifex autem in iis, quæ ad voluntatem pertinent, deterior est, si per malitiam, quam si per ignorantiam peccet, è contra verò in iis, quæ ad intellectum spectant, qui sponte peccat magis est eligendus, quam qui per ignorantiam.

CII.

Causa, ex qua sequitur alterius esse, in actu primo remoto est prior tempore suo effectui, ad quem præsupponitur existere, non autem natura, nisi radicaliter, quia nondum actualis, sed solum aptitudinalis dependentia argui potest. In actu vero primo proximo non est necesse, quod sit prior tempore, sed solum natura, quia tunc simul causa, & effectus.

ctus existunt, & licet per actionem causa sit natura prior effectui, ipsa tamen actio upore ab effectui dependens, eodem nulla est prioritate dignior.

CIII.

Facta comparatione causarum adinvicem, formalis nobilior est materiali, cupus est actus, & perfectio, & utraque nobilior censetur efficiens, cui materia subijcitur, & a qua forma in sua productione dependet; Finalis vero in agentibus bene ordinatis est omnium nobilissima, ejus enim caufandi modus cæmota movetur, ideoque rite vocatur caufarum Regina, & omnium caufalitarum caufadum per ordinatam seriem agit, cuncta ad ultimum finem referendo.

CIV.

Nullam realem relationem dicit causa in actu primo ad effectus possibiles, non specificativè, sed reduplicativè sumptos, eo quod sint ipsamet virtus caufas, indeque impossibilitate quocumque effectui, identitè impossibilibi.

sibilatur etiam causa, & è contra, sive causa adæquata sit, sive inadæquata, cum nihil valeat esse partim possibile, & partim impossibile. Bene autem inter causas, & effectus possibiles ponitur ordo, seu relatio rationis, quia ex cognitione unius terminus alterius quoque virtus penetratur.

CV.

Effectus autem existentes, qui se ipsa immediate producantur, ad suam causam relatione transcendentali referuntur, eo quod ab eadem essentialiter dependent, qui vero mediante actione distincta procedunt, relationem dicunt predicamentalem ad suam causam solum in eo instanti, in quo actu dependent, sive primo producantur, sive ab eadem conserventur; secus nulla intercedit relatio, nisi rationis, per quam pariter causam ipsam ad suos effectus existentes tantum terre convenit.

CVI.

Realis causa ad realiter operandum, requirit realem existentiam, aliter ipsa existentiam
I

tiam dare non posset effectui, nemo enim dat, quod non habet, & causa non existente, neque actio ipsius, per quam debet effectus produci, potest existeret, indeque nulla causa realiter seipsam, aut seipsas dux adinvicem possunt primo causare; licet possibile sit plures causas totales eundem effectum numero etiam naturaliter producere, supposita tamen, vel penetratione causarum totalium, vel replicatione subjecti adequati: sic enim neque causa impediri, neque influxus attemperari, neque subiectum duas, sed unicam tantum formam suscipere debet.

CVII.

Non implicat eundem numero effectum ab una causa de facto productum potuisse ab alia produci, quando mediante actione distincta procedit: unde potuit idem numero Alexander Magnus nasci ex alio patre, quam Iphippo, & alia matre, quam Olympia, aliter ad ipsius, & aliorum huiusmodi effectuum productionem non foret opus actione distincta tollente indifferentiam, tum quoad causam respicientem omnes effectus in sua specie producibiles, tum quoad effectum, qui

qui à nulla causa essentialiter dependet, sed solum accidentaliter mediante prædicta actione.

CVIII.

Omnis autem causa est ad effectum suum determinata in specie natura sua, si necessaria est, & ex voluntatis arbitrio, si libera: Quoad individuationem effectus determinatio à causa secunda procedere nequit, eo quod ipsa de se sit indifferens, & futuram individuationem nulla facultate attingat: unde relinquatur talis determinatio superiori agenti, nempe primæ causæ simul cum secunda concurrenti, & sic licet adsit eadem virtus, & non repugnet ad esse effectus, qui præterit, à privatione tamen ad habitum non datur regressus, quia prima causa novum semper effectum in individuo determinat, naturam inde matrem fecundissimam efficiendo.

CIX.

Vera, & propria ratio causæ efficientis competit etiam creaturis, & substantiis corporeis, quod enim habet actualitatem efficiendi
I 2
debet

debet etiam virtutem agendi possidere, cum esse sit propter operari, & utrumque proveniat ab immenso fonte divinæ liberalitatis, cuius est bona plena, non derruncata facere: unde ipsarum efficientia, non est mera motus transitio, ut senserunt veteres Arabes, cum aliquibus recentioribus, sed entis vera productio, & agentis motus novum terminum habet.

CX.

Prima radix agendi in substantiis corporeis, universaliter est ipse actus, seu forma substantialis, eo quod à principio essendi tamquam à fonte debeat omnes operationum rivulos derivari. Specialiter verò causa immediate productiva substantiæ varia est, aliquando enim est ipsa substantia causa effectui proportionata, aliquando accidens, causa operans ut instrumentum in virtute altius, & quandoque substantia simul cum accedente tamquam causæ partiales, ex quibus adequatum principium constituitur. In ordine autem ad productionem accidentium plurimæ causæ tum naturales, tum artificiales possunt assignari.

In

CXI.

In qualibet causalitate effectiva requiritur aliqua continentia perfectionis in causa quali ex abundantia effectum producente: quæ quidem perfectionis continentia in causa univoca formalis est, eo quod effectus cause similis edatur, & eminentialis in equivoca, cuius naturam effectus non imitatur, nisi quoad aliqua prædicata, ut proportio aliqua semper adit inter causam, & effectum. Utraque autem continentia perfectionis in activa virtute consistit, ut efficientem causam constituat, aliter effectum producere nequit causa, quæ alioquin proportionata, immo quoad virtutem effectus naturam excedens circa illum tamen, ut Angelus circa Angelum, aut aliam formam, virtutem activam non habet.

CXII.

Actio, qua primò res ponitur in esse, dicitur productio, eademque ut continuata conservatio, eadem quidem numero, quando effectus à sua causa conservatur, sin seculum
eodem æquivalenter. Supernaturaliter
solum

solum dari potest reproductio entium permanentium, non successivorum, quæ essentialiter alligantur tali ordini partium motus, & mirabilis magis est Deus in Sanctis suis, quoad reproductiorem aliarum rerum, quam quoad hominis resurrectionem.

CXIII.

A. Philosopho benè dividitur actio productiva in immanentem, & transcendentem, quatenus una manet in suo principio, à quo est, & altera tamquam actus diffusio transit in subiectum, in quo recipitur effectus ab illa productus, ut ignis productio in ligno; indeque ritè dicitur agentis perfectio prima immanens, patientique perfectio secunda transiens.

CXIV.

Ex nihilo effectum producens actio creativa non recipitur in termino tamquam in subiecto, sed illi solum adhæret, ut unio cum anima rationali, est enim entitas substantialis per se existens independentè à quocunque subiecto. Quæ naturaliter creantur,
ut

ut Angelus, nullo modo possunt educi, & quæ essentialiter educuntur, ut modi, neque possunt creari propter suam essentialem dependentiam à subiecto, sicuti è contra quæ naturaliter creantur propter essentialem independentiam. Licet multa possint successive creari, & educi, hoc tamen in sensu composito fieri nequit, cum repugnet idem simul dependere, & non dependere à subiecto.

CXV.

Creaturæ omnes tam quoad esse, quam quoad operari subordinantur Deo, à quo facta sunt omnia, & sine quo nihil fieri potest, sed omnia operantur in omnibus, utpote causa continens eminenter omnes perfectiones reperiibiles in quolibet genere effectuum, tam specifico, quam individuali, unde ipse solus valet cuncta producere, & conservare: & si admittit confortium alterius, non est hoc ex indigentia, sed ex liberalitate, qua vult attemperare concursum suum, sive dicatur pravius, sive simultaneus, ut causa quoque secunda operetur.

In

In ordine ad effectus non naturaliter debitos creatura quoad potentiam passivam, elevari nequit circa ea, ad quae natura sua est incapax, ut lapis ad intellectionem recipiendam. Nam principium ad talem elevationem requisitum, vel in ipsa potentia recipi nequit ex eadem ratione incapacitatis, quae est ad effectum, vel non sufficit ad talem effectum recipiendum, si intra lineam capacitatis potentiae. Quoad potentiam vero activam non implicat quodlibet posse elevari ad producendum quodlibet, sic enim creatura deficiens bene à principio non defectibili in agendo valet adjuvari.

Materialis causae quidditas consistit praecise in ratione subiecti receptivi, unde nomine causae materialis non venit sola materia prima, sed quodcumque subiectum aliquam actualitatem recipiens, & natura sua materialis causalitas aliquam semper dicit imperfectionem, eo quod ab actu recepto perficiatur, optimeque non tribuitur Deo
actu

actui purissimo omni potentialitate defectibili carenti.

Formalis causae ratio, & quidditas est ipsa rei actualitas intrinseca, sive substantialis, sive accidentalis, quae cauendo constituit, & constituendo cauatur. Non distinguitur effectus formalis à causa formali subiecto capaci communicata, secus si incapaci, unde albedo data Angelo non facit ipsum album, sicuti dealbatum reddit parietem. Licet minus causa formalis sit perficere, non tamen ipsa sit simpliciter immunis ab imperfectione saltem quatenus pars à toto deficiens.

Finalis causa, cuius gratia aliquid fit, non operatur per aliquam realem, & physicam efficientiam, sed solum intentionaliter, & moraliter; quando enim finis realiter nondum existit, adhuc movet ad operandum, prout residet in intentione agentis, indeque primum in intentione ultimum in executione dicitur. Ratio autem finis, quae movet
K
vo-

voluntatem est solum bonum, quia bonum, implicat enim malum, quia malum, à quo voluntas fugit, rationem finis optabilis habere.

CXX.

Bonitas autem finis non movet voluntatem, prout realiter existit in objecto, sed prout in apprehensione, aliter non posset actu movere, nisi quando actu esset in objecto, quod falsum esse ipsa experientia ostendit, indeque apprehensio specificativè sumpta, non est mera conditio, sed vera virtus proximè, & immediatè motiva, qua sola posita finis agit, etiam si nulla adsit in objecto bonitas realis, cujus est movere tantum remotione, & mediante apprehensione.

CXXI.

Omnia agentia naturalia agunt propter finem, in quo semper fundatur bonitas, ut convenientis ratio rebus omnibus inhaerens, vel appetitu elicto, vel naturali inclinatione, cum hac tamen differentia, quod ea, quae per se finem aliqua cognitione non attingunt, ab alio principio superiori cognoscente appli-

plicantur ad illum executive affluendum, quae vero finem perfecte cognoscunt, non solum executive, sed etiam directivè, propter ipsum operantur media idonea eligendo.

CXXII.

Nihil ergo temerè, aut fortuito partium motu, vel atomorum ludo, seu combinatione casuali juxta Epicureorum ineptam sententiam contingit, sed omnia ex ordinatione ad aliquem finem disponuntur, unde rite dicitur opus naturae, opus intelligentiae. Licet autem bruta, & alia agentia naturalia, quandoque adhibeant media ad finem suum opportuna longè praestantiori ordine, ac illud utatur humana ratio, ac prudentia, non inde tamen sequitur illa perfectius operari, quam homines, quia ab alio motu necessario moventur, homo vero per electionem propriam libere operatur.

CXXIII.

Idealis causa est forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis finem sibi determinantis, unde proprie operari ex idea, & fine,

sine, ac delectari, atque moveri proportionem
mediorum, soli agenti intellectuali convenit,
& causa exemplaris motiva virtus est
solum intentionalis, sive exemplar internum
sit, sive externum, & ad has ideas fortasse
alludere voluit Plato, quando rerum omnium
materialium species immateriales posuit.

CXXIV.

Fatum, Fortuna, & Casus, neque sunt fatalis,
neque fortuitus eventus operis, neque
peculiare aliquod genus causæ constituunt,
sed tantum intra limites efficientis causæ
sistendo, cum sint præter intentionem agentis
creati, significant ipsam primæ causæ infinitam
præscientiam, & providentiam cuncta juxta
sue voluntatis consilium dispositis, & administrantis fortiter, & infallibiliter
quidem, sed etiam suaviter, id est salva
rerum libertate, & exigentia.

CXXV.

Repugnat etiam per Dei potentiam abso-
lutam quodcumque infinitum cathegorematicum
creatum, tam in essentia, quam numero,

mero, extensione, intensione, & duratione,
est enim quilibet creatura quoad hæc prædicata
essentially finita, & limitata. Unde nulla
creatura, sive permanens, sive successiva
fuit, aut ponit esse ab æterno, neque
ulla potest esse omnium perfectissima, cum
inter finitum, & infinitum sit infinita
distancia, & de participare perfectionis ratio
ne sit partium sumere, & partium relinquere.

CXXVI.

Motus cum sit actus mobilis, & ens mobile
medium inter ens actum, & ens potentia,
motus quoque inter hæc medium quoddam
erit, quod moveatur enim omnino formam
non habet, quia quiesceret, nec omnino eadem
caret, quia per motum, seu acquisitionem
nihil acquiritur, ideo ex Philosopho motus
definitur actus entis in potentia, prout in
potentia, quæ definitio, in re perdifficilis
est optima, eo quod egregie explicet omnia
prædicata motus, nempe rationem viæ ad
terminum, actionem, seu fluxum motus, passionem,
seu tendentiam ad formam mobilis, atque imperfecti ad perfectum progressionem.

Præter spatium reale, nullum datur aliud, vel imaginarium, quod non habeat effectum: sed præter locum extrinsecum, bene admittitur locus intrinsecus, vi cuius in genere causæ formalis res constituitur in loco, & nuncupari solet ubi intrinsecum, ubicatio, prædientia localis. Hic autem locus est entitas modalis in re locata recepta, ab actione ejusdem rei productiva, & conservativa realiter distincta, quia locali ubicatione variata, non variatur actio productiva, neque conservatio.

Duplex autem est ubi intrinsecum, aliud definitivum, quo res tota est in toto, & tota in qualibet parte spatii, ut anima rationalis in corpore, & aliud circumscriptivum, quo res tota est in toto, & qualibet pars rei in parte spatii diversa, ut corpus humanum in loco. De absoluta Dei potentia idem corpus potest circumscriptivè replicari in pluribus locis, sicuti in eodem loco plura corpora simul penetrari posse ex non repugnantia

tia asserimus, eò quod exclusio alterius loci, aut corporis sit solum secundarius effectus ubicationis.

Corpus circumscriptivè replicatum utrobique naturaliter habet eadem accidentia à loco independentia, quæ in ipso sunt, dum replicatur, & quæ de novo adveniunt post replicationem, cum sint adjacentia circa corpus, ipsum concomitantia; Quæ verò sunt à loco dependentia naturaliter non replicantur: possent autem replicari supernaturaliter, quæ à loco dependent accidentialiter, non autem, quæ essentialiter, ut est ipsa ubicatio: multa verò accidentia, quæ neque supernaturaliter idem corpus in uno loco, ut replicatum in duplici loco posset habere.

Spiritualis substantia creata non est in loco simpliciter per suam operationem, quæ solum determinat extensionem in loco corporeo, in quo virtus applicatur, sed per suam substantiam aliquam ubicationem definitivam

vam recipientem, cum natura limitata non nisi limitatum spatium possit occupare; indeque nulla res creata potest omni ubi intrinseco spoliari, licet non repugnet illam quolibet ubi extrinseco carere, immo de facto ultima sphaera Caelorum ultra Empireum nullibi extrinsece moratur.

CXXXI.

Licet à vacuo, quod nullo repletur corpore natura semper abhorreat propter mutui rerum singularum colligationem, & societatem, qua viget omnis conservatio, totiusque naturae virtus, & robur, maxime quoad Caelestium corporum influxum, non implicat tamen ex aliqua violentia vacuum aliquando causari. Constat enim certò multos effectus præcipue in motibus gravium, sursum, qui censentur ex metu vacui provenire, ex sola corporum pressione causari, ac proinde in tali casu per Torricellii, & aliorum experimenta in fluidis corporibus demonstrata, vacuum congruentius admitteri debet, quam negari.

Sup-

Supposito vacuo ex predictis, vel saltem divinitus causato, posset in ipso quilibet motus naturaliter fieri, quia ibi eadem virtus motiva gravium, & levium eodem modo esset ordinata, sicut etiam projectorum impulsus vigorem suum continuaret, pariterque animalium motus vigeret: non enim tales motus plenum adjuvat, sed potius impedit, unde velociore essent in vacuo, quam in medio pleno; non tamen fierent instantanei, quia successio eorum non provenit simpliciter à resistèntia medii, sed à morventis impulsu per partes post partes exacto in mole corporea spatium itidem per partes post partes ordinate acquirente.

CXXXIII.

Dari motum localem est adeo certum, ut nihil ipso, tam quoad rationem, quam quoad sensum notius videatur, unde scite Diogenes deambulando potius, quam respondendo contra motum localem peracutissimè tam Zenonis ex hypothèsi data illationem confutabat. Est autem motus localis alicujus rei

L

rei de loco in locum translatio, & multipliciter dividi potest secundum varias causas, & condiciones, univ ersaliter tamen quilibet motus localis provenit ab impetu, vel innato, vel elicto, vel acquisito.

CXXXIV.

Impetus innatus provenit à gravitate, vel vi elastica, à gravitate quidem, prout ordo nature exigit gravia medium, seu centrum tenere juxta suam specificam gravitatem, unde corpora descendendo alia subiecta corpora premunt, & talis pressio fit eadem portione, ac sunt inter se momenta molis, & gravitatis specificæ; indeque habetur vera causa determinata immersionis corporum intra fluida supernatantium, aut non supernatantium, qua observatione molis, & ponderis Archimedes argentarii fraudem detexit, qui in aurea corona argentum miscuerat.

CXXXV.

Movetur itaque gravia deorsum, in quantum sub se leviora corpora fluida findunt; unde nullum locum proprium habent, in quo

quo quiescant, nisi centrum mundi, ad quod cum singula tendant, aliduo conatu vicissim premunt, & premuntur. Causa autem quare motus gravium deorsum fit in fine velocior, non est à medii anterioris resistentia minori, vel posterioris majori pressione, sed provenit ab impetu ex gravitate producto, & conservato, & alium ulteriorem impetum, accelerationem producente, & huius accelerationis incrementum fit progressionem numerorum imparium, ut variis observationibus sedulo repetitis compertum est.

CXXXVI.

Licet à principio motus gravium deorsum in omnibus terè corporibus deprehendatur aqualis, in progressu tamen reperitur sensibilis differentia inter corpora diversam habentia gravitatem, non quidem absolute, sed specificam, secundum quam habitatio molis, densitatis, & medii, graviora citius descendunt gravitate sua majorem impetum producente non instantanee, sed in tempore divisibili, atque spatio sensibili ad multos palmos transacto; unde aliquos fecisset experimentum in loco humili repetitum,

84
tium, quod ab editissimo vertice fieri oportebat.

CXXXVII.

Tendunt autem deorsum gravia contra Copernicum motu naturali proveniente à principio intrinseco gravitatis, internique impetus, non per lineam circularem, sed rectam directione brevissima ab eorum gravitatis centro ad centrum Universi, ad quod si perveniret grave, in hypothesi, quod per puteum usque ad Antipodas excavatum demitteretur, non statim sisteret, sed hinc inde alcenderet, iterumque descenderet multis vibrationibus circa centrum repetitis, donec impetus remitteretur more suspendulorum.

CXXXVIII.

A' vi elastica impetus innatus etiam provenit, quatenus particulae aliquae fluidae, & attenuabiles intra poros corporis delitescunt, dum corpus colliditur, aut inflectitur, commoventur, & agitantur, donec pristina partium dispositio, & totius figura recuperetur.

85
retur. Quod si corpus aliquod inuicem di-
particulis deficiatur, nulla vi elastica pre-
ditum est, & compressum in pristinam figu-
ram sese restituere non valet.

CXXXIX.

Elicitus impetus, vel oritur ab innato, ut in acceleratione motus gravium deorsum, vel provenit ab intrinseca virtute ut in animalibus, quibus competunt variae motionum species, prout elementorum regiones varias pertranseunt, nempe terram per gressum, aquam per natum, & aerem per volatum; unde malè ab aliquibus recentioribus opera simpliciter automata reputantur animalia, licet bene motiones ipsorum principis mechanici, quibus anima vivens, & sensitiva utitur, explicantur.

CXL.

Acquisitus impetus fit ex impulsu à projiciente in projecto producto, qui quidem impulsus non in instanti, sed successively intenditur, sicuti etiam remittitur, indeque in medio validior, & velocior est, quam in prin-

principio, & fine. Mensura autem majoris, vel minoris impetus desumitur à potentia projectilentis, quam adhibet in illius productione, dum projectum primo movet, & hac virtute exacta, vel paulatim sese remittente incipit projectum proportionaliter moveri motu graviori.

CXL.

Projectorum motus perpendicularis, sive deorsum, sive sursum per lineam rectam utique procedit ex ipsa perpendiculari directione: alii verò motus horizontales, vel obliqui, licet ut plurimum fiant per lineam parabolicam, vel hyperbolicam, impetu ex gravitate paulatim deorsum vergentes; quandoque tamen gravia projecta ex impetu validissimo, ut in bombardis fortasse contingit, per lineam rectam ad aliquod spatium deferri valent in motu tam obliquo, quam horizontali.

CXLII.

Si solidum in aliud solidum cum impetu impingat, fit motus reflexus, cujus causa præter impetum est etiam elaterium, vel in-

mo-

mobili, vel in obstaculo, vel in utroque refidens, & juxta vires elaterii ex impetu impresso fit major, aut minor reflexio. Quod si corpora omni prorsus elaterio careant, nulla fit motus reflexio, sed compressa retunduntur. Reflexionem autem corporum in puncto reflexionis nulla datur quies, aliter in ipsa impetus extingueretur; non inde tamen sequitur mobile simul moveri motibus contrariis, sed solum, quod immediate post motum directum reflexo motu procedat, quiete tantum imaginaria intercedente, vel fortè etiam reali morula, qua non obstante, sicuti mobile dicitur motum rectum continuare sine quietis interruptione, ita dicendum in puncto reflexionis.

CXLIII.

Habent etiam corpora solida motum alteri, aut sibi invicem communicare, quando colliduntur, quæ quidem si elastica vi destituta sunt, & in simile corpus impingunt, simul cum illo moventur post collisionem velocitate communi deficiente à prima velocitate motus corporis impingentis juxta quantitatem molis, & ponderis corporis percussii:

culli : unde si corpora collidentia sunt aequalia, impetus aequaliter, si inaequalia, inaequaliter dividitur, juxta proportionem reciprocam gravitatis molis, & impetus, nisi omnino motus excessu resistentiae contundatur.

CXLIV.

Quando autem elastica vi corpora collidentia praedita sunt, si sint aequalia, & uno immoto aliud in ipsum impingat, motus immoto communicatur, & quod movebatur, immotum remanet, quia motus directus impingentis ab elastico immoti contrariam in partem repellitur, cumque subiectum idem duabus rationibus contrariis moveri simul nequeat, duae illae contrariae determinationes sese mutuo elidunt, ac destruunt, unde corpus illud immotum remanet, aliud vero ex impetu recepto dimidia solum alterius velocitate movetur.

CXLV.

Quod si corpora hujusmodi collidentia aequalia sint, & aequali impetu moveantur, post collisionem eadem velocitate resiliunt ambo,

ambo, eo quod ex elastico impellantur eadem vi, qua comprimuntur. si vero inaequaliter ferantur impetu, post collisionem velocitates permittantur, adeoque unum alterius impetum induat, quod etiam contingit, si colliso fiat, quando ad eandem partem feruntur, & si plura corpora contigua sint, virtus motiva successivè ad omnia usque ad ultimum in praedicta proportionem communicatur, dummodo tamen collisiones fiant semper juxta omnium lineam centricam motus directivam, aliter si oblique collidantur, tunc erunt determinationes motus diversae, juxta varietatem collisionum, quae vel naturaliter, vel artificialiter fiunt.

CXLVI.

Impetus praeterea, & motus vires aliquando acquirunt ab instrumentis mechanicis, in quibus ut movens ad motum, ita longitudo ad longitudinem debet constitui, ut fiat aequilibrium inter potentiam moventem, & pondus, unde licet vires potentiae moventis simpliciter non augeantur, tamen ad majus pondus extenduntur ex quantitate motus, vel diminuta in pondere, vel adaucta in potentia.

M

Ex-

CXL VII.

Excessus autem potentie ad ponderis resistentiam superandam constituitur ex eo, quod potentia movens magis, & magis à gravitatis centro removeatur eo modo, quo in circulo partes à centro remotiores celerius, & facilius moventur: unde consueque humani ingenii acumen pervenit, ut machinas quasdam excogitaret, quæ naturam circuli participantem motricem potentiam in motu gravium, & levium adjuvarent, immo potentia quantumvis minima posset ingentia pondera trahere, & elevare, quod quidem ex theoria verissimum est, sed ad praxim non semper valet revocari.

CXLVIII.

Varia itaque sunt instrumenta mechanica movendis ponderibus opportuna. Præcipua autem sunt sex, nempe Libra, Vectis, Cuneus, Trochlea, Choclea, & Axis in peritrochio. Libra, & axis in peritrochio reducuntur immediate ad vectem, & in vecte, tam primi, quam secundi generis, potentia movens tot æquivalet momenti ponderum sibi

sibi æqualibus, quoties distantia ejus ab hypomochlio distantiam ponderis ab eodem continet, unde vires potentie unica vecte possunt in infinitum extendi, recteque asserat Archimedes, se vecte terre globum loco dimoturum, si posset extra hypomochlium statuere.

CXLIX.

Cuneus malè ab aliquibus reducitur ad vectem duplicatum, nam ex majori distantia potentie ab hypomochlio ejusdem vires non augentur; unde vires cunei in eo consistunt, quod potentia multum, & pondus parum moveatur; indeque cunei acutiores magis apti sunt ad findendum, eo quod potentia adjuvetur in motu suo: Cuneus verò habens angulum verticalem majorem sexaginta gradibus minuit, non augeat vires potentie. Est autem potentia cunei motus ipsius intra corpus, & pondus est resistentia corporis findendi.

CL.

Trochlea simpliciter immobilis vires potent-

M 2

tentiae non adauget, sed solum motum faciliat, mobilis autem vires duplicat; & si trochleae mobiles multiplicentur, aut earum orbiculi, toties augebitur potentia in portione dupla pro numero ipsarum trochlearum, vel orbiculorum. Vires trochleae bene ad vectem reduci possunt, quia quilibet orbiculus per diametrum nititur axiculo, tamquam fulcramento, quod inter potentiam, & pondus locatur, unde vectis primi generis constituitur.

CL I.

Choclae vires absque ulla reductione ad cuneum, vel vectem melius explicantur immediate ex primo mechanice principio, quod nempe augentur eadem portione, qua una circumferentia scyralae in ipsa choacle infixa superat altitudinem unius spirae, sic enim rite comparatur motus potentiae ad motum ponderis, & clarè utriusque vires innotescunt, & ad hoc instrumentum reducuntur omnia genera praelorum cum tigno, sive mobili, sive immobili.

Quan-

CL II.

Quantitas est accidens realiter distinctum à substantia, quia aliquando est, & aliquando non est absque generatione, & corruptione, quod non contingit in substantia, quae praeterea non est cognoscibilis per sensum, sicuti quantitas, neque possunt duae quantitates esse in eodem loco, sicuti duae substantiae, prout in eodem composito, materia nempe, & forma. Distinguitur etiam realiter ab aliis accidentibus, quorum est subiectum immediatum, sicuti ipsa immediate in sola materia recipitur, non in forma, neque in toto, his enim variatis, eadem quantitas non raro manet.

CL III.

Ineptè igitur ab aliquibus recentioribus ponuntur duae quantitates, nempe una materiae, & altera accidentium, cum sine hac frustranea multiplicatione omnes ejus effectus per ipsam, ut unicam formam accidentalem, explicentur. Dicit enim quantitas de suo conceptu formali, non rationem mensuræ, neque divisibilitatis, sed multitudinem partium,

tium, aut unitarum, aut discretarum, ex quibus oritur postea localis extensio, divisibilitas, & impenetrabilitas.

CLIV.

Precisa ergo quantitate, substantia materialis nullas habet partes actu, neque ullam divisibilitatem, hæc enim munera solum à quantitate habentur, aliter frustranea esset quantitas, & ante ipsam fieret compositio aliqua partium accidentalium nullo modo admittenda, cum tunc substantia sit solum in ordine ad id, quod est per se, quod prius esse debet eo, quod est per accidens. Si tamen quantitate divinitus spoliaretur substantia, non proinde desineret esse in loco, sed solum in illo diversimode esset, ac erat prius sub quantitate, quatenus non amplius motum aliquam constitueret determinatè figuratam aliis corporibus obfistentem, impenetrabilem, sed in indivisibilia resolveretur inextensa non negativè, sed privative.

CLV.

An autem substantia talis quantitate spoliata

liata sit magna, vel parva? neutrum concedendum est, quia utrumque est de subiecto non supponente, cum ante quantitatem nequeat substantia effectum formalem quantitatis habere: unde aqua totius Oceani sine quantitate actualiter, nec maior, nec minor est aqua in cyathio contenta, qua tamen, maior dici potest radicaliter, & existivè, cum aqua Oceani majorem exigat ex quantitate extensionem.

CLVI.

Diversimodè tamen extenditur materia, ac ipsa forma materialis, nam materia ex eo, quod immediate quantitatem recipiat, fit extensa tanquam ipsius subiectum proprium, forma verò ex eo, quod in materia extensa recipiatur; unde, si materiz nondum quantæ uniretur, nec ipsa quantæ fieret. Divinitus tamen posset substantialis forma ipsam quantitatem immediate recipere, cum nulla adsit implicantia, quæ tollat hanc possibilitatem à re ceteroquin exigente, & multitudinem partium, & extensionem.

Indi-

CLVII.

Individuationem metaphysicam nullo modo sortitur materialis substantia à quantitate, sed illam habet solum à propria essentia, cum sit substantia prima, de cuius ratione est esse individuum. Loquendo de continuativa individuatione, quantitas illam habet primò, & per se à suis partibus inter se unitis, & reliquæ substantiæ materiales eandem recipiunt ab ipsa quantitate, vel de formali, vel de consequenti, quod enim convenit alicui primò, & per se, nulli alteri convenit, nisi per ipsum.

CLVIII.

Circa compositionem continui, sententia de actuali divisibilitate in infinitum in corpore physico plus videtur proponere, quam probare, & plus concludere, quam intelligere; & licet hac melior censetur sententia de divisibilitate in infinitum solum potentiali, non tamen vacat insolubilibus difficultatibus, quas neque resolvit sententia media recentiorum de partibus proportionalibus, & minoribus in infinitum, aut de

mi-

⁹⁷
minimis, seu punctis inflatis finitis indivisibilibus, seu insecabilibus.

CLIX.

Præferenda itaque cæteris videtur in compositione continui sententia Zenonis de partibus indivisibilibus finitis, eo quod sic optime explicetur contactus corporum sine penetratione, eorundem magnitudo, & paritas ex additione, & detractone partium successivarum semper insensibili, inceptio, & desinitio rerum in parte durationis indivisibili, & alia multa, quæ in aliis sententiis nonnulli egre explicari queunt.

CLX.

In continuo successivo, cum evidens sit partes actu debere esse distinctas ratione essentiali prioritatis, & posterioritatis, certò etiam bene concludi videtur, ipsum consistere ultimis partibus indivisibilibus, seu instantibus momentaneis, in quibus non est prius, nec posterius, sed quorum vivere, mori est, & quatenus hæc instantia sibi invicem immediate succedunt, continuum successivum consistit.

N

Suc-

SUCCESSIVI motus tarditas, aut velocitas in majori, vel minori morularum copia consistit, quando scilicet partes motus non sibi invicem immediate succedunt, sed aliquae morulae intercedunt. Oriuntur autem morulae partim à virtute mobilis finita, & limitata, quae majorem, vel minorem potest impetum producere, & partim à majori, vel minori resistentia medii, arque etiam, oriri possunt à libero arbitrio, quando mobile est agens liberum.

Licet verissimum sit, dum multa moventur, loquendo de motu immediate continuato, magis de quiete, quam de motu participare propter eximiam morularum copiam, cujus momenta temporis longè excedunt numerum momentorum temporis, in quibus est motus; loquendo tamen de motu interrupto, simpliciter moveri dicuntur, & non quiescere, quia sic motus magis attenditur, ac de ipso judicium ferri secundo distantiam spatii, quae tali temporis de-

decurfu acquiritur, & sit sensibus nota, quam secundum immediatam succellionem, quae nec oculis, nec aliis sensibus subicitur, unde oculis videtur lapis cominus decidens velocius moveri, quam Sol, aut primum mobile, quia distantia motus lapidis percipitur statim, Solis vero, aut primi mobilis nonnisi post aliquod tempus.

Celeberrimum, ac difficillimum rotæ argumentum de motu radiorum circulari simul tardo, & veloci quoad partes aliquas centro propinquiores, & alias remotiores ab eodem, clarè, & optimè solvitur per morulas prædictas, absque ulla partium discontinuatione, quia ex prima, & quarta circuli proprietate à Philosopho admilla, fit, quod rotæ circumvolutio consistat duabus lationibus, ratione quarum in semidiametro, seu radio rotæ partes centro fixo, & immoto propinquiores magis ab ipso detinentur, unde de majori morularum copia abundans, eodem tempore percurrendo spatium arcibus eo, quod partes ab eodem centro remotiores, & minus ab ipso detentæ percurreunt.

Naturaliter loquendo non potest dari actio in distans, sed requiritur omnino approximatio agentis ad passum, vel formalis, vel virtualis, eo quod agens naturale passio semper debeat esse mediate, vel immediate conjunctum, aliter in quacunque, vel maxima distantia, immo simul in pluribus locis posset operari, quod tamen naturaliter videtur impossibile. Ipsum autem agens intra suam sphaeram virtutem diffundit uniformiter, difformiter, in parte nempe sibi proximioris, semper fortius, & validius operando.

Non inde tamen inficiari oportet virtutem anticipatæ, & simpliciæ, sed potius illam explicare decet circa suam operationem, quæ in distans apparet, non quod revera talis sit, sed quia virtutem suam diffundit agens ignota sensibus via, sed intellectui ex effectu arguenti manifesta, ut in lapidibus, & herbis, atque ipsi animalibus, simpliciæ quidem ex homogenea partium consensione, & contra per etherogeneam partium disensionem anticipatæ.

Præ-

Præterea ad agendum, & passum sibi perfectè assimilandum impedimenta removeri ab agente necesse est, ac proinde in agendo passus resistentia positiva superari debet ab excessu virtutis activæ, & sic aliquando inter se reciprocam actionem exercere possunt agens, & passum; ex qua reactione, vel effectus tardius, vel minor qualitatis intensio producit, ac potius produci, & subiectum qualitates contrarias in gradibus remissis simul recipit, & conservat.

Tempus est realis, & immediatus ordo partium motus secundum prius, & posterius, unde in unoquoque motu immediate successivo tempus intrinsecum, quo suas partes metitur, adest. In motu vero interrupto quoad partes præcipue quietis est solum mensura extrinseca. Licet quoad partes positivas possit de absoluta Dei potentia tempus repro- duci, non tamen valet quoad successivas, quæ essentialiter talem ordinem prioris, & posterioris important, prout a partibus permanentibus distinguuntur.

Du-

Duratio simpliciter dicit actualitatem existendi, & triplex est, aeterna, aeviterna, ac temporanea. Prima soli Deo convenit ab eius essentia indistincta, reliquae duae creaturarum propriae non consistunt in earum essentia, neque in modo superaddito, sed in coexistentia rei, & temporis, ita enim tollitur omnis indifferencia, & res bene intelligitur durare tali tempore. Rerum autem inceptio, & desinitio fit in instanti temporis indivisibili.

EX

EX LIBRIS D E ORTU, ET INTERITU.

CLXIX.

GENERATIO definitur genericè mutatio totius in totum, & specialiter origo viventis à vivente principio conjuncto in similitudinem naturae, & in ipsa generatione, neque adest mutua causalitas realis inter dispositiones ad formam requisitas, & ipsam formam, ne idem fiat simul prius, & posterius se ipso; neque fit resolutio usque ad materiam primam, sed multa accidentia, quae erant in corrupto, manent in genito, eo quod utrique inserviant ad formae conservationem, indeque facilius fit transitus symbolorum, quam dissymbolorum.

Quam-

Quamquam realiter eadem actio sit generatio, & corruptio, juxta vulgatum axioma, generatio unius est corruptio alterius, & e contra, bene tamen concipiuntur tamquam duae mutationes, quarum prima terminat ad formam novam, & altera ad formam veterem destructam, unde definitur corruptio definitio rei in aliam manente eodem subiecto, ut distinguitur ab annihilatione, quae est definitio rei in totum.

Aggeneratio, seu nutritio est vera, & realis conversio alimentis in substantiam aliti, unde non solum moraliter, sed etiam physice est idem homo quoad partes corporis senex, ac puer, & licet ipsam includat realiter tamen distinguitur nutritio à simplici augmentatione, quae de formali solum dicit additionem partis ad partem. Augmentationi opponitur diminutio, quae est motus à majore ad minorem substantiam per hoc, quod aliqua pars quocumque modo detrahatur.

Fit

Fit autem nutritio variis operationibus, tum praecedentibus, tum subsequenterbus ipsam, & licet salivali fermento, & comminatione dentium, prima quardam fermentatione ciborum incipiat in ore, non tamen ibi simpliciter perficitur, sed in ventriculo, qui veluti nutritionis promptuarium-chilum propriè convertendum in animalis substantiam subministrat: ex chilo enim secur activitate propria quatuor humores conficit, prout ciborum mixta substantia quatuor elementa continebat; sunt autem humores dicti, sanguis natura sua calidus, & humidus acri correspondens, flava bilis calida, & sicca ignem referens, pituita frigida, & humida aquae consimilis, & atra bilis frigida, & sicca terram repraesentans.

Sanguinis quidem originem suam in hepate veriùs, quam in corde videtur, nam licet cor sanguinem magis vivificet, perficiatque calore suo, non illum tamen sua capacitate modica valet in insignem copiam primo

primò derivare, è contra verò in hepate, ex novis, & accuratis observationibus competum est, adeste satis amplum fontem sanguinis, & primam radicem venarum omnium, quæ ab ipso per totum corpus distribuuntur, & illarum truncus insignis ad ipsum cor ascendit, ut copiam spirituum vitalium habeat, qui nihil aliud sunt, quàm purissima, & subtilissima quadam sanguinis substantia ad modum vaporis, quæ per venas arteriales ad membra fovenda, & animanda deferuntur.

CLXXIV.

Hi autem spiritus vitales moventur à vi cordis, & pulmonum pulsatione proportionally aquabili, ac regulari motu, ex cuius deordinatione, seu defectu medici postea varias deprehendunt ægritudines. Aliqui verò ex his ascendunt per venas ad cerebrum, ubi resider principium vitæ sensitivæ, & ibidem depurati ulterius, ac humiditate cerebri resaturati, & refrigerati ad totum corpus per nervos propagantur, ut motus animalis effici valeat, præcipue in ordine ad quinque sensationes.

In

CLXXV.

In plantis verò, ut notat Philosophus, ad nutritionem non tot interveniunt operationes, ut in animalibus, quia plantæ utuntur pro alimento ipso terræ humore jam desecato extra radices, unde alimenti præparatio, concoctio, & segregatio fere omnis fit in ipsa terra, & non in planta, ac proinde plures requiruntur, & adsunt in animali potentie ad nutritionem conficiendam, quam in planta, quæ propterea parvo in tempore magnum sortitur molis incrementum.

CLXXVI.

Alteratio efficitur ex aliqua solum mutatione qualitatis, & hic admitti potest sano modo doctrina de motu atomorum, seu minimarum partium elementarium poros corporum subeuntium, non ad transmutationem substantiæ, sed qualitatis, quæ si propria dicitur, provenit à forma substantiali, cuius est proprias affectiones sibi producere: si communis ab elementis, & chymicorum principis, & etiam quandoque ab affectionibus mechanicis partium, secundum variationem litus,

O 2

sus, figura, & motus originem habent, cum hæc omnia sint principia proportionata aliquorum effectuum.

CLXXVII.

Virtus autem activa qualitatum consistit in motu, vel minimarum partium effluvio, per hæc enim multum augetur, & valide operatur intra suam activitatis spheram. Passiva facultas contraria exercetur ex mera resistentia propter innatam exigentiam propriæ conservationis, unde contrarium impeditur, ne in subiectum formam suam introducat, atque agendo reparatur, & ex tali resistentia, & activitate bene admittitur mutua reactio.

CLXXVIII.

Intensio non fit ex mera expulsiōe contrarii, aut ex nova productione totius qualitatis, vel aliqua majori veteris radicatione in subiecto, sed ex additione simplici gradus ad gradum in eadem parte subiecti, & contra remissio fit ex eorundem graduum detractiōe, sic enim rite explicatur major
com-

compositio in rebus accidentalibus, quam substantialibus, maxime quoad qualitates passibiles, quæ pariter sunt in plures partes divisibiles, & in eodem subiecto simul adunari queunt.

CLXXIX.

Hi autem gradus omnes inter se sunt homogenei, prout naturæ ordo postulat, ne remissius agat in intensius, & simile in simile non operetur; si enim eterogenei essent propter talem graduum dissimilitudinem, semper adesset ex aliqua parte incitamentum ad operandum, & perfectè intensi qualitas nulla in parte posset unquam à contrariis debellari, quod est contra experientiam: unde ex gradibus homogeneis fit major intensio qualitatis, quæ partes magis unitas habendo perfectior, aut fortior evadit in sua operatione, circa quam dispersa languesceret.

CLXXX.

Licet cujuslibet qualitatis intensio tota simul possit supernaturaliter produci, naturaliter tamen qualitates contrarium habentes
luc-

successivè incrementum suum suscipiunt ; quod quidem non procedit in infinitum , sed producta tota intensione qualitatís in subiecto capaci producitur forma substantialis , & in reliquis secundum conditionem agentis , & passí , talis intensio absque alio incremento aequalibiter conservatur , ut in metallis candentibus .

CLXXXI.

Rarefactio præcisè efficitur ex partium dilatatione , & condensatio ex earundem restrictione ; sic enim utriusque natura rite exponitur , & explicatur, dicente Philosopho, rarum , & densum significare potius partium positionem , quam qualitatem . Licet ut plurimum calor sit causa efficiens rarefactionis , & frigus condensationis , aliquando tamen post partium dilatationem illas uniendo calor condensat , & frigus post partium condensationem illas arrigendo distendit , & rarefacit , ut in glacie sæpe contingit .

CLXXXII.

Reflexio qualitatís non provenit ab agente

te principali , neque ab obstaculo , aut utroque simul , tamquam à causa , cum actio reflexa opposita sit agenti , & non consentanea naturæ , aut virtuti obstaculi , sed solum hæc tamquam conditiones ad ipsam requiruntur , & causatur deinde reflexio à qualitate in obstaculo ab agente principali producta , quæ , ut ibi adunata intensior facta , aliam qualitatem reflexam rursus per eandem viam diffundit , unde in tali medio inter obstaculum , & agens fit qualitatís major , & insignior intensio .

CLXXXIII.

Non tamen ista major intensio fit in omnibus qualitatibus , sed solum in illis quæ perseverant ; nam qualitates cito pereuntes , ut soni , si non amplius durant reflexionis tempore , majorem sonum non efficiunt ; Loquendo vero de speciebus visualibus majorem non constituunt intensiorem , etiam si durent ex objecti præsentia , quia etherogeneæ sunt , dextrum in sinistrum , & contra sinistrum in dextrum commutando .

Quan-

Quandoque etiam contingit reflexionis effectum ipsa qualitate in obfculo collecta perfectiorem esse, ut in speculis ustoris, in quibus radii convergentes facti intensissimam reddunt ipsam qualitatem, ibi ubi magis adunantur, & focum constituunt, usque ad excitanda incendia, quibus olim Archimedes Romanorum classem deterruisse fertur. In omni autem reflexione angulus incidentie semper est angulo reflexionis aequalis, quia natura per viam brevissimam, & directe viam aequalem operatur, & ab agente ad terminum reflexionis per contactum obfculi, nulla brevior via dari potest, quam quae fit per lineam tales angulos ad contactum obfculi aequales constituentem.

Caloris natura consistit in motu expansione, celeri, & perturbato partium, unde congregantur homogenea, & disgregantur etherogenea. Dividitur calor in actualem, qui per se effectum sensibili ferret, ut in igne, & potentialem, qui actu non calefacit, sed

ab

ab extrinseca causa debet excitari ad actualem, & sensibilem effectum caloris producendum, ut in pipere, & calor omnis magis est activus, quam resistivus, unde parva ignis scintilla licet facile possit extinguui, tamen neglecta valet activitate sua magnum excitare incendium.

Frigus non est mera caloris privatio, ut asseruit Cardanus, quia mera privatio nihil positive operatur, sed est qualitas positiva partium motum sistens, & impediens per torporem immisum, vel actu, vel potentia, simul congregando homogenea, & etherogenea, & licet calor, in actuale, & potentiale frigus dividitur. Verè habet suam activitatis sphaeram, licet modicam, quia frigus est magis resistivum, quam activum, unde deceptus est in suo experimento Anguilloni, qui nulam sphaeram activitatis frigus habere putavit.

P

Hu-

Humiditas etiam est positiua qualitas, qua corpora unionem cum aliis facile acquirunt, & unita facile diuiduntur. Licet ut plurimum cum fluiditate sit coniuncta, distinguitur tamen realiter ab ipsa, quæ in partium textura consistit ad motum expedita, propter copiam tenuissimi spiritus subtilissimarum partium intra poros latitantium. Diuiditur humiditas in macram, seu aqueam, & crassam, seu oleaginolam; prima caloris vi est facile solubilis in vapores, & non inflammabilis; secunda verò difficile solubilis est in vapores, & facile inflammabilis.

Siccitas oritur à subtilissimo spiritu, vi cuius partes corporis magis inter se cohererent, & coarctantur, atque unionem cum aliis effugiant, sic res humida, dum siccatur, adstringitur in exiguum, & solidiorem molem. Ex hac eadem ferè causa oritur firmitas, quæ eisdem pariter producit effectus, vix a siccitate distinguitur, & fortè nouissi in quantum soliditatem partium superaddit.

Ha-

Harum qualitarum effectus varii sunt, unde in illis rite explicandis plurima attendenda sunt, nempe gradus virtutis operatiuæ, conditiones subiecti receptivi, & circumstantiæ operationis, sic metalla durissima corpora, vi caloris liquefiunt, quia calor eorum poros subeundo, & humidum internum attenuando partes omnes movet, ac proinde liquefacta fluunt, & non inflammantur ex carentia pabuli ad flammam pascendam, acerrimè tamen adurunt propter suam densitatem: lutum autem induratur calore, quia humiditas aquea ipsius exsiccat, & partes inde tenaciter coherentes durefcunt: corpora verò solida, quorum humiditas attenuari nequit, & calor intra meatus agitari non liquefiunt, sed eorum plurima, si humiditate aquea abundant calcinantur, aut inflammata in cineres rediguntur.

Frigoris, humiditatis, & siccitatis effectus ex variis conditionibus subiectorum innumeris modis variari solent, unde ejusdem

qualitatis vi aliqua corpora corrumpuntur, & aliqua conservantur, aliqua pondere augentur, & aliqua diminuantur, plurima indurantur, nonnulla mollescent, & aliae similes effectuum phases fiunt, quae ita à variis circumstantiis dependunt, ut quandoque virtus qualitatis omnino immutari videatur, & effectus sibi contrarios producere, ut cum gypsum aërea humiditate assutum induratur, & plantae frigore ingenti comburuntur.

CXCL

Præter quatuor has primas qualitates dantur aliae, quae occulte vocari solent, quia earum operatio non est nota sensibus, sicuti effectus, & bene vocantur quoque qualitates hæc specificæ, quia non sunt communes cuicunque corpori, ut primæ qualitates, sed speciales tantum alicui speciei. Provenit autem harum qualitarum operatio ab effluvio quodam subtilissimo spirituum à corporibus dimanantium in subiectum dispositum, ut sunt medicaminum vires, magnetica virtus, electrica, & aliae similes.

Ele-

CXCII.

Elementa principia, quæ mixta componuntur, non plura, aut pauciora, quam quatuor, eò quod solum quatuor fieri possunt ex primis qualitibus combinationes possibile, orbem sublanarem sua contraritate, aut discordia concordia constituunt. Sunt ad invicem activa, & passiva juxta suas qualitates, & constant materia, & forma, sicuti reliqua corpora naturalia. Pura elementa non reperiuntur nisi fortè quoad suam formam substantialem, cum de facto sublanaria cuncta mixta corpora sint ex varia elementorum combinatione.

CXCIII.

Quodlibet elementum in sua puritate consideratum nequit simul omnes qualitates elementares tamquam sibi proprias vindicare propter earum contrarietates, unde cuilibet elemento duplex tantum qualitas assignari solet, ad agendum una, & ad resistendum altera, sicutque inde inter se symbola, & dissymbola, & bene ponitur Ignis calidus, & siccus, Aer calidus, & humidus, Aqua humida,

mida, & frigida, Terra frigida, & sicca, ut
mediate elementa inter se mediate, vel im-
mediate uniri ad mixta corpora consuetu-
da, maxime cum prædictæ qualitates in gra-
du remisso sint, excepta humiditate in aqua,
& calore in igne.

CXCIV.

Licet omnia elementa sint permixta, ta-
men juxta suam naturam, & densitatem lo-
cum peculiarem exigunt, Terra quidem infi-
mum in mundi centro, postea sequitur Aqua,
quæ cum ipsa Terra globum viventibus habi-
tabilem constituit, in quo tamen Aquæ super-
ficies ipsa Terræ superficiei universaliter de-
pressior est. Fontes nihilominus ab inferiori
aqua originem habent, quia aliqui meatus
terræ spongiosi habent vim attrahendi aquam
in partibus elatioribus, quæ vis maxime ad-
juvatur calore Solis, & astrorum influxu,
siquæ talis attractio simili modo, quo in tu-
bis, seu fistulis hydraulicis.

CXC.V.

Præterea cum aqua Maris, utpote salia,
pon-

ponderosior sit aqua dulci depurata, & de-
facta in visceribus terræ; inde illam ha-
bet elevare supra suam superficiem ad no-
nam ferè partem suæ profunditatis, cum pon-
dus aquæ maris ad aquam dulcem sit, ut octo
ad novem; hinc dato, quod maris profun-
ditas ad novem milliaria perveniat, exinde
aqua supra maris superficiem ad unum mil-
liare per lineam perpendiculararem potest
ascendere, & sic magis, vel minus propor-
tionaliter. Aeris autem sphaera usque ad ce-
lum Lunæ protenditur; Ignis verò nullum
locum proprium habet, nisi ubi accensus
pabulum invenit, & hoc deficiente omnino
perit.

CXC.VI.

In mixtis licet quandoque elementa insint
formaliter, quatenus aliqua eorum particu-
lae intra poros incorruptæ conservantur, ut
patet de particulis aquæ, vel aeris, quando-
que manentibus intra gemmas, tamen ex vi
mixtionis solum virtualiter remanent quoad
suas qualitates contentas, unde oritur in
mixtis temperamentum, vel ad pondus, vel
ad justitiam, primum quidem invariabile, se-

secundum verò infinitis modis variari potest, præcipue in hominibus, quia alia mixta in suis operationibus à natura sunt determinata ad unum, homo verò qui liberè vivit secundum suam voluntatem, quæ infinitis modis procedere potest, magnam diversitatem habet in suis moribus, à quibus multum complexio dependet.

CXC VII.

Juxta numerum qualitatum in mixtis sensitivis quatuor præcipue sunt temperamenta, inter quæ posita alia infinita ex his composita mediare possunt, secundum quod magis, vel minus unum, aut alterum prædominatur. Primum quidem biliosum, & igneum est, in quo prædominatur caliditas, & siccitas. Secundum est sanguineum, & æreum, in quo humiditas, & calor. Tertium flegmaticum, & aqueum, in quo humiditas, & frigiditas. Quartum denique melancolicum, & terreum, in quo frigiditas, & siccitas.

Ex

CXC VIII.

Ex his autem temperamenti jure aliis præstantius à Philosopho reputatur melancolicum, eo quod talis complexio sit magis, quam alie, ad animi magnitudinem, & ingenii acumen, & subtilitatem opportuna. Unde veteres melancoliam dixerunt heroicam complexionem, quæ præditos fuisse in armis, & literis celeberrimos viros memorant Historici, ut Herculeum, Alexandrum, Cæsarem, Pompejum, Socratem, Platonem, & alios. Quoad vires verò diuturnitatem ceteris præstat sanguineum temperamentum, quod promptius, & plenius vitales, & animales functiones reficit, & restituit.

DE

Q

DE COELO, ET MUNDO.

CXCI.

UNDUS unica moles non infinita, sed ambitu circulari terminata, Caelum, & elementa, aque substantias omnes, quæ in illis existunt continent, suisque in partibus tali ordine, varietate, & integritate decoratur, ut omnibus numeris absolutus, & perfectus iure merito dici valeat, prout aperte Sacra Scriptura testari videtur, in ipsius productione universa Dei opera tamquam perfecta commendando, quæ quidem opera non instantaneæ, sed ut Moyses describit, sex dierum realium spatio fuerunt ordinata, & creata, temporis illius diurni mensura desumpta non à Sole, sed à motu primi mobilis, quod in primo creationis instanti cepit moveri.

Non

CC.

Non fuisse hoc mundi exordium æstare, aut hyeme, vel autumno, sed veris sub initio congruentius dicitur, quia cum hoc tempore æternus Dei filius carnem humanam assumpserit, & passionem suam idem mortem subierit, convenientissimum videtur asserere eodem tempore Mundum fuisse redemptum, quo fuerat conditus; esse deinde quod alias ob causas nationes varæ diversimodè annorum principium fumerent. Nos autem incipimus à prima die Januarii, tum ex ritu Imperii Romani, tum quia tali tempore sensibilibiter Sol incipit ad nos accedere à solstitiali circulo Capricorni ad æquinoctialem circulum vernali revertendo.

CCI.

Quot habeat suæ ætatis annos Mundus, desumi potest, tum ex sacra, tum ex prophana historia, non tamen præcisè, propter diversorum terminorum supputationes varias, & assignantur ex textu Hebraico, & Caldaico, quod fluxerint anni à creatione Mundi 5800. circiter, & secundum textum

sep-

septuaginta interpretum, quem sequitur Ecclesia Romana in Martyrologio 6900. citat, unde fabulosa omnino recensenda sunt Sinenfium historie, que Regum fuorum facta, & seriem à pluriquam quadraginta mille annis describunt, cum neque Sinenfium, aut aliud quodcumque Imperium ipso orbe antiquius esse. Prout nunc est Mundus ex ordinario Dei concursu posset in æternum durare, semper enim corruptio unius est generatio alterius, ex decreto tamen Divino mutari debet in die extrema Judicii universalis.

CCII.

Cæli constant materia, & forma ab extrinseco incorruptibili, eò quod ibi nulla existat contraria qualitas actualis, que corruptionem inducat, sed nullo modo Cæli sunt animati, cum nulla in ipsis adit vitalis operatio. Habent assistentiam motricem, sed etiam ipsi ab intrinseco moventur motu circulari, sicuti gravia mota deorsum, & eorum substantia, neque gravis, neque levis, uique ad firmamentum est fluida, non tamen aquea, sed ad modum tenuissimi aeris, &

& aque, que in sacris literis supra Cælos esse memorantur, sunt ipsum Cælum Christianum juxta doctissimos Commentatores.

CCIII.

Circa dispositionem corporum Cælestium antiquissimum Philolai, & Aristarci Samii sistema à Copernico renovatum reprobamus, sicuti Tyconicum, & aliud quodcumque ex his compositum terræ motum annuum, vel diurnum tribuens, eò quod non doceant systemata hujusmodi, quod revera est, sed quod salvis apparentis dici, vel fingi possit. Ptolemaicum vero admittimus, mutato Veneris, & Mercurii situ, cum hi duo Planete circa Solē moveantur, eò quod modo supra, modo infra ipsum appareant, ejusque motu deferantur à disco solari non recedendo, sicuti reliqui Planete.

CCIV.

Ex hac mundanorum corporum dispositione bene concluditur contra Copernicanos omnia Cælestia corpora terræ merito inferre, quia licet ad eorum comparisonem, tamquam punctulum haberi possit, attamen cum

cum in hoc punctulo degat homo substantiis omnibus corporis longe nobilior; cetera ad illi inservendum jure sunt destinata, non ut inde superbiret, sed ante oculos haberet innumera beneficia, propter quæ Creatorem suum cognosceret, & diligeret, totisque viribus, & animo illius mandata coleret certissima spe, ab eodem, qui tot in terris contulit, supra Cælos majora bona adhuc se fore consecuturum.

CCV.

Cælorum regiones, eorumque proprietates diversæ per varios circulos, tum majores, tum minores in globo, vel planisphærio, aut sphaera annulari aptè exprimuntur, sed certum numerum Stellarum, sive errantium, sive non errantium, nemo hæcenus verè definit. Nonnullarum tamen distantia, & magnitudo respectu terræ etiam physicè potest demonstrari, præcipuè ex eclipibus Solis, & Lunæ, ex quibus apparet Solem multo majorem esse terræ, & Lunam è contra minorem.

Cir-

CCVI.

Circulorum divisiones, quæ in Cælis fiunt, proportionaliter globo terrestri adaptantur, atque inde bene deducunt Astronomi, & Philosophi varia in ordine ad tempestatem anni diversitatem, quoad earum intensiorem, & remissionem, breviter, vel diuturnitatem, vel replicationem in eodem anno solari. Item locorum omnium longitudinem, & latitudinem, cuiuslibet Zonæ terminos, & proprietates, & climatum, multipliciter cum hoc ordine, ut ab æquinoctiali usque ad polarem circulum sint climata 24, in quibus dies gradatim augentur per semihoram, & à circulo polari usque ad polum climata sex, quorum differentia per menses incrementa suscipiant.

CCVII.

Ad globi autem terræque magnitudinem metiendam hanc methodum ex Archimede cæteris meliorem censuimus. Primo cum certum sit per Astronomos totius globi terræ circumferentiam esse gradus 360, quorum quilibet est milliarum geometrica.

Ita-

italicis communibus correspondencia 60. ; si numerus 360. ducatur in 60. numerus inde resultans 21600. erit ambitus totius Terræ. Secundo si ut 22. ad 7. ita per regulam auream configuratur ambitus 21600. ad alium numerum, qui est 6872. $\frac{1}{2}$ hic erit longitudo totius diametri Terræ. Tertio si multiplicetur idem ambitus Terræ 21600. per diametrum inventum 6872. $\frac{1}{2}$ numerus inde proveniens 148530909. erit tota superficies convexa Terræ. Quarto si totius superficiei tertia pars, quæ est 49510303. ducatur in Terræ semidiametrum, qui est 3436. $\frac{1}{2}$ numerus inde productus 170135404854 totius globi terræque soliditatem ostendit.

CCVIII.

Sydera omnia corpora incorruptibilia, spherica, solida, lucida, & opaca ex variis congruentiis rite ponuntur; virtute tamen, & magnitudine inter se demonstrantur inæqualia, & diversa, tam loquendo de fixis syderibus, quæ inter se eandem semper distantiam servant, quam de Planetis errantibus, & eorum satellitibus ex varia situs diversitate varios aspectus efficientibus.

Sol

CCIX.

Sol Planetarum Principes propria luce ab intrinseco splendet, aliisque Planetis fulgorem extrinsecum tribuit solum quoad diametram partem illam, quæ ab ipso conspicitur: unde solum respectu terræ in Planetis lucis incrementa, & decrementa fiunt, cum re vera sæpe æqualiter illuminentur, vel tunc magis illuminentur Planetæ à Sole, quando nobis videntur minus illuminati, & contra minus illuminentur, quando magis illuminati apparent; sed Luna aliquando luce omnino destituitur, ut in sua magna eclypsi.

CCX.

Sydera autem fixa lucem non à Sole, sed ab intrinseco habent, & per se ad extrinsecum diffundunt, & scintillant, quæ quidem scintillatio fulguritans evidens est signum propriæ lucis, non aliunde mutuaræ, sed intrinsecæ, & proprio, plenoque sinu redundantis, unde si terræ propinquiora essent, illam quasi tot Soles illuminarent. Dividuntur in sex classes ab Astronomis secundum majorem, aut minorem lucem, & molem, & ex his

mi-

minimū sydus, quod possit oculis conspici globi terraquei magnitudinem superat.

CCXI.

Universali Cœlestium corporum activitati subordinantur cuncta sublunaria materialia, eò quod sit convenientissimum corpora inferiora per superiora gubernari, unde ex eorum aspectu temporum varietates constituuntur, indeque prenunciari possunt in genere pluviz, siccitates, morbi, & similia, sed singularia, aut quæ fortuito contingunt, vel à libera voluntate dependent præscire velle, delirium est, hinc omnino proscribenda est omnis judiciorum doctrina.

CCXII.

In aeris regionibus sunt varia meteora ex vaporibus, & exhalationibus provenientia, & quidem in supremo aere pro variis dispositionibus exhalationum ignes sub variis figuris apparent, inter quos causa, duratione, & effectibus insignis est Cometa, quasi Stella comata sic dictus. Causari, seu gigni solet Cometa ex congerie vaporum, & exhalationum.

lationum activitate astrorum accensa, quando præcipue dominatur astrum calidum, & siccum; unde peritissimi Astronomi, quales erant veteres Caldei, & Arabes, eorum ortum, & phases prædicabant. Durare solent Comete magis, & minus, prout major, & minor est copia materie congestæ, veluti pabulum delervientis.

CCXIII.

Quantum ad effectum, seu significationem Cometarum, licet aliqui contendant nihil significare, aut causare, hoc tamen inepte dici videtur supposita duratione plurimum dierum, quia cum nutriantur exhalatione pingui, & viscosa, dissipatur multa substantia, quæ terram fecundaret, indeque oritur sterilitas, & frugum penuria. Præterea tali ab incendio oriuntur sæpe venti impetuosius, quibus cidentur tempestates, unde incommoda, & damna, & denique quando partes crassiores, & impuriore remanent, aerem inficiunt, unde morbi, & pestilentie in brutis præcipue, aut corporum temperamenta perturbantur, & inde facile rixæ, contentiones, & bella inter homines excitantur.

R 2

tatur. E' contra verò si congelatæ exhalationes malignantis essent naturæ, ut aliquando contingit, contrarios tunc effectus, & felicitatem Cometa ex illorum dissipatione portenderet.

CCXIV.

Mediæ regionis partus sunt vapores, & exhalationes coactæ intra nubes, & tunc fit fulgurum, quando exhalatio calida, & siccâ igne concepta in extremitate vaporis emicat, eademque dicitur tonitru, quando intra vapores inclusa vehementi cum impetu accensâ nubem dirumpit, & fulmen vocatur, quando exhalatio magis viscosa, & pinguis alit flammam conceptam, quæ huc, illuc deferur impetu suo in objecta defæviens, ea, in quæ offendit dissipando, pro sua naturæ varietate, & conditiones subiectorum, in quæ impingit.

CCXV.

Quando autem exhalationes terrestres valde condensatæ sunt, & minus ignis capaces, in lapidem coeunt, qui ad modum cunei ex motu

motu coagmentatus obvia quæque, vel durissima perforat, & prostermit; quando verò exhalatio est purè sulphurea, bituminosa, & nitrosa, tunc sola flamma deferitur, quoadque maximæ activitatis, quandoque nullius in comburendo: nam si materia sit subtilis, atque tenuis, corporibus rarioribus illæsis, densa, consumit, si è contra siccâ sit, & densa, tunc illæsis durioribus, tenuiora corpora absumit, & dissolvit.

CCXVI.

Ex eadem ferè materia, sed leviori sunt alia metæora in secunda, & tertia regione aeris, sed potius lucida solùm, quàm ignea, ut ignes lambentes, volatiles, fatui, & alii similes, magis minulve durantes juxta copiam exhalationis, & sunt etiam diurno tempore, sed propter lucis tenuitatem solùm inter tenebras visibiles, nisi viscosa materia lucem valde addenset, unde conspici queant, ut Castor, Pollux, & Hælena.

CCXVII.

In tertia item regione aeris aliqua inspicuntur.

ciuntur meteoꝛa, quæ in sola apparentia consistunt, suntque non reali mutatione exhalationis, & vaporis, sed solum ex varia mutatione figuræ, aut ex motu locali, vel lucis reflexione, ut iris, parelia, vorago, virgæ, coronæ, &c., & aliquando prodigiosa figuræ apparent, ut ante Hierosolymæ everisionem, quæ tamen potius quam naturæ effectus, monita supremi Numinis posunt censeri.

CCXVIII.

Nubes est vapor aqueus ad mediam regionem evectus, ubi ex densatione ad pristinam gravitatem redactus in pluviam decidit. Si vero frigore accedente durecat, fit grando ex mixtione vero teporis, & exhalationis, antequam liquecat in pluviam, crescit in nivem. Quod si vapor non longe à terra eleveatur frigore nocturno moderato in rorem, exuperanti vero frigore in pruam convertitur: & si contingat rorem benignioribus exhalationibus misceri, fit manna, & mel ab Apibus collectum, non factum.

Ven-

CCXIX.

Ventus est aeris agitatio proveniens ab exhalatione circa terram aliorum impulsu commota, & nomen sortitur ferè à regione, à qua incipit talis agitatio, & affectiones habere solet juxta regiones, per quas transit, unde septentrionales venti nobis sunt frigidissimi, & meridionales calidi. Indeque marini, ut plurimum sunt pluviosi, terrestres sereni. Procellosi autem sunt ex vehementi pugna, & antiperilasi vaporum, ut Ecnephas, Tiphos, & Prasler.

CCXX.

Motus Maris generalis continuus ab Oriente in Occidentem provenit à generali Cœlorum influxu, & motu, interruptus vero, & specialis à varia ventorum agitatione. Fluxus, & refluxus periodi præcipue dependent à Luna, cujus motum sequuntur, cum singulis diebus una hora circiter tardius fluere incipiat Mare ibi, ubi est aptum ad talem impressionem motus recipiendam. Salsedo non provenit à motu, vel aduisione Solis, sed ex particulis salis, eò quod experientia

com-

conspertum sit, in fundo Maris multas esse
salis fodinas salinum humorem submini-
strantes.

CCXXI.

Fontes, & flumina præter hoc, quod à
vaporibus resolutis in pluviam, originem
continuatam habent à Mari, quatenus aqua
intra viscera terre depurata, & salis parti-
culis exuta sit levior, & pressione gravitatis
aquæ Maris, ascendere valet supra Maris
superficiem ad octavam ferè partem pro-
funditatis ejusdem, juxta proportionem reci-
procam ponderis ipsarum, ut octo ad novem.
Sapores verò diversi, qui aliquibus aquis
insunt, proveniunt à locis, per quæ tran-
seunt.

CCXXII.

Terremotus causari solet à ventis, vel
exhalationibus intra Terræ sinum inclusis,
& insigniter rarefactis, hinc inde exitum
querentibus, unde irruptione facta per ma-
gnos hiatus, integræ Urbes, & Montes quan-
doque absorbeantur, & ingenti tremore con-
cussa

cussæ Provinciæ, magnam patiuntur adif-
ciorum ruinam. Causari indeem valet ex
ignibus subterraneis, dum intra viscera Ter-
re accenduntur, & ad insar pulveris tor-
mentarii in cuniculis excepti erumpunt,
flumen igneum torrentis ad modum quando-
que eructando.

CCXXIII.

Causantur autem hujusmodi incendia sub-
terranea ex materia sulphurea, & bitumi-
nosa intra viscera Terræ genita, & collecta,
deinde per antipistillam, & pugnam qua-
litatum, virtutemque syderum accensa, aut
accidentaliter ex aliquo fulmine ibi cadente,
ut aliquando contigisse memoratur, solent-
que durare hæc incendia magis, aut minus,
secundum materię exuberantiam, vel par-
citatem, qua absumpta desinunt, nonnisi
post novi pabuli aggenerationem reditura.

CCXXIV.

Præter hos ignes sunt, & alii reperti in
cavernis subterraneis ab hominibus positi,
qui per longissima tempora durarunt, sed
vix

vix conspecti, extincti sunt, qui quidem ignes, aut lucernæ inextinguibiles non opere Demonis, sed humano artificio conditæ erant ex tali materia oleaginosa, pingui, & viscosa, ut ab ipsa flamma ulteriori paulo non avida nunquam evolveret, nisi violenta aeris agitatione separaretur.

CCXXV.

Alia item mixta magis perfecta, quam micora in terra, & aqua fiunt, ex quibus terrea communiter mineralia dicuntur, in tres classes divisa, nempe Lapides, Fossilia, & Metalla. Fiunt lapides ex habitu viscoso, & siccio, cum humido terreo coagulato, & consolidato, eorumque varia sunt genera, & virtutes innumera. Qui pretiosi habentur, non ex qualibet materia, ut lapides communes coalescunt, sed ex purissima substantia per longas, & exquisitas naturæ præparationes, & præcipue Cælorum, & syderum influxu digesta in limpidissimum fluorem, quo indurato fit lapis lucidus, diaphanus, pulcherrimisque coloribus adumbratus.

Co-

CCXXVI.

Corallium non est lapis, sed planta crescens in maris fundo, ubi mollis quidem, & flexibilis est, sed extracta ab aquis lapideam duritiem contrahit, ut etiam contingit de aliis item plantis intra mare natentibus. Huius autem effectus mirabilis causa videtur esse, quia humor viscosus harum plantarum, aqua circumambiente, non valeat consolidare partes materia, quæ postea in aerem, dum aqua siccatur, & viscosus humor coagulatur, tunc indurantur. Terræstres etiam plantæ, & animalium membra, quandoque similem duritiem contrahunt, quando nempe desiccantur, & proprio destituntur humore, atque alio postea viscoso lapidifico imbuuntur.

CCXXVII.

Fossilia fiunt præcipue ex vapore humido, & siccio terreo, speciali virtute Cælorum, & syderum in unum coagmentatis, dividunturque in varias, & innumeras species mixtorum, tum quoad colores, tum quoad sales, tum quoad succos: quæ quidem mixta

S 2

mixta fossilia fieri possunt quoque ab arte, sed notæ semper deterioris erunt, licet non sit negandum in aliquo usu, & curandis præcipue morbis esse posse utiliora.

CCXXXVIII.

Mineralia etiam metallica originem habent ex vapore humido, & siccio terreo, sed puriori ex activitate præcipue syderum. Magis participant metalla de humido coagulato, quam de siccio terrestri, indeque calore molliuntur, aut liquefiunt, quod non contingit in lapidibus potius in cineres modico humido ex calore consumpto abeuntibus. Circa metallorum formationem illud idem, quod Philosophi vaporem humidum, Chymici mercurium; & quod illi siccum terreum, hi sulphur vocant, unde Philosophicam sententiam cum mente Chymicorum facile est componere, sed illorum artificialem operationem cum naturali opificio conciliare hoc opus, hic labor est.

DE

DE ANIMA.

CCXXXIX.

NIMÆ viventis essentia nihil dignum assignarunt, quicumque naturam ipsius per res innatas explicaverunt, vel per elementorum mixturem, vel numerorum ordinem, vel harmoniam qualitatum, vel atomorum dispositionem, vel motum mechanicum simpliciter, cum dignitas ejus longe præstantior sit hisce rebus, quæ potius effectus, quam principium motus à Philosopho rite judicantur, eo quod ex jam motis resultent. Non tamen adeo alte subvehenda est natura animæ, ut divinitatis portio sine productione communicata cum Epitecto, & aliis quibus Platonici censeri debeat.

CCXXX.

Est itaque Anima vivens substantia realiter producta, primo, & principaliter actus

cor-

corpus organicum, vel per dependentiam, vel per unionem, & habet ex natura sua hoc proprium supra inanimata, quod non à generante moveatur, sed ipsa se ab intrinseco moveat ad aliquam perfectionem in primo instanti suæ productionis non debitam, unde ab illa procedunt operationes omnes vitales, quibus vivencia in actu secundum existunt, vivunt, & moventur, sive vegetabilia sunt, sive sensitiva, sive intellectiva.

CCXXXI.

Omnes animas unius, ejusdemque generis, & speciei esse inepte censuerunt aliqui veteres cum Epicarmo, quem turpiter Mathematici sequuti sunt rationalem animam cum his viventibus tribuendo. Tot enimvero esse species animarum diversas facit oportet, quot sunt operationes diversæ supra naturam inanimatorum excellentes. Hæ autem tres esse cum evidenter appareat, eò quod, vel operatio animæ totam naturam inanimatorum excedit, etiam prout mathematicalem, & sic poni debet primus gradus animæ rationalis, vel non excedit totam, sed

ma-

materialitatem involvit, aliquo tamen modo depurata, & excellenti supra operationes insensibilem per sensationem, & sic habetur alter gradus animæ sensitiva, vel hæc operatio pure materialis, sed procedens à principio vitali intrinseco, & sic ultimus gradus animæ vegetativæ conditionem.

CCXXXII.

Unica tantum est anima ratione compositionis substantialis in quolibet vivente, superior vero inferioris in se perfectiones continet; unde in eodem vivente, licet non plures animæ, plures tamen modi vivendi reperiri queunt, qui quidem aliquando in una, eademque parte simul omnes, in alia vero singuli tantum insciscunt, secundum exigentiam superioris animæ informantis, prout à subjecti dispositionibus, & organizationibus dependet.

CCXXXIII.

Ipse autem organizationes, seu partes viventis suas formas partiales habent formæ totali, seu animæ subordinatas, unde anima

rccc-

recedente evadunt ipsæ principales, acci-
rendo propriam, & ultimam actualitatem
substantialem. Huiusmodi autem rei potissi-
mum, & sufficiens argumentum esse vide-
tur diversitas ferè totalis accidentium, quæ
specialiter à qualibet parte viventis exigun-
tur: atque inde nulla est necessitas admitten-
di formam cadavericam ad supplendam for-
mam viventis, absque ullo motus vestigio
per mare, per terras assidue perambulan-
tem.

CCXXXIV.

Quilibet anima, excepta rationali, mate-
rialis est, & divisibilis, quia in corpore, tam-
quam in subiecto inhaerentis sibi proportio-
nato, realiter extenditur. Et licet aliquæ ani-
mæ sensitivæ perfectiores divisæ non am-
plius vivant, non ideo evincitur indivisi-
bile esse indivisibilitate partium, sed vitæ,
quæ cum principaliter in corde, & cerebro
resideat, partes ab his divulsæ, non amplius
vivere queunt. In imperfectioribus vero ani-
malibus, & plantis cum resideat anima in
humore per totum corpus diffuso, partes
eorum dissectæ vivere possunt adhuc, quo-
usque,

usque, vel nutritione, vel ejus effectu so-
ventur, & reficiuntur.

CCXXXV.

Nulla anima per medium vitale anima-
tum, ut voluit Sennertus, à generante propa-
gatur, sed omnes animæ viventium, postis
præviis dispositionibus, de novo producun-
tur, vel per educationem, vel per creatio-
nem, tardius quidem, vel citius post primam
subiecti præparationem, secundum quod per
varias dispositionum alterationes gradatim
pervenitur ad formam debitam substantia-
lem viventem, tam in homine, quam in
aliis viventibus ex aquo naturæ ordine ab
imperfecto, ad perfectum tendentis.

CCXXXVI.

Licet in viventibus partes omnes per ope-
rationem vitalem efformentur, non proinde
tamen omnes æqualiter vivunt, sed aliquæ
nullo vitæ munere sunt præditæ, ut sudor,
semen, lachrymæ, & aliæ partes excremen-
titæ, tam in plantis, quam animalibus, in
quibus insuper aliquæ partes vitam vegeta-
tivam,

tivam, aliqua sensitivam non excedunt, & vita rationali in homine donatur solum cor, & cerebrum.

CCXXXVII.

Potentia animæ, siue dicatur ab ipsa distinguui, siue non, ipsam non excludunt ab hoc, quod immediate influat in suas operationes vitales, quæ tribui debent immediate principio per se formaliter viventi, quale est anima, cui præterea competunt actus vitales tamquam motus proprii, maxime quoad liberam determinationem in anima rationali. Ipsæ autem potentie revera ab anima realiter non distinguuntur, cum realiter sint ipsamet animæ substantia, quæ secundum sui operis officia variis nominibus nuncupatur.

CCXXXVIII.

Animæ vegetativæ facultates præcipuæ sunt nutritio, augmentatio, & generatio, quibus tamquam fundatrices accedunt attractio, concoctio, retentio, & expulsiō. Perficitur vegetabilium nutritio non aqua pura, sed vario humore pingui, & succo mixto, quo

quo partes plantæ à Solis calore dilatare implicantur, & Sole recedente contrahunt, illud alimentum in propriam substantiam convertendo, augmentantur. Non tamen qualibet planta quamlibet humoris particulam haurit, sed illam solum, quæ suæ conditioni est homogenea; inde aliqua plantæ aliarum propinquitate adiuvantur, & aliarum læduntur, quia nimirum aliqua humorem aptum nutritioni alterius devorant, aliqua vero illum intactum relinquunt alium hauriendo, qui alterius fortasse fecunditati obnoxius erat, unde propinquam fovete videntur.

CCXXXIX.

Generatio autem, seu propagatio plantarum triplici via fieri potest: prima quidem via ex terræ spontanea fecunditate ipsi à Deo concessa, & adjuvata dispositionibus, ac temperamento primarum qualitarum, & Cælorum influxu: secunda ex semine à plantis relicto, quod excitatum exteriori humore, & calore exuberat in germen, & plantam; tertia denique via, ubi semen præcipue deficit, generatio fit radicum, vel partium pululatione, cum nature providentia, quod ex

una

T 2

una parte deest, ex alia suppleverit. Majus autem incrementum habent plantæ, quam animalia in sua augmentatione, quia in plantis se habet incrementum ad modum finis, cum nihil ulterius efficere debeant spiritus vitales: In animalibus vero augmentum se habet per modum medii, quia adhuc ipsa tendunt in nobiliores operationes, ut sensationes, & motus locales, quibus magna spirituum copia exercetur, & exhauritur.

CCXL.

Vegetabilium species ferè innumerae sunt, genericè autem benè dividuntur in imperfecta, & perfecta. Primi generis ea omnia vegetabilia sunt, quæ radicibus, vel germinibus carent, ut omnia fungosa, atque tubera, & ea, quæ Parasitorum ad instar absque radice aliis plantis innascuntur. Secundi generis verò sunt ea, quæ radices, & germen habent, sive ex foliis, sive ex caulibus, sive ex trunco, & hac ritè subdividuntur in arbores, frutices, & herbas. Longiorem autem vitam habent aliqua vegetabilia, quam animalia, quia licet minori calore naturali, & humido radicali abundant; attamen corruptioni mi-

minus sunt obnoxia ea vegetabilia, quæ solida, & duriori substantia compacta, ut oleæ quercus, cedrus, &c. nulla ferè pugna in coquendo, ac digerendo alimento, & motu locali exercendo debilitantur, ut in animalibus contingit; unde per plura secula talia vegetabilia durare queunt, ut præcipue de Cedris Libani probati scriptores referunt.

CCXLI.

Habent etiam vegetabilia singula varias virtutes, & proprietates, tum specificas, tum elementares, vel in gradu excellentissimo quoad actualitatem virtualem, benè applicando activa passivis: unde animalibus mirum in modum inserviunt vegetabilia quoad alimentum, medicamen, indumentum, & domicilium. In quibus autem suas vires potenter exerunt vegetabilia, superant ipsas qualitates elementares quoad effectum, licet non quoad passibilem sensus applicationem.

CCXLII.

Sensitive animæ potentia præter vegetationem, sunt virtus loco motiva, appetitio, &

& sensatio, quæ præter motum elicitum animæ, dicit impressionem factam ab objecto per qualitatem sensibilem repræsentativam ipsius objecti, juxta organum, & exigentiam diversarum sensationum, Visus, Auditus, Gustus, Odoratus, ac Tactus. Unde nugæ narrare videntur aqualiter, qui animas brutorum rationales dicunt, ac ii, qui ipsas non sentientes faciunt, asserendo animalia esse opera automata, non agentia ex appetitione, & proprio motu ab intrinseco, vitali juxta varias potentiarum affectiones elicto.

CCXLIII.

Qualibet autem potentia sensitiva simul activa est, & passiva, sensationem eliciendo simul cum objecto sensibili concurrente suis propriis speciebus, quod quidem objectum, ut sensibile sit, debet esse primo ens reale, unde à sensatione excluduntur entia ficta per intellectum, ut negationes, privationes, &c. Secundò materiale, & corporeum, & sic per sensum discerni non potest verè indivisibile, & merè spirituale. Tertiò singulare, & sic universalis sub sensum non cadunt. Quarto accidentale, & sic substantia sensibilis non est,

est, nisi per accidentia, quæ prout cuilibet sensui propria, ejusdem sunt motiva.

CCXLIV.

Ad visionem efficiendam non vibrat oculi radios reverentes ad ipsum cum imagine objecti, sed ab objecto ipso species visibiles in medium aptum diffunduntur in oculum impingentes. Sunt autem hæc species non atomi, aut corpuscula, vel subtilissima substantiæ, sed qualitates accidentales contrariò carentes, ideoque instantaneæ emisse, & propagatæ ad modum radiorum corporis lucidi, in omnem partem rectis lineis totum objectum diffundendo indivisibiliter, eo quod qualibet pars in toto spatio, speciem sui repræsentet, ordinatè postea cum aliis totum objectum ubique exprimendo.

CCXLV.

Visus objectum proprium benè assignatur lumen, & color: est autem lumen formalis accidentalis per medium diaphanum diffusa instantaneæ, & indivisibiliter, in quantum, qualibet pars lucidi in omnem partem rectis lineis

lineis agit, atque decrefcit intra diftam fphæram in proportionẽ duplicata diftantiæ; unde fupradictis partibus æqualibus fpatiis, fi in primo fpatio fphæræ erit lumen ut 1. in fecundo erit $\frac{1}{2}$, in tertio fpatio erit $\frac{1}{4}$, & fic deinceps ex data qualibet diftantiâ, ad quam quis legere poterat adhibito uno lumine, assignari poterit alia diftantiâ, ad quam legere poterit accenfus duobus luminibus æqualibus tamen, aut pluribus. A lumine, & umbra realiter non differunt colores apparentes, motu, & refractione lucis non uniformes: fed qui femper uniformes à lumine, & umbra realiter diftinguuntur, cum fint qualitates poffivæ ex qualitatibus mixtionis oræ, & actu moventes diaphanum medium beneficio luminis, quod licet aliquando valeat coloratam fuperficiem alterare, rurfus tamen priſtinus color recuperatur.

CCXLVI.

Viſionis organum eſt oculus figura quali fphæricus, conſtans tribus humoribus, & quinque tunicis è nervo optico tamquam ſtipite nalcenſibus. Per ipſum autem nervum opticum cerebro continuatum deferuntur ad

ocu-

oculum ſpiritus animales, & ab oculo ad cerebrum ſpecies viſibiles. Non inde tamen fit viſio in ipſo nervo optico, neque in humore chriſtallino, ſed in retina, in qua recipiuntur, & exprimiuntur objectorum ſpecies refractæ in humore chriſtallino, ubi eſt baſis, tam exterioris, quam interioris conioptici, ex cujus angulo majori, vel minori, majora, aut minora objecta apparent.

CCXLVII.

In oculis ſenum, qui viſionis defectu Præbyta vocantur, quia ex ariditate chriſtallini humor fit planior, angulus coniopticiſis incidit in retinam, antequam pennis illi uniuntur in puncto optico ad exprimendam imaginem objecti, quæ ideo confuſa apparet, & quia objecta, quo remotiora, eo citius uniuntur in coniopticiſis, inde melius, & perfectius proportionẽ ſervata vident remotiora propinquioribus, & ſuppletur talis defectus vitrea lente proportionaliter correctæ.

V

Sunt

CCXLVIII.

Sunt qui contrario laborant oculorum defectu, & Myopes vocantur, in quibus nempe vel junioribus ex abundantia humoris ita turget crystallinus humor, ut fiat rotundior, unde pennicilli uniuntur ad punctum optimum constituendum, antequam in retinam incidant, & sic objecta remota, quæ citius uniant radios suos, magis confusa videntur propinquioribus, & talis defectus vitrea lente suppletur proportionaliter concava.

CCXLIX.

Rerum distantia non tam ab oculo, quam à vi imaginatrice definitur, quæ ut plurimum res indicat proximas, cum inter eas nullum corpus visibile jacet. Hoc autem, judicium multum pendet, vel duce natura, vel experimentali assuetudine à rei diminutione, & ab eo, quod rei color sit clarus, vel obscurus, & confusus, nam clara, & distincta objecta propinquiora censentur, obscura vero, & confusa remotiora, unde periti pictores remotiora objecta non solum mole-

dimi-

CCLI.

diminuta, sed etiam obscuris, & confusis coloribus adumbrare solent, mensuratur autem distantia à vi imaginatrice à rei diminutione, & ab eo, quod rei color sit clarus, vel obscurus, & confusus, nam clara, & distincta objecta propinquiora censentur, obscura vero, & confusa remotiora, unde periti pictores remotiora objecta non solum mole-

CCLII.

Olfactus objectum est odor consistens in effluvio, seu exhalatione particularum à corporibus emissarum per qualitatem passibilem ex mixtione siccæ, & humidæ, siquæ Olfactus sensatio ex affectu duorum tubercu-

V 2

lorum existentium in summitate narium, qui mamillarum similitudine processus mamillares dicuntur, in his enim vapores odori a corporibus emissi recipiuntur, & si nimio humore hi infarciuntur, olfactus vitatur.

CCLII.

Gustativa facultas saporum perceptiva, cunctis animalibus à natura concessa ob nutritionem promovendam, perficiendamque, licet principaliter in lingua residet, extenditur quoque tamen ad fauces, per quas in filamenta diversa gustatorius nervus propagatur; oriuntur autem sapor ex varia qualitate mixtione, humido tamen predominante, & gustum non per species, sed per se ipsum immediate afficiente.

CCLIII.

Tactus sensatio omnium imperfectissima, sed præ cunctis magis necessaria, per totum corpus diffunditur: attamen in nervis ejus vis adeo excellentior, quam in aliis partibus, & ejus objectum sunt qualitates passibiles

les, in varias contrarietates divisæ, ut plurimum experientes, ad motum sensibilem efficiendum, tam prout sunt in elementis, quam in mixtis; aliter sensatio perfecta non fieret, si tactus, & tangibile inter se forent æqualia.

CCLIV.

A' sensibus autem exterioribus per nervos sensorios deferuntur species objectorum ad sensum internum communem, qui sibi imaginem objecti efformat, eamque conservat secundum varias operationes anime circa ipsam imaginem, seu speciem objecti, & dividitur in partem imaginativam, æstimativam, fantastiçam, & memorativam, ex quibus potest oriri appetitus sensitivus.

CCLV.

Est autem appetitus sensitivus vitalis impulsus, quo anima sese movet ex iis, quæ per sensum apprehendit ad fugiendum, vel prosequendum objectum, prout bonum, vel malum proponitur, & inde variaz exurgunt in anima commotiones, seu passionēs, tam in

in parte irascibili, quam concupiscibili, ex quibus ingens copia spirituum toto corpori suppeditatur, ut agilius reddatur, & magis alacre fiat ad omnia munia exequenda, quam aliis solebat, ad passionem conceptam ex-
plendam.

CCLVI.

Motus localis in animali fit ex eo, quod in partem se moventem tranſmittantur à cerebro per propaginem nervorum spiritus animales, qui non diffunduntur motu ſucceſſivo, ſed iſtanteo per continuationem, & conſenſum partium ad inſtar illuminationis, indeque benè talis diffuſio ab aliquibus cum Galeno dicitur irradiatio. Hi autem ſpiritus juxta libitum animæ illos diſtendunt dant muſculis contrahi, aut dilatari, prout opus eſt ad motum ab appetitu, vel ratione volitum cauſandum.

CCLVII.

Varie autem ſunt ſpecies motus localis in animalibus, & primo quidem loquendo de ipſa ſtatione, quæ per eandem virtutem loco
mo-

motivam firmatur, & ſine qua motus ipſe localis animalium peragi nequit, fit in omnibus corporibus mobilibus hæc ſtatio, ex eo quod linea gravitationis, ſeu innixionis à centro gravitatis extenſa ad pavimentum, intra ſpatium contractus perpendicularis fit ad horizontem, ſin ſecus, ruit corpus ad partem, verſus quam talis linea pendet. Stationem, hæc igitur animalia erecta pedibus firmant, corpus ſuum tali directione æquilibrando, quod ſi ab illa recedant, poſſunt in principio ruinam impedire, animalia vi caput, aut aliam quamlibet partem oppoſitam rueri celerrimè ſectendo, ſicut centrum gravitatis intra lineam prædictam reducat.

CCLVIII.

Per inceſſum, ſeu greſſum moventur de loco ad locum ſucceſſive animalia pedibus alternis lineam propenſionis tranſferendo, in greſſu quidem bipedum non per lineam omnino rectam, ſed aliquantulum obliquam, ſeu tortuoſam, eò quod innixio modo ſinetur ad latus dextrum, modo ad ſiniſtrum. In greſſu vero quadrupedum per lineam omnino rectam gradatio fieri poteſt, quia
non

non ut vulgus erroneè putat, moventur, aut quiescunt ordinatim simul duo pedes anticus dexter cum sinistro postico, sed unus tantum movetur, reliquis tribus firmis manentibus, & incipit gressus ab uno pede postico, qui sinister immediate anteriorem sinistram promovet, dum quiescit: deinde aliorum pedum lateris alterius dextri eodem ordine procedit impulsus, & ita, continuatur gressus quadrupedum, eodemque proportionali ordine reliquorum ultro multipedum gressus promovetur.

CCLIX.

Non solum gradiendo, sed etiam saltando, animalia localiter moventur; fit autem saltus per impetum projectum corporis à musculis impresso, dum pedum articuli terre innixi: explicantur, impelluntque sursum totum corpus, vel per lineam perpendicularem, vel parabolicam, ut in motu projectorum contingit. Quò animalis crura longiora sunt, majores, velocioresque fiunt saltus, juxta proportionem molis corporee majoris, vel minoris, magisve, minusve ponderosa: augetur item saltationis impetus quoad

quoad longitudinem, & altitudinem ex cursu præcedente. Hoc idem verificatur in reptilibus, licet pedibus careant; nam spina hinc inde tortuose inflexa æquivalet articulis pedum, & à musculis plicas extendentibus, saltus erigitur.

CCLX.

Ex frequentibus in aere saltibus repetitis motus compositus est avium volatus, in quo mirabilis valde nature solertia observatur, dum penas alarum ita efformavit, ut leviter, fortiterque simul ad instar arcus resilientes talem aeri percussione possent inferre, ut licet fluidus resisteret, non secus, ac solidum corpus, unde avis iterato impulsu, seu alarum remigio posset ultro suum cursum producere. Præterea, ad validissimum ictum, & motum efficiendum, ut in volatu requiritur, præter alarum compactissimam structuram, avibus pectorales musculos dedit natura vastissimos; unde eorum potentia plerumque decies milies excedit pondus avis volantis, ratione evidenter deducta ex vim musculorum impulsiva aliorum animalium, & hominis præcipue: inde impossibile est

ho-

X

hominem propriis viribus artificiosè posse
volare, nisi per scariam fabulam.

CCLXI.

Species quadam volatus videtur anima-
lium natus in medio quoque fluvido fa-
ctus, sed longè minoris excellentiæ, quia
per simplicem motum absolvitur, sed vola-
tus insuper grave corpus in medio levissi-
mo suspensum tenet. Quæ natant itaque
animalia, cum sint ejusdem ferè gravitatis in
specie cum aqua, modica vi intra ipsam
densitate sua impulsui resistentem quolibet
in situ valent quiescere, aut moveri, & sic
vel sola, vel cum pinnis extremitate caudæ
musculorum vi commota, fursum, deorsum,
lateraliter prout libet facile incedunt. Si ta-
men velocissimo cursu velint aquam finde-
re, avium duplicatum ferè vim motivam ha-
bent, & exercent, ut constet ex eorum mu-
sculis, & fibris, quibus in majori copia ipsi
piscès, quam aves abundant.

CCLXII.

Quæ aeris respiratione indigent animalia,
non

non intra, ut pisces, nisi ad modicum tem-
pus, sed supra aquas nature instinctu natave
possunt, homine excepto, quia bruta anima-
lia habent caput levissimum respectu alia-
rum partium, unde partes inferiores ad in-
star penduli in aqua spontè deprimuntur, &
os, cum paribus emens supra aque super-
ficiem respirationem exercet, & sic impetu
elicto nature valent. Hominis verò caput
gravissimum respectu aliarum partium, cum
inesqueat juxta leges Hydrostaticæ vi aquæ
elevari, sed magis deprimi debeat, respira-
tione aeris impedita, nature ordine homi-
nem suffocari est necesse. Artis tamen, &
ingenii præsidio fieri potest congrua capitis
erectio, ut os, & nares super aquam extent,
ipsi lateraliter immitendo manibus, & pe-
dibus, alternatimque eandem percutiendo,
ut in tali erecto situ aëquilibratio conserve-
tur.

CCLXIII.

Triplici de causa homines ab initio in
aquam demerguntur. Primò ob casum, quia
sicuti omnia corpora minus gravia in spe-
cie, quam aqua dum cadunt, non quiescunt
in

in ea, donec post varios ascensus, & descensus fiat equilibrium: ita homines intra aquam ex primo lapsus impetu demerguntur. Secunda causa immersionis est inordinata, & impropria manuum, & pedum commotio, quæ præcipitum intra aquam adauget. Tertia denique est incrementum gravitatis, quod fit ab homine incauto aerem expirante, & ejus loco aquam hauriente. Ascensus postea, & descensus reiterati contingunt eadem necessitate, quæ lignum plus justo demersum, ascensum, & descensum repetit.

CCLXIV.

Postquam verò expulso omnino aere spiritus vitalis suffocatus est, & pectus aqua repletum, homo, tunc specie gravior ipsa aqua factus, in fundo lapidis ad instar manet, usquequo humores, qui in fibris, musculis, nervis, venis, & intestinis continentur fermentati, & putrefacti in flatum, & aereos vapores resolvantur, & inde post dies aliquot corpus inflatum minus grave, quam aqua redditum, debet ad supremam aquæ superficiem, juxta leges Hydrostaticæ ascendere.

Respi-

CCLXV.

Respiratio animalibus concessa est tamquam refrigerium, ne in motu locali, & aliis sensuum operationibus ex agitatione delatigati, varisque fuliginibus repleti spiritus, & calor naturalis suffocentur, non secus, ac flamma lanternæ spiraculo destituta.

Tale refrigerium datur animalibus extra aquam viventibus beneficio aeris à pulmonibus attracti, & iis, quæ in aqua sine pulmonibus vivunt, datur ejusdem aquæ beneficio à branchiis hauriæ. Pisces autem pulmonibus præditi in aqua, & extra aquam vivunt, eò quod refrigerium undique habent.

CCLXVI.

Somnus, & vigilia sunt in animalibus à natura inducta, ut vicissitudine operis, & quietis magis conservarentur. Est autem somnus immobilitas sensus, eò quod spiritus in cerebro, & aliis nervis residentes exercitio suo suspendantur beneficio expansionis cujusdam vaporis, qui cerebrum, & nervos hu-

meando impedit spirituum vias, eorumque fulgorem, seu activitatem torpore corripit, atque devincit, donec dissipetur, & fiat evigilatio, qua soluti spiritus munere suo rursus fungantur.

CCLXVII.

Longitudo, & brevitās vitæ consistit in æqua humidi radicalis cum calore naturali contemplatione, & ex horum variatione, prout naturæ ordine robusti, vel debiles sunt, juvenitūs, & senectutis, aliarumque ætatum discrimina proveniunt usque ad ultimum vitæ terminum, in quo extincto calore naturali, & humido radicali consumpto, perierunt cunctorum viventium formæ materiales, anima verò rationalis superstes adhuc remanet à corpore separata.

CCLXVIII.

Anima itaque rationalis præter aliorum viventium dictas facultates habet intellectum, & voluntatem: unde ejus essentia supra quodcumque materiale elevata naturam sortitur, quasi cum mentibus angelicis commun-

mum, & inde spirituale esse, & immortalem, constat non solum Fide divina, sed etiam ex evidenti ratione naturali nota ipsi Gentilibus Academicis, Platonici, & Peripateticis, tum propter suam immaterialitatem, & independentiam à causa defectibilis, tum propter innatum hominibus desiderium non frustraneum immortalitatis, & felicitatis in vita præsentis non adquirebilis: tum quia mors ex motivo Religionis, Honellatis, & aliarum Virtutum est amplectenda, non nisi quia vitam simpliciter non perdit, sed in melius mutat anima rationalis æternitati cum gloria victura, aliter melius esset simpliciter vivere, & esse, quam non vivere, & non esse.

CCLXIX.

Intellectio est formalis objecti similindoe xpressa per imaginem realiter identificatam cum ipsa actione, & verbo mentis; unde in intellectu cognoscente, sive verè, sive falsò nihil datur realiter distinctum ab ipsa cognitione, quæ nullam dicit realem relationem ad objectum in esse rei, sed solum in esse speciei, à quo item immediate

spe-

specificatur : Objectum enim in esse rei solum mediatè, & remotè concurrir. Individuationem verò desumit cognitio, non ab unitate objecti, vel motivi, quia his multiplicatis, non ideo debent multiplicari cognitiones, sed ab unitate actionis intellectus objectum percipientis.

CCLXX.

Licet non ad cognitionem intuitivam objectum immediatè attingentem, ad abstractivam tamen sunt necessariæ species intelligibiles, quæ ab intellectu ipso procedunt, quando transfert objecta ab ordine sensibilibus ad ordinem intelligibilem, illa à phantasmatibus materialibus ad esse spirituale elevando, eo quidem modo, quo se habet lumen ad visibilia, quæ illuminatione illustrat, & afficit, & ex hac sua activitate vocatur intellectus agens; prout verò eandem species in se recipit, passibilis dicitur, & quatenus receptas conservat, sequitur iterum ad illas convertit, Memoria nuncupatur.

Vo-

CCLXXI.

Voluntas aliarum potentiarum Regina libera libertate indifferentiæ propriè solum fertur in bonum ut bonum; & à malo fugit ex ratione boni oppositi, quo privatur: cum bonum absolutè deat, malum verò solum respectivè, in quantum aliquid alicui disconveniens est, quod tamen in se, prout ens, transcendentaliter bonum semper extat. Inde voluntas omni amore vacua, neque potest ullum actum odii exercere; atque adeo unumquique dum odium concipit, amat, odiumque crescit ad mensuram, & proportionem amoris.

CCLXXII.

Neque ex motivo exercenda libertatis potest voluntas bonum, quia bonum, odio habere, & malum, quia malum amare, aut odire, vel amare objectum indifferens, quia modus operandi voluntatis per actum amoris est, ad modum ponderis trahi à bonitate objecti, & à malitia retrahi, ac averti, & abique motivo aliquo, neque potest trahi, neque averti, & sicuti in appetitu sensitivo circa

bo-

Y

bonum, & malum sunt plures actus, ita similes adfunt in voluntate, sed rationales.

CCLXXIII.

Non datur pura omiffio, quæ etiam libera fit, quia libertas absque ullo actu exerceri nequit, cum de sua ratione formali dicat aliquam determinationem, quæ nonnisi per motum, seu actum fieri potest. In potentiis tam cognoscitivis, quam non cognoscitivis nulli dantur habitus, qui sint qualitates mortuæ distinctæ ab illis, sed major facilitas provenit à remotione impedimentorum, maxime loquendo de potentia non cognoscitiva: quoad cognoscitivam enim fit habitus præcipue à speciebus redditus intensioribus ex frequentatione similium actuum præcedentium, & quoad voluntatem specialiter ex frequentatis actibus indeliberatis, & quasi naturalibus, unde manavit effatum, habitus fit altera natura.

CCLXXIV.

Anima rationalis separata à corpore propriè non est in statu violento, quia secundum
na-

nature ordinem à privatione ad habitum regressus non datur: exigit nihilominus ad hominem constituendum suam compartem, cui de fide est, quod aliquando reuniri debeat non amplius deinceps separanda. Interim autem dum à corpore separata manet, caret quidem operationibus sensitivis, quæ ab organo corporis dependent, sed intelligit, & vult circa objecta, quorum species spirituales ipsam comitantur, ut sunt cognitiones scientificæ; indeque virtute prædictis, hæc erit in æternum felicitatis laurea, quod acquiritis scientiis delectentur, & fruuntur, maxime cum omnes effectus ad suam veram causam redactos cognoscant, quia felicitatis laurea indocti carebunt, ac proinde nunc potissimum solliciti esse debemus in terris de cognitione eorum, quorum scientia remanebit in Cælis.

Y 2

EX

EX METAPHYSICA.

CCLXXV.

ETAPHYSICA interscientias omnes ex communi Philosophorum consensu objectum habet universalissimum, & nobilissimum, nempe ens in communi, & in tota sua latitudine speculabile, prout est ab omni materia, tam secundum rem, quam secundum rationem abstractum, non inde tamen unitas, & distinctio ejus Metaphysica in aliqua negatione, sed in entitate positiva consistit, quæ à nullo extrinseco mutuari, aut desumi debet, sed semper ubicumque erit essentia. entis, puriter aderit intrinseca unitas positiva ejusdem, indeque extrinsece solum negatio est affirmatione prior.

CCLXXVI.

Ens autem metaphysice sumptum, quoad suum conceptum abstractissimum est prædicat-

catum transcendente, quod omnibus rebus tribui potest, vel existentibus, vel non existentibus, & bene dicitur id, cujus actus est esse. Hinc patet quodlibet eo modo dici ens, quo actum importat, unde oritur entis divisio generalis in actuale, quod actu existit, & possibile, quod actu esse potest, atque à ratione entis ut sic impossibilia tantum excluduntur, quibus sola ratio entis supertranscendentalis competit, nempe cognoscibilitas ex extrinseca denominatione.

CCLXXVII.

Transcendentalia prædicata Metaphysica universalissima, & incomplexa quatuor sunt, nempe Ens, Unum, Bonum, Verum; Primum prædicatum Entis idem ac Res, & Aliquid, est id, quod est. Duplici autem modo potest intelligi Ens, nempe verbaliter, prout importat temporis differentiam determinatam ad tempus præsens, & nominaliter prout dicit esse à qualibet differentia temporis præcendendo. Dicitur hoc prædicatum in rebus primum cognitum, eo quod sit impossibile concludere aliquid esse tale, nisi prius constet illud simpliciter esse, juxta illud

illud, non potest verificari propositio de ter-
tio adiacente, nisi prius verificetur de se-
cundo.

CCLXXXVIII.

Enti contradictoriè opponitur non ens,
seu Negatio, quæ sicuti Privatio nullum esse
reale habere potest, siue dicatur positivum,
siue negativum, siue absolutum, siue dimi-
nutum: Si enim aliquid huiusmodi esse ha-
beret, daretur actu infinitum reale in Nega-
tionibus, & Privationibus, quæ infinitæ sunt,
& præterea essent aliquid ens à Deo distin-
ctum, & improductum, quod est impossi-
bile; unde dicendum, quod solum habent
esse abusivum per rationem ex nostro modo
conspiciendi, quo ipsum non ens esse non
ens dicimus, ad propositionis veritatem as-
firmandam, non ad Negationis entitatem po-
nendam.

CCLXXXIX.

Secundum prædicatum Unitatis oritur ex
rei positiva indivisione in se, & divisione
à qualibet alia re, & quando amittit hanc
Uni-

Unitatem, definit quoque esse talis res. Unde
Unitas est proprietas convertibilis cum eo,
quod positivè est aliquid, & subdividitur in
Unitatem Genericam, Specificam, & Nume-
ricam, eo quod tot debeant esse entis Unitates,
quot sunt divisiones graduum positivorum
eiusdem, siue in abstracto, siue in concreto
consideretur.

CCLXXX.

Tertium prædicatum Veritatis est rei con-
formitas cum sua idea, vel immutabilis, &
dicatur conformabilitas, seu Veritas trascen-
dentalis, & in essendo, vel cum idea muta-
bili rationis cognoscentis, & objecti confor-
mitas actualis, seu Veritas formalis, & in-
reppresentando nuncupatur, cui opponitur
falsitas per objecti difformitatem à cogniti-
one. Hinc Veritas primo modo simpliciter est
in omnibus, prout sunt essentia, & secundo
modo dicitur de omnibus, quorum essentia,
prout est, cognoscitur.

CCLXXXI.

Quantum prædicatum Bonitatis importat
rei

rei perfectionem positivam ex integro quoad sua practicata essentialia, & tunc dicitur Bonitas trascendentalis, quando id, quod in se perfectum est, movet per se ad sui appetitionem, & huic opponitur Malum physicum consistens in privatione entitatis. Tunc vero vocatur Bonitas moralis, quando movet solum ex conformitate cum aliqua regula, & eique opponitur Malum morale consistens in privatione rectitudinis debite ex conformitate legis. Aliæ autem divisiones Bonitatis sunt potius divisiones materiales Boni, quam formales entis passionis.

CCLXXXII.

Generalia entis attributa complexa, quæ in rebus disjunctim considerantur, sunt Potentia, & Actus, Contingens, & Necessarium, Idem, & Diversum. Potentia quidem multifariam, multisque modis consideratur à Metaphysica. Primo ut est principium activum, vel passivum: Activum quidem prout est in ordine ad aliquid agendum, vel producendum; si viribus suis, dicitur Potentia naturalis, si supra suas vires ex auxilio speciali primæ causæ, vocatur supernaturalis.

Po-

Potentia autem activa naturalis, quando natura sua est determinata ad unum, dicitur necessaria, quando vero agit cum indifferentia, dicitur libera.

CCLXXXIII.

Potentia passiva varias sortitur denominationes, prout diversa munera gerit; vel in ordine ad causam efficientem, & appellatur Ratio potentie in quam; vel ad formam, & nuncupatur Ratio potentie in qua; vel ad compositionem constitutum, & vocatur Ratio potentie ex qua. Ordo item potentie passivæ ad formam ulterius triplici modo consideratur; vel enim potentia natura sua ad talem formam est inclinata, & dicitur Naturalis; vel ipsi reluctatur, & denominatur Violenta; vel neque reluctatur, neque in illam inclinat, & vocari potest Potentia neutra.

CCLXXXIV.

Obedientialis autem potentia, tam activa, quam passiva, licet aliquando denominetur supernaturalis, de se tamen intrinsecè naturalis est, & fundatur in essentiali dependentia

Z

tia creaturæ à Creatore, tam in ordine agentis, quam patientis, supposita potentie capacitate applicata ad ea, quæ sunt intra suam sphaeram, non per exercitium concursus debiti ex lege naturali, & ordinaria, sed per concursum specialem, & aliàs indebitum, vel quoad rem, vel quoad modum.

CCLXXXV.

Uterius potentia, alia est subiectiva, cui actus formalis, alia obiectiva cui entitativus actus correspondet, & alia Logica, seu Metaphysica, quæ in eo consistit, quod aliquid simpliciter non involvat contradictionem ad esse: unde malè ab aliquibus confunditur cum obiectiva, quam præcedit, valet enim illatio ab obiectiva ad Logicam, & non è contra à Logica ad obiectivam; Deus enim est in potentia Logica, non autem obiectiva.

CCLXXXVI.

Actus dividitur in primum formam practicæ, & secundum operationem simul continentem; ulterius dividitur actus in formalem, qui potentiam subiectivam complet in

ca

ca linea, in qua est talis actus, vel substantialis, vel accidentalis, & in entitativum, qui tribuit potentie obiectivæ existentiam, per quam res in proprio esse reali à nihilo contradistinctum constituitur, sive forma sit, sive subiectum, sive substantia, sive accidentis.

CCLXXXVII.

Necessarium, vel sumitur in essendo, & solam primam causam includit, cum reliqua entia sint contingentia, vel in causando, & importat necessariam connexionem inter causam, & effectum; quod si talis connexio non adsit, resultat contingens. In nullo genere autem causarum, sive ad effectum sit essentialis, sive accidentalis connexio, datur processus in infinitum, tum quia datur esse primum: tum quia non datur, neque dari potest multitudo causarum actu infinita.

CCLXXXVIII.

Gratus Metaphysici totam lineam entis à summo genere usque ad singularia continent.

Z 2

tuentes, & ad Metaphysicam compositionem, & divisionem spectantes, neque distinctione reali, neque formali ex natura rei, sed solum ratione inter se distinguuntur, eo quod independenter ab intellectu sint una, & eadem entitas realiter, & formaliter, desinuntque esse universales, & communicabiles, per individuationem divisivam generis, constitutivam speciei, ejusque subjectorum distinctivam.

CCLXXXIX.

Si essentia sumatur ad modum nominis, & existentia ad modum verbi realiter inter se inaequate distinguuntur, cum tali pacto, vel realiter separari possint ex parte temporis: unde si rei existentia includeret omne tempus, tunc nulla realis distinctio confunderet, ut in Deo contingit. In creatis autem solum, vel ad modum nominis, vel ad modum verbi, ambae simul sumptae sunt unum, & idem realiter inter se, eo quod res per suam essentiam actualem extra suam causam ponantur, & cum essentiae dicuntur esse ab aeterno, intelliguntur habere tale esse solum quoad necessitatem coordinationis suorum praeicatorum.

In-

CCXC.

Impossibilia negantur à parte rei per veram negationem, non per entitatem positivam, qua tamen per impossibile impossibilitata, negatio impossibilem posset mutari in affirmationem, fierentque ex impossibilibus possibilia. Possibilitas autem intrinsecarum est coordinatio praeicatorum essentialium. Extrinseca verò, non est aliquid sentiens ex parte rerum ante earum existentiam, neque esse diminutum, aut negatio repugnantia, vel conditionata veritas, sed est sola virtus causae potens ipsa possibilia producere, quae de nihilo ad aliquid esse transeunt.

CCXCI.

Esse ab alio, vel in ordine ad aliud fundat relationem, vel praeicamentalem, vel trascendentalem. Prima fundamento accidentalis tantum realis est, quando fundatur in aliqua actione, vel passioni reali, quarum vi extrema inter se aliquem respectum habent, ut causa, & effectus, potentia, & actus, &c. Aliae verò, quae dicuntur relationes praeicamentales similitudinis, dissimilitudinis, aequa-

Z 3

æqualitatis, & inæqualitatis, quando in nulla entitate reali fundantur, non sunt relationes reales, sed solum secundum dici.

CCXCII.

Relatio transcendentalis est essentialis fundamento, quod sine illa nequit existere, & ut realis, dicit realem coexistentiam extremorum, inter quæ tamen non est necesse, quod sit mutua relatio æqualiter, cum aliquando possit esse transcendentalis respectu unius, & prædicamentalis respectu alterius, ut in relatione modi ad rem modificatam, & ipsius rei ad modum, immo universaliter loquendo, non est necesse, quod relatio terminet semper ad relativum, sed aliquando ad absolutum potest terminare, quando nempe mutua non adest ratio fundandi relationem inter ea, quæ solum quoad unum respectum sunt correlativa.

CCXCIII.

Substantia non dicitur ens per se, quasi non possit esse in alio, sed quatenus rem primò constituit, & per se complet, sive in alio sit, sive

sive non: è contra verò esse in alio est conceptus accidentis, eò quod enti sum completo adveniat, & si recipiatur in incompleto, non illud in linea entis per se complet, unde dicitur à Philosopho ens non simpliciter, sed secundum quid, & contingenter, idest entis ens.

CCXCIV.

Dividitur substantia in materialem, seu corpoream, & in spiritualement, seu incorpoream. Item in completam, quæ dicit totum, & in incompletam, quæ dicit partem. Insuper dividitur etiam in primam, & secundam. Secunda est substantia universalis, quæ per intellectum abstrahentem à particularibus habet esse. Prima verò est substantia realis verè existens, & individua, cui unice competit esse suppositum ratione subsistentiæ.

CCXCV.

Apud veteres Philosophos ignota omnino erat substantia, quam certò dari nos primò docuit Fides ex misterio Incarnationis Christi Domini, in quo natura humana ipsius propria substantia creata spoliata, terminata fuit

fuit subsistentia verbi Divini, & sic ipse Christus Dominus verè Deus, & verus homo erat. Est autem subsistentia ultimum naturę substantialis complementum reddens ipsum suppositum alteri incommunicabile, non inde tamen asserere oportet subsistentiam consistere formaliter in mera negatione, sed potius ipsam per veram entitatem realem positivam constitui de primariò, & postea de secundariò negationem importat, ut ex ipsius affectionibus evidenter apparet.

CCXCVI.

Quamvis nulla subsistentia sine natura, cuius est propria, existere nequeat, cum modorum ad inslar sit cum ipsa essentialiter colligata; potest attamen de absoluta Dei potentia natura aliqua omni subsistentia spoliari, & adhuc existere per se quidem substantialiter, licet non supposititaliter, in quo statu non contra essentiam, sed solum contra eius exigentiam fieret, quatenus absque ulla impleantia privaretur facultate operandi in actu secundo. Potest deinde talis natura compleri, non per propriam, sed per alienam subsistentiam, ut quoad hoc in Christo Domino
fa-

factum fuisse Fides docet. Insuper etiam fieri potest, si Deus absolute velit, quod natura aliqua propria subsistentia retenta, aliis item subsistentiis terminetur, in quo casu idem compositum plures naturas, pluraque supposita referret, non per identificationem, sed per unionem, mirabilem quidem, sed non impossibilem in hypotheti de entitate subsistentiæ formaliter positiva.

CCXCVII.

Ex natura autem, & subsistentia, quæ resultat compositio dicitur fieri cum his, non ex his, & tale compositum dicitur unum, vel multiplex, non ratione naturæ sed suppositi, vel personæ, ad differentiam compositionis formalis, per quam natura constituitur. Inde male arguebant circa subsistentiam verbi in humanis Nestorius, & Eutichetes inferendo, vel ex duplici natura duplicem Personam, vel ex unica Persona unicam naturam, & in Divinis Sabellius, & Arius ex unica natura unicam Personam, vel ex triplici Persona triplicem naturam.

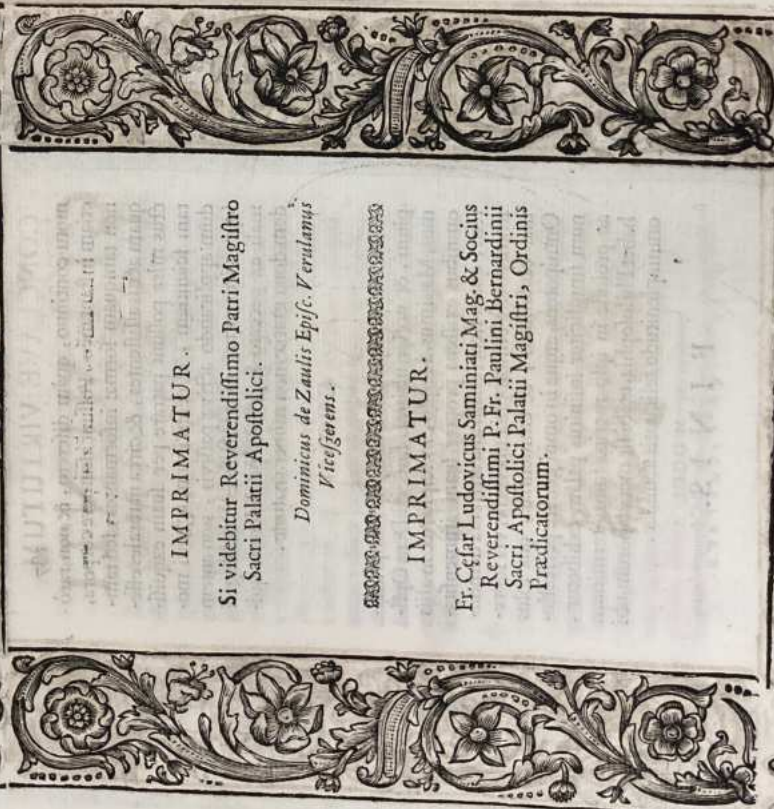
Sub-

Substantia incorporea, & incorruptibilis sunt Angeli in varios ordines pro munerum diversitate divisi. Ab initio suæ creationis, quæ simul fuit cum principio Mundi corpori, per species sibi conaturaliter infusas res naturales intuitivè perfectè cognoscunt; Species enim materiales ab objectis materialibus recipere nequeunt, & licet habeant perfectam cognitionem, & scientiam omnium causarum, & effectuum naturalium, non tamen valent futura contingentia, & libera, atque cordium secreta certò cognoscere, sed solum ex conjecturis arguere, unde eorum cognitio bene dicitur attingere, & unum post aliud, & unum ex alio.

Se ipsos autem cognoscunt Angeli per propriam substantiam intimè præsentem, & objectum ipsorum cognitioni proportionatum, sibi quæ mutuo loquuntur ex directiōne conceptuum ad invicem. Circa objecta proposita, libera volitione procedunt, excepta visione beatifica, & moventur localiter, tam motu

motu continuo, quam discreto, & non rarò etiam instantaneo. Possunt assumere corpora, non tamquam formæ informantes, sed tamquam actus assistentes, & circa naturales effectus mira possunt patrare per suam exquisitam scientiam, & celeritatem agendi modum applicando activa passivis, non autem supra vires nature miracula facere, & Angeli mali ex peccato Superbiae perdididerunt quidem dona gratia, non munera nature.

Rerum denique omnium primum principium, & noster ultimus finis est Deus Optimus, Maximus, à seipso, in seipso, & in aliis omnibus existens propter suam immensitatem, quam sicut etiam alia attributa demonstrare potest Philosophia universa, via supremæ causalitatis, & eminentiæ, quia solus Omnipotens, atque in omni genere perfectissimus simpliciter infinitus palam exhibetur, ac proinde in ipso merito suum terminum habet Philosophia, ut ibi sit meta laborum, ubi omnis plenitudo felicitatis abundat.

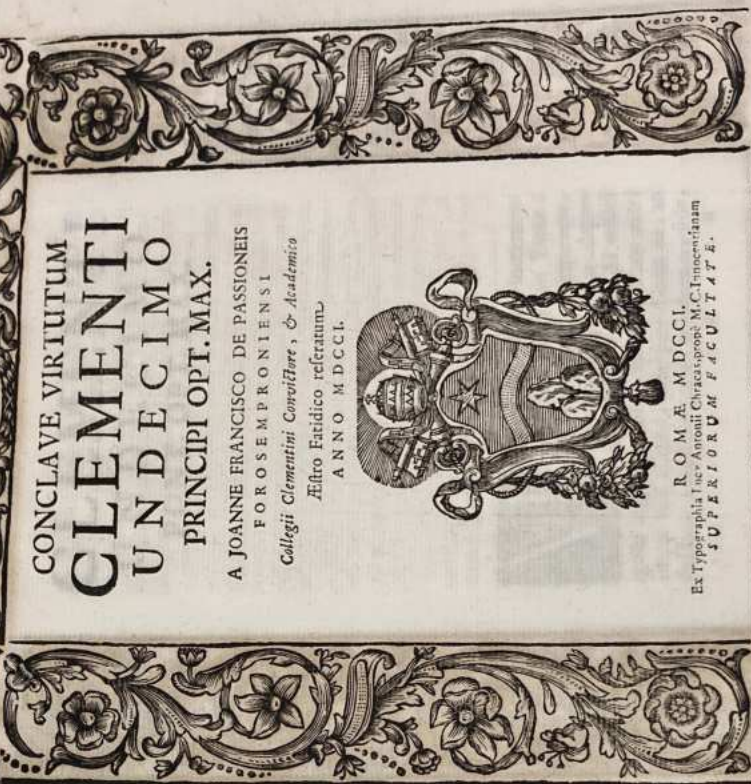
IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro
Sacri Palatii Apostolici.

*Dominicus de Zulis Episc. Verulanus
Vicesgerens.*

IMPRIMATUR.

Fr. Cæsar Ludovicus Saminiati Mag. & Socius
Reverendissimi P. Fr. Paulini Bernardinii
Sacri Apostolici Palatii Magistri, Ordinis
Prædicatorum.

CONCLAVE VIRTUTUM
CLEMENTI
UNDECIMO
PRINCIPI OPT. MAX.

A JOANNE FRANCISCO DE PASSIONEIS
FOROSEMPRONIENTI
*Collegii Clementini Conscriptore, & Academiæ
Æltriæ Fatidico reſcriptum.*
ANNO MDCCCL.

ROMÆ MDCCCL.
Ex Typographia Jussu Antonii Chvaci spoprii M.C. Innocentianam
SUPERIORUM FACULTATIS.

CLEMENTI
UNDECIMO
PONT. OPT. MAX.

Joannes Franciscus de Passionis.

MAXIMUM ubi virtutis incrementum est, BEATISSIME PATER, ibi & encomia exorquentur, & extorta longe minora deprehenduntur exactis; Si nostri igitur ingenii tenuitas, quamvis tanto oneri impar tuis aliquid, decerpere dicam ne, an delibare è laudibus gestit, te ipsum consule,

A 2

fi

CLEMENTI
UNDECIMO
PRINCIPIS OPT. MAX.

JOHANNES FRANCISCUS DE PASSIONIS
CATHOLICUS GREGORIANUS

si minor es; Meæ profecto imbecillitati igno-
sces, cum tuarum virtutum seriem aqua lance
perpenderis; Hæ enim, cum humanas exce-
dunt vires, quid mirum humanis laudibus
contineri non possint? Hæc tamen utcumque
se habeant, nimis arduum cohibere linguas,
cum nec animos gessientes ipsa queat im-
perantis modestia coercere; Et sane, qua lege
contineret, cum tot inter publicas acclaman-
tium voces, tot inter populorum gaudia, hila-
resque plausus, privatam cujusque felicitatem
communibus adauctam auspiciis sentirem,
icui te unum omnibus, te unum cuique in-
dulsisse Cælestes viderentur. Ne igitur in tot
meritorum tuorum congerie, torporis, &
erga beneficiorum munificentiam ingrati ani-
mi labe redarguar, germani Obsequia meis
conjugam; Rectè enim ambobus conjuran-
dum erat in laudes tuas, dum tu & ambobus
uberrimam laudum tuarum materiem imper-
tiebaris; Nobis siquidem certandum laudibus,
dum tu certas beneficiis; Utcumque igitur
humili ingenio exarata carmina sereno vultu
inrueris precor, atque obtestor, hæc, ut reddes
exicipiendo tua, profecto quam ab ortu sortita
sunt, dedidissent infirmitatem.

CAR-

C A R M E N.

AUDIA Terrigenum, latentium Gaudia Divum,
Eternique Decus, Mysteriumque secretum
CLEMENTIS canimus, qualem vis Summa Potestas
Induit, ut subito se confissa minorem.
Interea proß Sanctæ Patre, Patre Abitte Ophi
Cælestis mihi pande muros, quibus lauriat altum
Indefessus iter menti, furor, inde calefac
Plusquam Pietas flammis par omnibus, unus
Ardor, & igitur vena moveantur carmine flure,
Eia ago, pande libens, nam te mandantes, voluta
Tantum erit sollicitas cultum transcendere metas,
Dummutique nitenti cantu consilium fonte,
Magna canamus, nec fissa canamus, namque exor igitur
In Sublime ferar, nimirumque micantia spem
Syderibus cognata sui NOVA SYDERA Cælo.
Obruta Sanguine, spissa caligine Martis
Ferebat Europæ diu sudaverat annos
Nilque urbes, nisi luctus erant, trucidantque bellia
Bella sequentur, conjurataque ruina
Horrendum tonare minis, tantæque Gradicum
Terræ rante elatæ auctoritas, hinc Marte peracta
Equis videret armis furialibus urbes
Mistæque semivivæ superare cadavera muros
Illis se spiciat nos simulantur aceruo
Armorum fragmenta, facer, galeæque cadentium,
Atque imperfecta luctantia corpora letbo.
Sed, postquam nuntium visum offudit exoris,
Atque truces exipisse animos, calybenque minatem
Fuit-

Fuisset satis, veteres obliuio furores
 Proinus ira minor, solio & clementior alas
 Erexit pudibunda caput male certa salutis.
 Qualiter eo rediit ab aquore Titan.
 Cum pelagi detersit hyems, nubesque recedunt,
 Matrua nec crevit adhuc audacia lucis
 Exerit os, timet & primus infantia gressus.
 Vix tamem orta quies, & leto munere patris
 Sollicitas hominum caput componere curas
 In nova bella movent, fygis renouatque sub undis
 Consumptas Bellona faces, veteresque furores
 Imperat esse pio: Iterum Deus armiger atras,
 Sanguine leuati imbre comas, auidoque furuos
 De disiecti capiti cineres, cui sacra cruentum
 Mons ferrugine curru tendebat amictu,
 Armavitque manus: Audiat seibile Marmur
 Hesperis, flauoque T'agus, qui fluitibus undas
 Accellerant, lacrymas uoluta dispergat ab urna.
 Alio vero ut primam venturi exordia belli
 Virtutum numerosa coorti desuper ab alto
 Aggreuit misrata sua, iam pangue cadentes
 Fronti adersant lacrymas, votini sed gloria stertus
 Nec ualere moras congestum pectore posse
 Grande aliquid quaque una premi, atcessere Tonanti.
 Tollitur alta Domus compacti terminus Orbis,
 Exultatque polus, nitet hic pulcherrimus ordo,
 Immetsumque apertus opes, nec Calica pallet
 Materies fatiata auro, solidoque micantes
 Nec sordent adamante fores, sed testa coronati,
 Astrorum geniale iubar, radiisque serenis
 Inter Sydereis VITREUM MARE fulgurat ignes.
 Assi intus quodcumque nitens, quodcumque moeuerit,
 Panditur immanes, ingens luminis incrementum.

Mir a

Mira oculis, fates! lux obliuio ipsa nitens
 Admirata suos, auras spiratque perennes
 Majestas, secura loci, partemque uidere off,
 Unde minora fluunt felici gaudia terre.
 Hanc, virides formosa iri, sinuaturin arcus,
 Quos super ignition collucunt plauria amorum,
 Algmina, & aeterna jam dudum luce fruuntur.
 Hic sedet Omnipotens septena lampa cinctus,
 Effugitque Pater, simul & Sapientia Patris,
 Natus, & hoc inter procedit Mutuus Ardor,
 Quis totum Natura facit Deuina, tribuque
 Simplex, una suessit substantia, Confluit ante
 Majestas ubi, sede nitet, preclara Dearum
 Turba, parenti soliti am nini robora luminis lucem
 Precipitantque geni & testum Dector Olympi.
 Ut pibito & solio magnum, Augustumque Senatum
 Alpetis, Scepro mandante silentia possit.
 Ergo in supplicibus concessa licentia possit
 Arbitra curatum datrix, Prudentia capis,
 Summe hominum, Dicuntque Fater, Suprema Potestas,
 Sic tua, si miseris aceris lumina terris
 Atque suis regere dia testata uisus
 Seda dies, tantique homines succumbere fati
 Forsan si qua tibi meritas expendere pondas
 Mens fuit, Europas iam tot durata per annos,
 Non satis innumeras basit discordia clades?
 Aspicite prob quantis lateant sub oculis uobis,
 Concretisque uirum tumulentum sanguine comis
 Aspicite ut exanimet iterum furore excitet ignes,
 Bacceturque animis, fatisque negantibus arma
 Arma uiri rapiunt, timent, insistentque, ruantque
 Praecipites, Bellum paucanti, Bellumque minentur.

Aspicit

Aspicit hæc & precor ubi celerem avertit ruinas
 Crescendique impote motum; neque enim ardua creda
 Hæc es, que petimus, tua si modo provida cedant
 Dignam ipsa animam, dicas, heu! denique teritis,
 Unanimi assensu lacrymis jam parcite gemitus.
 Pontificem dedimus, (quippe ipsius sacra paratur)
 Qualis erat, quantunque fuit, qui nuper eodem
 Insuperis solo tegum probitate beatus
 Reddiderat populos, & qua celsissima credas
 Terebat esse hominum, quem tandem moribus æquis
 Assiduius terris, nosterque lacrimis oculis.
 Pontificem dedimus, pleno pasci aures cornu
 Mansuetæ mox pandet opes, tenuique volatū
 Aurea distinet libratæ Secula pennæ.
 Omnibus unus erit, tanta & sub Principi aura
 Latentes petisse parvum, Superisque, Homineque
 Majorem stupent votis; sic fata: Tonantem
 Crederat, precibus jam jam flexisse, sed usque
 Occupat, (in tanto mirum potuisse dolore!),
 Ausa Religio, tenet hæc tellure iacentes.
 Prona oculos, undique regit vultamine frontem.
 Ipsæ dolor, luctusque placet, majorque venit
 Ore decor, cogitque sibi seruire tenebræ.
 Ut postquam cunctæ antri satis exhibuit auræ
 Extat opus Phrygiæ, cuius front. saxeæ, musco
 Semisepulta iactis, radique inimica vetustas
 Excessu lævæ ora sibi, tamen intus imago
 Vivit adhuc, invenerque etiam sui formæ, decorque
 Totæ, ævi rabies, potuit nec condere totum
 Arissem; tali in spectem lugentis, amictu
 Ora tegens, supplex sic incipit. Arbitræ ævi

Ergo

Ergo nulla dies, pietas nec leniet alla
 Aspera fata hominum, facillique moebere namquam
 Patem exoptatam miseris concidere rebus?
 Aut hoc si nimium, tantum sit cura futuris
 Exitus servare pio, nam debita quamvis
 Que patimur, dudum nos & meruisse fatemur,
 Speramus, sed posse fuit, tua scilicet ira
 Indulgent, hæc vota fovet, iam lapsus ipse
 Fulminibus placuisse solet, tantique periculis
 Sic placet, ut præsentem etiam videatur absesse.
 Assi quidquid petimus; petitis quæ (credite), ab ævo
 Sunt data, Numen ait, nostro nec talia nuper
 Confluerant animo, sed temporis ante rotatus
 Hæc alia sub mente sedent, tuque omnibus una
 Interea desiste queri; Majora petitis
 Jam dabimus terris, neque enim diversâ rogantium
 Vota, preceque obstant, immo vos ipse moncho
 Nunc quantum sperare datum, tandemque recludam
 Quid largiorem quid si sentire Tonantem.
 Annumis dictis; populi ventura Pœstas
 SYDERIBUS redimita caput descendet ab altis
 MONTIBUS, & dextris quorum vestigia lambit
 Favonialis METAURUS, aquæ; perniculus ergo
 Carpit iter penitus, bilaremque intendit cursum,
 Quæ septemgeminæ consurgit vertice Roma,
 Illa Virum, dabit illa Caput, dabit illa Parentem,
 Noscere quem dedimus, tantumque Heron paratum,
 Ex quo Romuleæ succrescant altius arces;
 Dixerat; infremuit non æquo marmure vulgus
 Celicolum de more, cecit, sed plura profari
 Omnipotens, multa que manu dimissi vocantes
 Conticuisse datis, & prono poplite flexum
 Submisere caput, confissa gaudia vultu.

Auditis,

B

Auditis quæ Numen habet per magna Tonantis
 Atria si clamor, superi namque ordine nullo
 Accelerant, alix quorum pars eligit æternis
 Componique vota, pars altera fronte citatas
 Addit equos curvas, verbi gratiantur, amicis
 Circum alii, dextræque docent, quæ semita monstrat
 Fortunatorum Latium Sedem populorum.
 Tuncque ascendebant inter tot gaudia curram
 Virinum præclara Phalanx, vix attamen illo
 Exilire loco, (certur sic servidus axis),
 Ut superam mox raptæ oculis, jam jamque videbant
 Romulæ longè nubes; tum sudit obortas
 Dulcis amor lacrymas, velut nec gloria stetit,
 Nam si propositi corrumpere lumina gessit
 Nuper parva fuit, nunc est sic flere voluptas.
 Vix ea, cum tacite curru confedit, ubi ingens
 Vaticanæ apex fœlicis culmina Cælo
 Inscit, & mediis despectat nubibus urbem.
 Prodigiale jubar, flammæque incendere culmen
 Innouit; veluti si quovis gorgite ab imo
 Unda repente vibrat mendacia flamma;
 Jam credat latentes totis ardere favillis
 Insitus, at gelidi, aliena incendia linguis
 Circum dulce micant, nullis partitura timorem.
 Tempus erat, quo prima aperit primordia lucis
 Phosphorus, & linguit surgens aurora cubile.
 Illa tamen dubiis dormire videtur in umbris.
 Purpurei tunc ergo Patres (Cælestis cuntes
 Tantum amon extimulat,) citius de morte, sucto
 Devenerunt loco, toties ubi fixide in una
 Ponitur Imperium, donec diuissa voluntas
 Unanimi assensu Procerum collinet in animum. Talia

Talia dum prægunt, culmen jam Turba Deorum
 Liquerat, & media volox succederet aula.
 Prodigiis quæ serena patet? quæ lumina tendas
 Nil spectare datum, nulla hanc perovia laci
 Corporas, jam formas omnes exuta colorum.
 Vix tamen ille oculus, qui Mæstasæ futura
 Grande circûfubrat, paulum telure jussente
 Assultit ad Cælos, extempio ut vidit amicas,
 Aquoique Deas, (namque ipsas cerneres, tantum
 Huic superi indulsere); labor tunc arduus illis
 Cui facerent mandata poli, spiritusque verendum
 Quenam purpureo mæpor receruit cœth.
 Fors & adhuc dubia (Parum præsentia tantis
 Irradiat meritis) æquum allucente sonant.
 Quem non abscondit privata mollissima frontis
 Imperio seseque parem, tunc, summi iussare
 Agglomerata manus, procerum,isque ciciffim
 Falsa oculis, voto vota hæc coniungit in uno.
 Tu Mundi communis amor, tu gloria, tu spes,
 Ne quid turpe puta semel indulgere parumper,
 Plurima nos humilem demittere ad oscula frontem,
 Atque frui dulci alloquio, precor, amice, felix
 Te sine Nulla dies, noctis nec amabilis umbras
 Accertet mala vota Deus, nec plurima fundo
 Impatiens jam Turba mona diem sacra silentia
 Cingere tergeminis intendit tempora vitis.
 Abiit ille, pii lacryma tum sponte cadentes
 Irrigere genis, nimio & pallore relictans
 Perdidit ora rubor, circumflecti admirantium
 Cogita, stetit, voto nisi supplice Princeps,
 Jam iam communem desperatura salutem.
 Sed tristis postquam lacrymas satis edidit, ingens
 Invenit quoque verba dolens, nam præcidea iussit.

Secutrix Africa moras male passa timeris,
 Talia dicta dedit. Princeps iussissimes, Princeps
 Incallum ne perge queri, caelestia tristite
 Iussa vocant lachrymas; non te Deus ipse preire
 Cogit ad Imperium, datur hac tibi iunonia Potestas
 Quaeque repellentium viduo succedere regno
 Non ne probant? quando desunt mortalia, Celum
 Auctor. Nil ne moeret Patrum concordia? Tantum
 Hoc meruit iuratus amor? non plurima? Amorem
 Aut iam reddere tuis collatum aut accipe Regnum.
 Deburas aut tu merito curuisse? Potestas
 Eligitur virtute tua; non auspicis voto?
 Virratem lachris, si praemia subtrahis, illa
 Vel tes, si merito, quod iam facta aqua dederunt,
 Denegat Imperium? solio decedere quondam
 Tentarunt alii, sed postquam copia fletus
 Adstantum trunvere oculos, animique dolentis
 Conspicio patuit nimis indulgentia luctus,
 Concedent lachrymis mens Imperiosa petitis
 Parvis, & parentis nunquam meliora iuventis
 Argumenta dedit; quid adhuc moebis Septera recusa
 Amplecti? tantique animum componere regno?
 Hic etiam lachrymas procerum mississimas ordo
 Effundit, luctusque parum si copias crescit
 Fletibus aucta tuis, luctus oblite tuorum,
 Quod si adeo pressus, si quid dato fadere amoris,
 Respice, qua dedimus, nam si te ducitur, aut tu,
 Te nisi dignus, Dator faciet; tantum accipe regnum.
 Hec ait, ille adens admoit lumina palla
 Nudabat lachrymoni, paulum & solatus, ab ore

Contra

Contra paucos refert; hoc dum mea denegat atas,
 Et mediis longe virtus infimior annis,
 Lam dudum renuis, sed quid renuisse precabit,
 Si Deus esse iubet, cedendo cunctis, ergo
 (Cognovit bene nimum!) mihi si concessa potestas
 Consilio Superum, Superis parere necesse est.
 Finterat; veteres cedunt in gaudia luctus,
 Imperat ad plausus, Populi, procerumque Senatus
 Latatur pro votis rem cessasse, fateretur
 Quam maius sibi quisq. datus. O nimis Inclyte Principa,
 Grandia quem tantum popularum commoda regno
 Exequerer, tuam frustra numeravimus ante
 Virtutum Seriem, si suum superare videmus
 Incrementa, tamen melior flagellona Romae
 Sori mihi Tegis eris, maius quo semper in uno,
 Auspicioque inveniet, quo duratura Potestas.
 Felix Roma, si te luctum iunctata triumphis
 Exeret veterem, spoliis & relicta minas
 Pulverem detegere, sit, sic tanta senectus
 Principe sub tanto disces iuvenescere, sic &
 Reliquia operum, laceraque cadavera pompa
 Quidquid & exaltis tanta latet ubi in urbe,
 Emendare datum. Non si mihi Carminis Auctor
 Carmina det centum, centum det Mantius, centum
 T' leharum generosa Chelys, tanto excitus affro
 Sufficerem, prius quantum superaverit annos
 Clara dies, de qua mirata offama canendo,
 Seu quod concernerit, vel vix sit ante fletu.
 Quod rapit? Quo mente feror? me Sydera poscunt
 Et testata vocant languenti ad atria Cetus.
 CLEMENTEM quosque morienti occurrere Cernebat
 Anchus extremas vota commendat Olympo
 Reliquias, spique repit mala vota Tyrannos,

Parte

14
Parte alia videas; Sed iam prostrate cerneret
O Superi, quic tanta datum miracula fueris;
Non nisi Sydereo iussu hac celebranda triumpho.

Finis.

